

STK'LAR İÇİN

Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu

NURHAN YENTÜRK - AYŞE BEYZOVA - GÖZDE DURMUŞ

STK'lar İçin
Çocuğa Yönelik
Harcamaları
İzleme Kılavuzu

NURHAN YENTÜRK AYŞE BEYAZOVA GÖZDE DURMUŞ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
Sivil Toplum Kuruluşları
Eğitim ve Araştırma Birimi

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

STK'lar İçin Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu
Nurhan Yentürk - Ayşe Beyazova - Gözde Durmuş

Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 416
STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları 16
Kamu Harcamalarını İzleme Dizisi no. 6

ISBN 978-605-399-275-2

1. Baskı İstanbul, Nisan 2013

© Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık Müzik Yapım ve Haber Ajansı Ltd. Şti.
Yazışma Adresi: İnönü Caddesi, No: 43/A Kuştepe Şişli 34387 İstanbul
Telefon: 0212 311 52 59 - 311 52 62 / Faks: 0212 297 63 14 • Sertifika No: 11237

www.bilgiyay.com
E-posta yayin@bilgiyay.com
Dağıtım dagitim@bilgiyay.com

Dizi Editörü Nurhan Yentürk
Redaksiyon Bülent Çınar
Kapak ve Kitap Tasarımı Kadir Abbas
Dizgi ve Uygulama Maraton Dizgievi • www.dizgievi.com
Düzeltili Remzi Abbas
Baskı ve Cilt Sena Ofset Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok Kat 6 No: 4 NB 7-9-11 Topkapı İstanbul
Telefon: 0212 613 03 21 - 613 48 46 / Faks: 0212 613 38 46 • Sertifika No: 12064

Istanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
Istanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.

Yentürk, Nurhan, 1958-
STK'lar için : çocuğa yönelik harcamaları izleme kılavuzu / Nurhan Yentürk, Ayşe Beyazova, Gözde Durmuş.
80 p.: 6 charts; 21x29.7 cm.
Includes bibliographical references and index.
ISBN 978-605-399-275-2

1. Government spending policy - Turkey. 2. Expenditures, Public - Turkey. 3. Non-governmental organizations - Turkey.
4. Turkey - Appropriations and expenditures. 5. Turkey - Social policy. 6. Child welfare - Turkey. 7. Abandoned children - Turkey.
8. Juvenile delinquency - Turkey. 9. Social service - Turkey - Evaluation. I. Title. II. Beyazova, Ayşe. III. Durmuş, Gözde.

HJ7882.5.Y46 S75 2013

ÖNSÖZ

İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi (Bilgi STK), 2003 yılından beri sürdürdüğü eğitimler süresince üretilen 12 eğitim modülünü kapsayan yazılı ve görsel malzemelerin tümünü 2010 yılına kadar STK Çalışmaları-Eğitim Kitapları ve CD'leri Dizisi kapsamında yayınladı. Bu yayınlarımızdan sonra, günümüzde STK'larla ilgili ortaya çıkan önemli konularda eğitim ve yayınlar yapmaya devam ediyoruz.

Bu konulardan birini özellikle vurgulamak isteriz: STK'ların gerek yurt dışında gerek Türkiye'de kamu harcamalarını izleme konusunda yaptıkları çalışmaların, oluşturdukları ağların ve platformların git-tikçe yaygınlaştığını söyleyebiliriz. Hak temelli çalışan STK'lar için, kamunun çeşitli alanlara yaptığı harcamaların izlenmesi, bu harcamalara yönelik politika üretme sürecinin etkilenmesi ve konunun kamu-sal alanda konuşulur hale gelmesi günümüzde önemli savunuculuk alanlarını oluşturmaktadır.

Bu konuda ortaya çıkan bilgi ve eğitim ihtiyacına cevap verebilme amacıyla eğitim programları, eğitim kitapları ve izleme raporları üzerine çalışmaya başladık. STK Çalışmaları-Eğitim Kitapları, Kamu Harcamalarını İzleme Dizisi kapsamında yayımlanan ilk iki çalışma, temel bütçe okuma-yazma kapsamında değerlendirilebilecek olan iki eğitim kılavuzu oldu: Kamu Harcamaları Okuma-Yazma ve Çok Yıllı Bütçe ve Mali Plan İzleme kılavuzları. Temel nitelikteki bu iki kitabı tematik nitelikli Askeri ve İç Güvenlik Harcamalarını İzleme Kılavuzu, Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu ve Engellilere Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu izledi. Tematik kılavuzların dördüncüsü, elinizde bulunan ve çocuklara yönelik harcamaları izleme amacıyla olan kılavuzdur.

Kamu Harcamalarını İzleme Dizisi'nin amacı, kamunun ilgili konularda yaptığı harcamaların izlenebilmesi için yöntem önererek izleme formatını STK'lara sunmak, kamu harcamalarını izlemeyi amaçlayan kişi, STK ya da platformlar için kaynak olarak kullanılabilir yazılı malzemeler üretmektir.

Bu dizi yedi eğitim kılavuzundan oluşmaktadır:

- 1) *Kamu Harcamaları Okuma-Yazma Kılavuzu*
- 2) *Çok Yıllı Bütçe Süreci ve Orta Vadeli Mali Plan İzleme Kılavuzu*
- 3) *Askeri ve İç Güvenlik Harcamalarını İzleme Kılavuzu*
- 4) *Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu*
- 5) *Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*
- 6) *Gençlerin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*
- 7) *Engellilere Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*

Bu kılavuzlarda yer alan bilgiler, teknikler ve veriler kullanılarak, ilgili yılın bütçe gerekçesi ve ekleri, kurumların faaliyet raporları internete konulduktan sonra, kamunun sosyal güvenlik, sağlık, sosyal yardım harcamalarını, askeri harcamalarını, eğitim, çocuk, gençlik ve engellilere yönelik harcamalarını ayrıntılı olarak hesaplayabilmek ve bu alandaki gelişmeleri yıllar itibarıyla izlemek mümkün olacaktır.

Vatandaşların seçtiği temsilcilerden oluşan parlamentonun en temel görevlerinden birisi kamu harcamalarının alanlarını ve miktarlarını belirlemektir. Parlamentodan aldığı yetki ile hükümet tarafından gerçekleştirilen kamu harcamalarının gelir eşitsizliği, bölgesel eşitsizlik ve fırsat eşitsizliği gibi birçok sosyal ve ekonomik etkisi vardır. Ayrıca, ekonominin üretim kapasitesi, istihdam, hatta ücretlerin düzeyi de, yine kamu harcamaları tarafından etkilenebilmektedir.

Katılımcı demokraside vatandaşların, parlamentonun ve hükümetin bu temel görevlerinin yerine getirilme sürecini bilme, şeffaf olarak izleyebilme ve bu sürece katılma hakkı vardır. Çünkü biliyoruz ki, demokrasi katılımcı demokrasi olarak anlaşıldığında alttan üste doğru sivil toplumun siyasi yaşamı denetlemesi ve siyasi yaşama katılması bakımından toplumun örgütlenme hakkı hayati önem taşır. Haklar temelinde düzenlenmiş devlet-toplum ilişkileri bir yandan STK'ların toplumda demokrasinin gelişiminin ana aktörlerinden biri olmasını, diğer yandan şeffaf ve hesap verebilir bir kamu yönetiminin bulunmasını gerektirmektedir.

Bu harcamaların sivil toplum tarafından bilinir ve izlenebilir olması sadece şeffaflık değil, aynı zamanda uygulanan politikaların etkinliğinin kamusal alanda derinlemesine tartışılabilir hale gelmesi açısından da önemlidir.

Türkiye’de kamu harcamaları konusunda vatandaşların ve STK’ların karşısında adeta “teknik” bilginin iktidarı bulunmaktadır. Beklentimiz odur ki, kamu harcamalarını izleme bilgisinin yayılması, şeffaflaşması ve STK’lar tarafından ulaşılabilir, izlenebilir, yorumlanabilir ve müdahale edilebilir hale gelmesi bu bilginin iktidarını zayıflatacak ve demokratikleşmeye katkıda bulunacaktır.

Günümüzde, yasama sürecinde Bütçe Kanunu’nun tartışılması ve çıkarılması konusunda milletvekillerinin bile sürece katılımı önünde çeşitli zorluklar bulunduğu kamuoyu önünde tartışılırken STK’ların bütçe sürecine müdahil olmalarının ‘teknik’ zorlukları oldukça fazladır. Bu teknik zorlukların başında internet ortamında yayımlanan verilerin kısıtlı olması gelmektedir. Ancak bu teknik zorluğun son yıllarda özellikle Merkezi Yönetim bütçesi açısından büyük oranda aşılabildiğini görmekteyiz. 2003 yılında Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile çok yıllık bütçelemeye geçişin ardından Orta Vadeli Mali Plan (OVMP) hazırlanarak gelecek üç yıla ilişkin gelir ve gider tahminlerinin hazırlanıyor olması verilere ulaşma ve izleme sürecini kolaylaştırmıştır.

Öte yandan, Türkiye’deki sosyal harcamalar alanında değerli akademisyen ve bürokratlar tarafından hazırlanarak yayımlanmış çalışmalar bulunmaktadır. Eksik olan sosyal harcama alanı ile ilgili veri ve süreçleri iktisatçı olmayanlar tarafından izlenebilir ve anlaşılabilir hale getirmek, harcamaları uluslararası yöntemler ışığında hesaplayabilmek ve STK’ların ve kamuoyunun bilgisine sunmaktır. Birçok farklı kamu idaresi tarafından yapılan çocuğa, gençlere ve engellilere yönelik harcamaların bir arada görülebileceği herhangi bir kaynak olmadığı gibi, ne yazık ki milletvekilleri de bu tür sosyal alanlara yapılan harcamaları ayrıntılı olarak görmeden TBMM’de sürdürülen bütçe görüşmelerine katılmaktadırlar. TBMM’de sürdürülen bütçe görüşmelerinde bilginin kısıtlı olduğu bir diğer alan ise askeri harcamalardır. Dizi kapsamında yayımlanan kılavuzlar ile bu eksiklerin giderilmesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Bu kılavuzlar STK Eğitim ve Araştırma Birimi’nin İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları ile ortak yürüttüğü bir çalışmadır. Bu dizi çerçevesinde yayımlanacak olan kılavuzlar <http://stk.bilgi.edu.tr/stk-Butce.asp> ve <http://www.bilgiyay.com> adreslerinden takip edilebilir. Kılavuzlar yayımlandıktan sonraki yıllar için izleme tabloları da bu adreslerden indirilebilecektir. Böylece STK’ların kılavuz yayımlandıktan sonra ortaya çıkan değişikliklerden haberdar olmaları sağlanacaktır.

Bu dizi kapsamında hazırlanan her kılavuz birçok akademisyen ve bürokratin katkıları ile ortaya çıkmıştır. Bu anlamda bu kılavuzlar, gerek ortak yazarların gerekse birçok akademisyen ve bürokratin kolektif heyecanının bir ürünüdür.

Elinizde bulunan ve dizinin altıncı kılavuzu olan Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu’na Maliye Bakanlığı; Muhasebat Genel Müdürlüğü, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bakanlığı; Gelir Dağılımı ve Sosyal İçerme Dairesi, Hazine Müsteşarlığı, SGK, GAP İdaresi; İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı; Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; Çalışma Genel Müdürlüğü Dezavantajlı Gruplar Dairesi, Adalet Bakanlığı; Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu ve Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu, Emniyet Genel Müdürlüğü; Çocuk Polisi’nde görevli bürokratlar çok değerli katkılarda bulundu. Kendilerine teşekkür ederim. Kamu Harcamaları İzleme Platformu, Çocuk Grubu çalışmaları sürecinde bilgi ve görüşlerini paylaşan Emrah Kırımsoy, Mehmet Onur Yılmaz, Abdullah Karatay, Janset Bay, Berin Canlı, Hakan Acar, Gizem Külekçioğlu, Necmettin Yemiş, Seda Akço, Onur Hamzaoğlu, Figen Paslı, Volkan Yılmaz, Şahin Antakyalıoğlu, Bürge Akbulut ve Zafer Kıracı’ya teşekkür ederim.

En büyük teşekkürüm, Bilgi STK’nın 2009 yılından itibaren düzenlediği Kamu Harcamaları İzleme Eğitimi ve Kampı’na katılan STK temsilcilerinedir; bu kılavuzun geliştirilmesi, anlaşılır hale getirilebilmesi ve örneklerle desteklenmesi konularında yardımlarını esirgemediler.

Prof. Dr. NURHAN YENTÜRK

Istanbul Bilgi Üniversitesi

Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Direktörü
STK Çalışmaları-Eğitim Kitapları, Kamu Harcamalarını İzleme Dizisi Editörü

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	3
GİRİŞ VE ÖZET: TÜRKİYE'DE ÇOCUĞA YÖNELİK KAMU HARCAMALARI.....	7
1. ÇOCUĞA YÖNELİK HARCAMALARI İZLEME YÖNTEMİ VE KAPSAM.....	11
2. ÇOCUĞA YÖNELİK HARCAMALARIN İZİNİ SÜRMEK.....	17
2.A. Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Alanındaki Harcamalar.....	17
2.A.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK).....	17
2.A.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF).....	20
2.A.3. GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü.....	23
2.A.4. Sosyal Destek Programı (SODES).....	24
2.A.5. Çocuğa Yönelik Toplam Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Harcamaları.....	25
2.B. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Alanındaki Harcamalar.....	26
2.B.1. ÇSGB, Çalışma Genel Müdürlüğü, Dezavantajlı Gruplar Dairesi.....	26
2.B.2. ÇSGB, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı.....	28
2.B.3. Çocuk İşçiliği ile Mücadele için Toplam Harcamalar.....	29
2.C. Çocuğa Yönelik Sağlık Alanındaki Harcamalar.....	29
2.C.1. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK).....	29
2.C.2. Sağlık Bakanlığı, Yeşil Kart Hizmetleri.....	31
2.C.3. Sağlık Bakanlığı, Yeşil Kart Dışı Sağlık Hizmetleri.....	31
2.C.4. Kamu Personeli Tedavi ve İlaç Harcamaları.....	33
2.C.5. Çocuğa Yönelik Toplam Sağlık Harcamaları.....	33
2.D. Çocuğa Yönelik Adalet Alanındaki Harcamalar.....	34
2.D.1. Adalet Bakanlığı, Çocuk Cezaevi ve Eğitimevleri.....	34
2.D.2. Adalet Bakanlığı, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu.....	37
2.D.3. Adalet Bakanlığı, Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu.....	38
2.D.4. Adalet Bakanlığı, Çocuk ve Aile Mahkemeleri.....	39
2.D.5. Emniyet Genel Müdürlüğü, Çocuk Polisi.....	40
2.D.6. Jandarma Genel Komutanlığı, Çocuk Merkezleri.....	41
2.D.7. Çocuğa Yönelik Toplam Adalet Harcamaları.....	41
3. ÇOCUĞA YÖNELİK TOPLAM HARCAMALAR.....	43
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	47

EKLER

EK 1: Veri Kaynakları	51
EK 2: Çocuğa Yönelik Harcamaların İzlenmesinde İnternette Ulaşılmalıyan Veriler	59
EK 3: Çocuğa Yönelik En Büyük Harcama: Eğitim Harcamaları	62
EK 4: Türkiye'nin Çocuğa Yönelik İmzaladığı Uluslararası Sözleşmeler	64
EK 5: 2011-UNICEF Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu Yönetici Özeti	65
EK 6: AB 2011 İlerleme Raporu'nda Çocuk Hakları	70
EK 7: Anayasa ve Çocuk Hakları İletişim Ağı'nın Yeni Anayasa'da Çocuk Haklarına İlişkin Önerileri	73
SUMMARY	77
KAYNAKLAR	79
DİZİN	80

GİRİŞ VE ÖZET:

TÜRKİYE'DE ÇOCUĞA YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

Çocuğa yönelik harcamaların çocuk haklarını gözeterek planlanması ve yapılması çocuk haklarının temel bir gereğidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi çeşitli oturumlarında ülkelerin çocuklara doğrudan ya da dolaylı tahsis edilen ulusal ve yerel bütçeyi belirlemesi, bunu yasalarla güvence altına alması ve bu harcamaların çocuğun öncelikli yararına uygun olup olmadığının bağımsız kurumlarca izlenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Komite, Türkiye'nin raporuna ilişkin yayınladığı 2012 tarihli Sonuç Gözlemleri'nde, Türkiye'nin hem çocuk hakları önceliklerini hem de bu doğrultuda çocuklar için harcanacak merkezi ve yerel bütçeyi yıl bazında belirlemesini istemiştir.

Ancak Türkiye'de yetkili kurumların yayınladığı veriler çocuk, gençlik, kadın, engelli gibi çeşitli sosyal alanlara ayrılan bütçeleri ve bu bütçelerle verilen hizmetleri görmek, incelemek, etkinliğini tartışmak ve alternatifleri ile karşılaştırmak için yeterli değildir. Çünkü Türkiye'de çocuğa yönelik harcama yapan idarelerin önemli bir bölümü bu harcamaları ayrı olarak tutmamakta ve yayınlamamaktadır. Çocuklara yönelik hizmetlerin sunumuna ilişkin ilgili kurumlar arasındaki eşgüdüm ve koordinasyon eksikliği çocuklara dönük bütçenin planlanması ve harcamaların yapılması konusunda da kendini göstermektedir. Doğal olarak, hükümet yetkililerinin ve parlamentonun çocuklara yönelik harcamaların düzeyini ve etkinliğini bilmeden ve takip etmeden çocuklara dönük politika geliştirmeleri ve karar almaları hem sağlıksız hem de zordur. Bu durum, Türkiye'de etkili bir çocuk politikası oluşturulmasını da zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu harcama verilerinin yayınlanmasını ve harcamaların etkinliğinin bilinmesini istemek STK'ların savunuculuk çalışmaları çerçevesinde yer almalıdır. Buna ek olarak, çocuklara yönelik kamu hizmetlerinin bağımsız bir şekilde izlenmesini sağlayan çocuk haklarından sorumlu bir ombudsmannın bulunması da büyük önem taşımaktadır. Elinizdeki bu kılavuzun amacı çocuğa yönelik kamu harcamalarının ve bu harcamalarla verilen hizmetin nitelik ve etkinliğinin STK'lar tarafından izlenme sürecine katkıda bulunmaktır.

Çocuklara, gençlere ve engellilere yönelik kamu harcamalarının önemli bölümü, sosyal koruma harcamalarının içinde yer almaktadır.¹ Çocuklara, gençlere ve engellilere ilişkin harcamaların izlenmesinin zorluğu, bunların genel sosyal koruma harcamaları yapan kurumların harcamalarının içinde ayrıştırılmasının güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Çocuklara yönelik harcamaların izlenmesini amaçlayan bu çalışmada sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, sağlık hizmetleri, adalet hizmetleri ve çocuk işçiliğinin önlenmesi amacıyla yapılan kamu harcamaları yıl bazında belirlenmeye çalışılmıştır. Çocukların eğitimine dönük kamu harcamaları da toplam harcamalar belirlenirken dikkate alınmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın ilk adımı ilgili kurumlara ait genel yönetim mali istatistikleri, ödenek cetvelleri, bütçe gerekçeleri, faaliyet raporları, stratejik planlar ve bunun gibi internetten ulaşılabilen diğer yayınları inceleyerek çocuğa yönelik mevcut harcamaları bulmak olmuştur. İkinci adımda ise bilgilerine ulaşılamayan kurumlar için göstergelere veya varsayıma dayalı tahmin yürütülerek harcamalar hesaplanmaya çalışılmıştır.

Çocuğa yönelik harcamaları izlerken çalışma kapsamına aldığımız kurumları ve bunları hesaplama/izleme yöntemimizi Tablo 1'de açıkladık. Bu tabloda belirtildiği üzere, çocuğa yönelik harcamaları izlenebilecek dört kurum bulunmaktadır. Diğer 10 kurumun harcaması ise yayınlanmamakta ya da kurum tarafından ayrıştırılmadan yetişkinlere yönelik harcamalar içinde yayınlanmaktadır. Verileri yayınlanmasa da, bu kurumların çocuğa yönelik harcamalarına ilişkin çeşitli göstergeler bulunmak-

1 Sosyal koruma harcamalarının izlenmesine yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. Yentürk, 2012.

tadır. Göstergelere örnek olarak çocuk mahkemesi sayısı, kurumda çalışan personel sayısı, çocuk ile ilgili yapılan projeler verilebilir. Bu göstergeler her yıl izlenebilmekte ve bunların ortalama birim maliyetleri kullanılarak göstergelere dayalı harcama tahmini üretilebilmektedir. Son olarak verileri yayınlanmadığı gibi, göstergeleri de olmayan bir harcama bulunmaktadır. Bu harcama Sağlık Bakanlığı'nın yeşil kart dışındaki çocuklara dönük harcamasıdır. Bu harcama dikkate alınmaksızın çocuğa yönelik harcamalar hesaplanamayacağından ve bunlara ilişkin bilgi ya da gösterge bulunmadığından, varsayım dayalı olarak hesaplanmıştır. Türkiye'deki çocuk nüfusuna paralel olarak yeşil kart dışı sağlık harcamalarının yaklaşık yüzde 31'inin çocuk için ayrıldığı varsayarak bir miktar belirlemeye çalıştık. Ancak belirtmemiz gerekir ki, bu harcama tahmini izleme amacıyla kullanılamaz.

Türkiye'de yaklaşık 22,6 milyon kişi veya nüfusun yüzde 31'i 18 yaşın altındadır, yani çocuktur (UNICEF, 2011). Verileri yayınlanan kurumların gerçekleşmiş harcamaları ve yayınlanmayanların göstergelere dayalı tahmini harcamaları dikkate alınarak yapılan bu çalışmada, Türkiye'de 22,6 milyon çocuğa yönelik kamu harcamalarının toplam miktarı ve GSYH'ya oranı hesaplanmaya çalışılmıştır. Buna göre, yeşil kart dışı sağlık harcamalarına ilişkin varsayım dayalı tahmini harcamayı dışarıda bırakmak kaydıyla 2011 yılı için toplam harcama 10,7 milyar TL olarak hesaplanmaktadır.² Bu harcamanın GSYH içindeki payı yalnızca yüzde 0,82'dir (eğitim harcamaları hariç). Tablo 1'de belirtildiği gibi, Sağlık Bakanlığı'nın yeşil kart dışı sağlık harcamaları için yaptığımız varsayım dayalı maksimum harcama tahmini de dikkate alındığında çocuğa yönelik harcamaların mertebesi 14,4 milyar TL olmakta ve GSYH'ya oran olarak yüzde 1,11'e yükselmektedir. GSYH içinden çocuğa ayrılan bu harcama son derece düşüktür. Yüksek öğrenim öncesi eğitim harcamalarını eklemek istediğimizde, 2011 yılı için 30.129.166.000 TL eklememiz mümkün olmaktadır. Bu durumda çocuğa yönelik toplam harcamanın GSYH'ya oranı yüzde 3,43'e yükselmektedir. 18 yaşına dek eğitime yönelik yapılan tüm harcamalar eklendiğinde dahi, nüfusunun yüzde 31'i çocuk olan Türkiye'de çocuğa yönelik harcamaların oranı ciddi biçimde düşüktür.

2008-2011 arası dönem incelendiğinde, çocuğa yönelik harcamaların GSYH'ya oranının 2009 yılından sonra artmadığı görülmektedir. Bu durum esas olarak Türkiye'nin GSYH'sında aynı yıllarda meydana gelen büyümenin çocuğa yönelik harcamalardaki artışa aynı düzeyde yansımamasından kaynaklanmaktadır. Oysa çocuğun öncelikli yararı açısından çocuklara yönelik harcamaların artış oranının Türkiye'nin genel büyüme oranının da üstünde olması gerekmektedir.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar alanında çocuğa yönelik harcamaları incelediğimizde Türkiye'de geçtiğimiz beş yıl içinde engelli haklarının gerçekleşmesine dönük olarak ortaya konulan siyasi iradenin çocuk haklarının iyileştirilmesi için de kullanılması gerektiğini görüyoruz. Bunun için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kaynaklarının artırılmasına; bu kaynakların sadece sosyal yardım değil koruyucu-önleyici ve tüm toplumsal ihtiyaçlara yanıt verecek düzey ve çeşitlilikte politikalar geliştirilmesi, uygulamalar yapılması ve uzman personelin istihdamı için kullanılmasına ihtiyaç vardır.

Sağlık hizmetleri açısından ise, 18 yaş altı tüm çocukların ailelerinin sigortalı olup olmamasına bakılmaksızın koşulsuz olarak sağlık hizmetlerinden faydalanmasını sağlayacak kaynakların ayrılmasına ihtiyaç vardır. Genel sağlık sigortası ile söz verilen bu sosyal güvence bugün asgari ücretin üçte birinden fazla geliri olan ailelerin çocuklarına koşulsuz olarak sağlanmamaktadır. 2012 yılında meydana gelen önemli bir gelişme Çocuk İzlem Merkezlerinin kurulmasıdır. Istismara uğrayan çocukların uzun süreli izlem ve tedavisini sağlayacak bu merkezlerin sayısının artırılması ve niteliğinin iyileştirilmesi için kaynak ayrılması gereklidir.

Türkiye'de 81 ilde en az bir çocuk mahkemesinin kurulması gerekirken toplamda sadece 30 ilde çocuk mahkemesi bulunmaktadır. 2010'da kanunla ihtilaf halindeki çocukların yüzde 50,5'i çocuğa özgü olmayan mahkemelerde yargılanmış ve çocuk ağır ceza mahkemelerindeki yargılama süreci 2011'de 300 günün üzerine çıkmıştır. Uzman personelin istihdamı ve güçlendirilmesine ilişkin sorun adalet hizmetlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca tutuklama ve cezaya alternatif kurumların yeterli düzeyde ve tüm illeri kapsayacak şekilde oluşturulması ve çocukların söz konusu kurumlarda

² Bkz. Tablo 23.

hiçbir koşulda yetişkinlerle bir arada kalmaması için gerekli kaynak ayrılmalıdır. Buna ek olarak çocuk polisinde görevli polis sayısının artırılması, daha çok ilçede çocuk büro amirliklerinin kurulması, çocukların gıda ve diğer kişisel ihtiyaçları için bütçe ayrılması ve kolluk kuvvetleri içinde uzman personelin görevlendirilmesi ve güçlendirilmesi de çocuk koruma kanununun hayata geçirilmesi için gereklidir; dolayısıyla çocuğa ayrılacak bütçe planlanırken dikkate alınmalıdır.

Elinizdeki çalışmanın yöntemini ve kapsamını birinci bölümde okuyucularla paylaştık. Çalışmanın ikinci bölümünde ise çocuklara yönelik harcamaların izini sürdük. Her yıl için aynı göstergeleri kullanarak bir izleme yapmaya çalıştık. Üçüncü bölümde, çocuğa yönelik harcama yapan kurumların bilgilerini bir araya getirdik ve çocuklara yönelik toplam harcama bilgilerini 2008-2011 yılları için sizlere sunduk. Üçüncü bölümde, hem yayınlanmış olan hem de tahminlerin bize gösterdiği bilgileri bir araya getirerek çocuğa yönelik harcamalarla ilgili bir mertebeye ulaşmaya çalıştık. Sonuç ve öneriler bölümünde ise, elde edilen veriler ışığında, çocuklara yönelik kamu harcamalarını niteliksel olarak değerlendirdik ve politika önerilerinde bulunduk.

Kılavuzda ayrıca açıklayıcı eklere yer verdik. Ek 1'de çocuklara yönelik harcamaları izlerken başvurduğumuz veri kaynaklarını ve ilgili verilerin yayınlanma tarihini ayrıntılı olarak belirttik. Burada amaç okuyucunun ve ilgili kurumların bu kaynakları kullanarak ileriki yıllarda izlemeyi sürdürebilmesidir. Ek 2'de çocuklara yönelik harcamaların izlenmesinde internetten ulaşılamayan verileri listeledik. Ek 3'te çocuklara yönelik harcamalar içindeki en büyük harcama kalemini oluşturan eğitim harcamalarına yer verdik. Ek 4'te Türkiye'nin taraf olduğu çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelere, Ek 5'te UNICEF'in Türkiye'de çocukların durumuna ilişkin hazırladığı 2011 tarihli raporun yönetici özetine, EK-6'da AB'nin 2011 İlerleme Raporu'nda çocuk haklarına, EK-7'de Anayasa ve Çocuk Hakları İletişim Ağı'nın Yeni Anayasa'da Çocuk Haklarına İlişkin Önerileri'ne yer verdik. Kılavuz İngilizce özet, kaynaklar ve izin ile sona ermektedir.

Bu çalışma ile, çocuğa yönelik ve çocuklarla çalışan hak temelli STK'ları, harcamaların niceliği ve niteliği konusundaki bilgilerle destekleyerek ve bu harcamalarla ilgili kamu kurumlarının planlarına erişimlerini kolaylaştırarak, savunuculuk çalışmaları açısından güçlendirebileceğimizi umuyoruz.

1. ÇOCUĞA YÖNELİK HARCAMALARI İZLEME YÖNTEMİ VE KAPSAM

Çocukluk ve gençliğin evrensel bir tanımını yapmak zordur. Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü “gençlik” için geçerli yaş grubunu 15-24 yaş arasında kabul ederken (BM, 2007), Dünya Bankası 12-24 (DB, 2006), Avrupa Birliği ise 15-25 yaş grubunu genç olarak nitelemiştir (AB, 2001). Neredeyse dünyadaki tüm ülkelerin taraf olduğu, evrensel kabul gören Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde ise 18 yaşına dek herkes çocuk kabul edilmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde çocuğa ve gençliğe yönelik harcamaların ayrıştırılmasında önemli zorluklardan biri çocuk ve genç yaş aralığının belirlenmesiydi. Çocuk ve gençlikle ilgili harcama kılavuzları geliştirilirken Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu’nda 0-18, Gençliğin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu’nda ise 15-24 yaş aralığını inceledik. Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu kapsamında 0-18 yaş aralığındaki bireyler için yapılmış olan sosyal koruma, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, sağlık ve adalet hizmetlerine ilişkin harcamaların izini sürdürdük; bilgilerine kolayca erişilebilen eğitim harcamalarını da değerlendirmelerimize ekledik. Bu kapsamda harcamalarını dikkate aldığımız kurumlar şunlardır:

Sosyal hizmetler ve sosyal yardım alanındaki harcamalar başlığında:

- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK):³ Çocuk Hizmetleri Dairesi ve Gençlik Hizmetleri Dairesi harcamaları, Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi ve Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri Dairesi harcamaları ve Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi 0-18 yaş grubuna yönelik harcamalar;
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF): Sağlığa ve eğitime şartlı nakit transferleri, eğitim transferleri (yüksek öğrenim bursu hariç), Milli Eğitim Bakanlığı’na transferler, periyodik transferler, sosyal hizmet projeleri, aile destek transferi, sosyal ve özel amaçlı transferler, TOKİ’ye transferler;
- GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü’nün çocuğa yönelik harcamaları;
- Sosyal Destek Programı (SODES) kapsamında çocuğa yönelik yapılan sosyal içerme projeleriyle ilgili harcamalar;

Çocuk işçiliği ile mücadeleye ilişkin harcamalar başlığı altında:

- ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü Dezavantajlı Gruplar Dairesi Çocuk Şubesi’nin harcamaları ve İş Teftiş Kurulu’nda görevli iş müfettişleri çocuk işçiliğiyle mücadele giderleri;

Çocuğa yönelik sağlık harcamaları başlığı altında:

- Sağlık Bakanlığı: Yeşil kartlı çocuklara yönelik harcamalar ve Sağlık Bakanlığı yeşil kart dışı çocuğa yönelik sağlık harcamaları;
- SGK: Çocuğa yönelik ilaç ve tedavi harcamaları;
- Kamu personelinin çocuklarına yönelik sağlık harcamaları;

Çocuğa yönelik adalet harcamaları başlığı altında:

- Adalet Bakanlığı: Çocuk mahkemeleri, çocuk ceza ve eğitimevleri ile ilgili harcamalar ve Ço-

3 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın teşkilat ve görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile, SHÇEK kapatılmış ve tüm yetki ile sorumlulukları bakanlığa devredilmiştir. Dolayısıyla, bu bölümde incelenen harcamaların da 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesi üzerinden takip edilmesi gerekmektedir.

cuk Denetimli Serbestlik Bürosu ve Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu'nun personel harcamaları;

- Emniyet Genel Müdürlüğü: Çocuk polisi ile ilgili harcamalar;
- Jandarma Genel Komutanlığı: Jandarma çocuk merkezlerinin personel harcamaları;

Kapsam itibariyle ve ayırıştırılmadığı için Çocuğa Yönelik Harcamalar İzleme Kılavuzu kapsamına dahil edilmeyerek, Gençliğin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu kapsamında ele alınan kurumlar ve harcamalar ise şunlardır:

- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü/Gençlik ve Spor Bakanlığı: Spora ve gençlere yönelik harcamalar;
- DPT/AB Bakanlığı: Ulusal Ajans'ın AB programları ile ilgili harcamalar;
- Çocuklara yönelik İşKUR tarafından yapılan meslek edindirme kursları harcamaları.

Gerek gençlik gerek çocuk ile ilgili harcamaları izlediğimiz her iki kılavuzda da eğitime yönelik harcamaları kılavuzun ana bölümlerine katmadık; sadece toplam harcamaları belirlerken dikkate aldık. Ayrıca çocuğa yönelik harcamaları izlerken, ilk ve ortaöğretim harcamalarının izlenmesine yönelik tablo ve kaynaklara, gençliğin güçlendirilmesi harcamalarını izlerken orta ve yüksek ğretim ile ilgili harcamaların izlenmesine yönelik tablo ve kaynaklara EK'lerde yer verdik. Bunun birkaç nedeni vardır: İlk olarak, eğitim harcamaları bütçe harcamalarının fonksiyonel sınıflandırıldığı tablolardan geçmişe ve geleceğe dönük olarak kolayca bulunabilmekte, ikinci olarak da eğitim harcamalarının yüksek olması nedeniyle, eğitim harcamaları katıldığında eğitim dışı çocuk ve gençlere yönelik harcamaların göz ardı edilmesi eğilimi ağır basmaktadır.⁴

Her iki kılavuzda da mahalli idarelerin çocuğa ve gençliğin güçlendirilmesine yönelik harcamaları yer almamaktadır. Sosyal koruma açısından mahalli idarelerin yaptıkları harcamalar da ayrı bir kılavuzda ele alınacaktır. Kültür Bakanlığı'nın çocuğa ve gençlere yönelik harcamalarına her iki kılavuz kapsamında da ulaşamadık.

Çalışmada izlediğimiz yöntem konusunda üç önemli noktaya ağırlık vermemiz gerekti:

- Daha önce yayınladığımız sosyal koruma harcamalarını izlemeye yönelik kılavuzda, kamu tarafından yapılan tüm sosyal koruma harcamalarını hesaplama olanağımız olmuştu. Ancak biliyoruz ki, çocuğa, gençlere ve engellilere yönelik koruma harcamaları, sosyal koruma harcamalarının unsurları (rneğin sosyal yardım, sosyal güvenlik, sağlık) fonksiyonel sınıflandırmanın ana kalemleri arasında yer almamaktadır. Çocuğa, gençlere ve engellilere ilişkin harcamaların izlenmesinin zorluğu, bunların, sosyal koruma harcamaları yapan kurumların harcamalarının içinden ayırıştırarak bulunmasının gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada öncelikli amacımız internetten ulaşılabilen Genel Yönetim mali istatistikleri, denek cetvelleri, bütçe gerekçeleri, faaliyet raporları, stratejik planlar gibi yayınlardan çocuğa yönelik mevcut harcamaları çıkarmaktır. Ancak, gençlerin güçlendirilmesine ve engellilere yönelik harcamalara ulaşmak büyük oranda mümkün olurken, çocuğa yönelik doğrudan yayınlanan harcamalara erişim oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle, çocuğa yönelik harcamalar arasında doğrudan ulaşılması mümkün olmayanları, çeşitli göstergeler ve yöntemler kullanarak tahmin etme yoluna gittik. Kılavuzda, 2008-2011 yılları için aynı gösterge ve tahmin yöntemlerini kullanarak ulaşılamayan harcamaları tahmin ettik. Böylece gerçekleşmiş harcamaların yanısıra, her yıl aynı gösterge ve yöntemlere dayanarak tahmin edilen harcamaları da kapsayan çocuğa dönük toplam harcamaların bilgisini ve bunları yıllık olarak izleme amaçlı gstergeleeri üreterek STK'larla paylaşmış olduk.
- Diğer yandan, çocuğa yönelik harcama yapan ancak bunları ayrı harcama bilgisi olarak verme-

⁴ Çocuğun eğitimine ilişkin harcamaları da izlemek isteyen STK'lar bu ekleri kullanarak eğitim harcamalarını izlemek için gerekli yöntem ve kaynaklara ulaşabilirler. Ayrıca bu konuda Eğitim Reformu Girişimi, Eğitim İzleme Raporları yayınlamıştır, bu raporlara erişmek için: <http://www.erg.sabanciuniv.edu>.

yen ya da tutmayan kurumları belirlemeyi ve eksik verileri listeleyerek bu bilgileri STK'ların ve ilgililerin bilgisine sunmayı amaçlıyoruz. Ayrıca çocuğa yönelik harcama yapan kurumlarla sözlü ve yazılı iletişime geçerek ilgili kurumlarda çocuğa yönelik harcamaların ayrı olarak tutulması ve ilgili verilerin veri yayınlama planlarının içine alınması için farkındalık yaratmayı ve teşvik etmeyi amaçlıyoruz.

- Hak temelli çalışan STK'ların sosyal koruma harcamaları ile ilgili savunuculuk çalışmalarını sadece sosyal koruma harcamalarıyla ya da bazı kalemlerine ayrılan bütçenin artırılması talebiyle kısıtlamaları önemlidir. Bütçeden ayrılan payın artırılması tartışması, hiçbir zaman verilen sosyal hizmetin niteliği ve kapsamı ile ilgili önerileri ikinci planda bırakmamalıdır. Bu nedenle, bu kılavuz teknik bir bütçe analizi yapmayı hedeflememektedir. Çalışmayı sadece gerçekleşmiş harcamaların düzeyini tespit ederek geçmişini değerlendirmekle kısıtlı tutmuyoruz. Aksine, izlemeye çalıştığımız harcamaların sonuçlarını ve etkilerini tartışarak politika önerilerinde bulunmayı önemsiyoruz.

Yöntem olarak, öncelikle yukarıda sayılan kurumların harcamalarını alt kalemler olarak inceleyip doğrudan çocuğa yönelik olanları, dolaylı olarak çocuğa yönelik olabilecekleri ve incelenen kurumların tüm diğer harcamalarını ayırtmaya çalıştık. Kapsam bölümünde de belirttiğimiz gibi, bu ayrımı yapılan harcamaların niteliğine göre tasnif ettik. İzlemeye çalıştığımız ilk grup (1) sosyal hizmetler ve sosyal yardım alanında çocuğa yönelik harcama yapan kurumlar, ikincisi (2) çocuk işçiliği ile mücadeleye ilişkin harcama yapan kurumlardır. Daha sonra ise (3) çocuğa yönelik sağlık harcaması yapan kurumlar gelmekte ve onları çocuğa yönelik (4) adalet harcamaları yapan kurumlar izlemektedir.

Sözünü ettiğimiz bu kurumları, izlemenin yöntemine göre ayırttığımızda ise karşımıza farklı bir tasnif çıkmaktadır (Tablo 1). İzleme yöntemine göre yaptığımız tasnife göre, (a) harcaması doğrudan izlenebilecek kurumlar, (b) gösterge izlemesi yapılabilecek kurumlar ve (c) izlemesi yapılamayacak kurumlar olarak üç grup oluşturulması mümkündür.

Harcaması izlenebilecek dört kurum bulunmaktadır. Bunlar arasında iki tanesi harcamaları internet üzerinden izlenebilen kurumlardır. Bu iki kurumdan ilki SHÇEK, ikincisi ise SYDTF'dir. Bu kurumlardan SYDTF için ayırtırmayı faaliyet raporlarına dayanarak yaptık. SHÇEK için de çocuğa yapılan harcamalar faaliyet raporlarından elde edilebilmektedir.

Yazılı talep üzerine çocuğa yönelik harcamalarını ayırtırabilen ve bunları gönderen dolayısıyla harcama izlemesi yapılabilecek iki kurum bulunmaktadır. Bunlardan ilki SGK'dır. SGK yaş gruplarına göre ilaç ve tedavi harcamalarını MEDULA sisteminden çekebilmektedir. Kurum yazılı talep üzerine 0-18 yaş grubuna yönelik ilaç ve tedavi harcamalarını yollamıştır. Adalet Bakanlığı ise çocuk ceza ve eğitimevlerine yönelik harcamaları elektronik olarak yayınlamamaktadır. Cezaevi ve eğitim evlerinde kalan çocuklara yönelik harcamaları ise kuruma yazılı talepler ile elde ettik.

TABLO 1: Çocuğun Korunması ile ilgili Harcama Yapan Kurumların Veri Erişebilirlik Durumu

	Kurumlar	Harcama izlemesi yapılabilecek kurumlar		Gösterge izlemesi yapılabilecek kurumlar		İzleme yapılamayacak kurumlar
		Harcama verilerine internetten ulaşılabilen kurumlar	Yazılı talep üzerine harcama bilgisi gönderen kurumlar	İnternette yayınlanmış göstergelere dayanılarak harcama verisi tahmin edebilen kurumlar	Yazılı talep üzerine kurum tarafından verilen bilgilere dayanılarak harcama verisi tahmin edilebilen kurumlar	Toplam harcamasının içinden çocuk nüfus oranında (% 31) harcama yaptığı varsayılan kurumlar
Sosyal Hizmetler	SHÇEK	√				
	SYDTF	√				
	GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Koord.				√	
	SODES			√ (2008-2009)	√ (2010 -2011)	
Çalışan çocuklar	ÇSGB, Dezavantajlı Gruplar Dairesi, Çalışan Çocuklar Şubesi				√	
	ÇSGB, İş Teftiş Kurulu			√		
Sağlık	SGK (0-18)		√			
	SB, Yeşil Kart Harcamaları (0-18)			√		
	SB, Yeşil Kart dışı Harcamalar (0-18)					√
Adalet	AB, Çocuk Ceza ve Eğitimevleri		√			
	AB, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu				√	
	AB, Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme Bürosu				√	
	AB, Çocuk ve Aile Mahkemeleri			√		
	EGM, Çocuk Polisi				√	
	Jandarma, Çocuk Merkezleri			√		

Dolayısıyla bu dört kurumun (SHÇEK, SYDTF, SGK ve Adalet Bakanlığı cezaevleri ve eğitimevlerinin) çocuğa yönelik harcamaları (Tablo 1, sütun 1 ve 2) her yıl izlenebilecek harcamalardır.

On kurum ise gösterge üzerinde izleme yapılabilecek kurumlardır. Çünkü bu on kurumun harcaması yayınlanmamakta ya da kurum tarafından ayrıştırılmamakta, fakat yapılan harcamalara ilişkin göstergeleri bulunmaktadır. On kurumdan beşinin çocuğa yönelik harcaması yayınladığı bazı veri ve göstergelere dayanarak tahmin edilebilmektedir (Tablo 1, sütun 3). Bunların arasında Sağlık

Bakanlığı'nın çocuğa yönelik yeşil kart harcamaları, Adalet Bakanlığı'nın çocuk mahkemeleri harcamaları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu'nun çalışan çocuğa yönelik harcamaları, Jandarma çocuk merkezinin personel harcamaları ve SODES'in 2008 ve 2009 yıllarında finanse ettiği çocuğa yönelik proje harcamaları yer almaktadır.⁵

Beş diğer kurum içinse yayımlanan göstergelerden yola çıkılarak çocuğa yönelik harcamalar tahmin edilememektedir. Bu nedenle, bu kurumlardan yazılı talep üzerine alınan gösterge veri ve bilgilere dayanarak tahminler yapabildik (Tablo 1, sütun 4). Bu kurumlar arasında GAP İdaresi İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Dezavantajlı Gruplar Dairesi personel ve proje harcamaları, Adalet Bakanlığı Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu ve Çocuk Gözetim ve İyileştirme İşleri Bürosu ve Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Polisi'nin personel harcamaları yer almaktadır. Bu kurumlarla yazışılarak ilgili veriler elde edilmiş ve gösterge olarak kullanılarak çocuğa yönelik harcama tahminleri yapılmıştır.

Gerek yayınlanmış verilere gerekse kurumlardan alınan göstergelere dayanarak yapılan çocuğa yönelik harcama tahminleri aynı tahmin yöntemleri kullanılarak, yıllar itibariyle gelişmenin göstergesi olarak kullanılabilir. Örneğin, çocuk mahkemesi sayısındaki artış ya da çocuk polisi sayısındaki artış gibi.

Tablo 1'in son sütununda ise çocuğa yönelik harcamaların hesaplanmasında, büyüklüğü nedeniyle, mutlaka dikkate alınması gereken ama bu harcamanın hiçbir kaynakta yayınlanmadığı ve yazılı olarak elde edilemediği bir harcama görülmektedir. Bu harcama Sağlık Bakanlığı'nın yeşil kart dışında yaptığı sağlık harcamalarıdır. Bu harcamanın ne kadarının çocuğa yönelik olduğu yayınlanmamaktadır. Yazışma yoluyla Sağlık Bakanlığı'ndan elde edilen bilgiye göre 2009 yılında çocuğa yönelik harcama 426.700.000 TL olarak belirtilmiştir ve bu miktar Sağlık Bakanlığı harcamaları içerisinde çok düşük düzeyde olduğundan gerçekçi değildir. Bu nedenle, Sağlık Bakanlığı'nın yeşil kart dışı harcamasını, harcamaların Türkiye'deki çocuk nüfus oranına (yüzde 31) paralel yapılmış olabileceği varsayımına dayalı olarak tahmin ettik. Bu varsayım temelinde üretilen çocuğa yönelik sağlık harcaması hiçbir şekilde izleme için bir gösterge teşkil edemez. Ancak çalışmamız çerçevesinde varsayımına dayalı olarak üretilen Sağlık Bakanlığı'nın yeşil kart dışı çocuğa yönelik harcamasına ilişkin bu tahmini değeri, çocuğa yönelik toplam sağlık harcamasının eksik kalmaması için kullandık.

5 SODES 2008 ve 2009 projeler ve projelerin bütçeleri kurumun internet sitesinden yayınlanmaktadır. Ancak 2010 ve 2011 yılları için bu rojelerle ilgili bilgileri internet sitesinde yayımlarken projelerin bütçelerini yayınlamamıştır. Bütçe bilgileri yetkililerden talep edilerek alınmıştır.

2. ÇOCUĞA YÖNELİK HARCAMALARIN İZİNİ SÜRMEK

Bu bölümde çocuğa yönelik harcama yapan kurumların harcamalarını izleyecek ya da çeşitli göstergelere dayanarak tahmin edeceğiz. İzlemeyi tematik olarak 4 alt başlık altında yapacağız. Bunlar sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, çocuk işçiliği ile mücadele, sağlık ve adalet hizmetleri başlıklarıdır.

2.A. Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Alanındaki Harcamalar

Çocuğa yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım yapan kurumlar arasında SHÇEK, SYDTF, GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü ve SODES bulunmaktadır.

2.A.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK)

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 27 Mayıs 1983 tarihinde yayınlanan “2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu” ile kurulmuştur. 2011 yılının Haziran ayında ise 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın teşkilat ve görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile, SHÇEK kapatılmış ve tüm yetki ile sorumlulukları bakanlığa devredilmiştir.

2010 Faaliyet Raporu’nda SHÇEK Genel Müdürlüğü’nün görev alanı şöyle ifade edilmiştir: SHÇEK, “korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, genç, kadın, özürlü ve yaşlılara 24 saat sürekli koruma ve bakım hizmetini yatılı ve gündüzlü olarak vermektedir. Toplum merkezleri, aile, gençlik ve yaşlı danışma merkezleri, evlat edindirme, koruyucu aile, sosyal yardım uygulamaları, sokakta yaşayan ve çalışan çocuklara yönelik hizmetleri ile tüm alanlarda gönüllü katkı ve katılımların organizasyonu gibi koruyucu, önleyici ve eğitici çalışmaların yanında uluslararası sosyal hizmet faaliyetlerini de yürütmekle görevlidir”.

2006-2011 yılları arasında SHÇEK’in tüm sosyal koruma harcamaları Tablo 2’de verilmiştir.

Sosyal koruma hizmetlerinden sorumlu bir kurum olarak hizmet vermiş olan SHÇEK’in harcamalarında yıllar içerisinde önemli bir artış görülmektedir. SHÇEK’in 2006-2011 arasında gerçekleşmiş harcamalarındaki gelişmeyi bu harcamaların GSYH’ya oranı temelinde incelediğimizde, Çocuk Hizmetleri, Gençlik Hizmetleri, Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri, Yaşlı Bakım ve Sosyal Yardım Hizmetleri dairelerinin harcamalarının GSYH içerisindeki paylarında küçük artışlar olduğunu görmekteyiz. SHÇEK’in harcamalarının GSYH içindeki payının önemli ölçüde artış gösterdiği tek idare ise Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi olmuştur. Bu artışın en önemli bölümünün 5358 nolu yasa ile evde bakılan ve geliri kanunla belirtilen miktarın altında kalan engelli bireylere asgari ücret tutarında yapılan “evde bakım aylığı” ödemelerinden kaynaklandığı, daha küçük bir bölümünün ise özel bakım kurumlarında bakılan ağır özürülere yapılan asgari ücretin iki katı düzeyindeki ödemelerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

TABLO 2: SHÇEK Harcamaları

TL	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam SHÇEK	441.149.542	618.160.915	1.075.091.533	1.808.416.198	2.548.208.831	3.468.085.266
Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	117.654.597	160.679.414	181.914.905	205.166.360	222.928.778	240.353.549
Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	71.873.969	94.005.293	109.509.021	136.342.098	159.764.937	217.485.577
Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	66.160.686	141.209.263	528.856.457	1.126.365.890	1.776.694.105	2.480.389.101
Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	69.724.442	86.380.990	100.952.172	131.441.314	156.158.611	259.317.612
Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	90.877.867	105.863.780	120.775.425	154.159.137	168.580.236	191.244.626
Aile-Kadın ve Toplum Hizm. Dairesi Başkanlığı	7.527.428	11.693.998	18.647.369	30.117.151	38.103.430	56.891.327
Diğer (Danışma, Denetim,Yardımcı Hizmetler)	17.330.553	18.328.177	14.436.184	24.824.248	25.978.734	22.403.474
GSYH	758.391.000.000	843.178.000.000	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
% GSYH	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam SHÇEK	0,058	0,073	0,113	0,190	0,232	0,267
Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	0,016	0,019	0,019	0,022	0,020	0,019
Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	0,009	0,011	0,012	0,014	0,015	0,017
Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	0,009	0,017	0,056	0,118	0,162	0,191
Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	0,009	0,010	0,011	0,014	0,014	0,020
Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	0,012	0,013	0,013	0,016	0,015	0,015
Aile-Kadın ve Toplum Hizm. Dairesi Başkanlığı	0,001	0,001	0,002	0,003	0,003	0,004
Diğer (Danışma, Denetim,Yardımcı Hizmetler)	0,002	0,002	0,002	0,003	0,002	0,002
% PAY	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam SHÇEK	100	100	100	100	100	100
Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	26,67	25,99	16,92	11,35	8,75	6,93
Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	16,29	15,21	10,19	7,54	6,27	6,27
Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	15,00	22,84	49,19	62,28	69,72	71,52
Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	15,81	13,97	9,39	7,27	6,13	7,48
Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	20,60	17,13	11,23	8,52	6,62	5,51
Aile-Kadın ve Toplum Hizm. Dairesi Başkanlığı	1,71	1,89	1,73	1,67	1,50	1,64
Diğer (Danışma, Denetim,Yardımcı Hizmetler)	3,93	2,96	1,34	1,37	1,02	0,65
Kaynak: SHÇEK bünyesindeki dairelerin harcamaları faaliyet raporlarından alınmıştır. Bkz. Ek 1, Veri Kaynakları, no. 1. 2011 harcamaları Maliye Bakanlığı'ndan alınmıştır. GSYH verileri için bkz. Ek 1, Veri Kaynakları, no. 3.						

Tablo 2'de 2006-2011 dönemi için yer alan gerçekleşmiş harcama verilerinden yola çıkarak, SHÇEK harcamalarının daireler arasındaki dağılımını da görebiliyoruz. SHÇEK toplam harcamalarının daireler arasındaki dağılımına bakıldığında, Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi'nin payının 2011 yılından itibaren toplam SHÇEK harcamalarının yüzde 70'ini aştığı görülmektedir. Çocuk Hizmetleri Dairesi'nin harcamalarının toplam SHÇEK harcamaları içindeki payı ise 2006 yılında yüzde 26,67 iken 2011 yılında 6,93'e düşmüştür. Gençlik Hizmetleri Dairesi'nin harcamalarının payı ise 2006 yılında yüzde 20,60 iken 2011 yılında 5,51'e düşmüştür.

2011 yılının Haziran ayında ise SHÇEK Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesine dahil olmuş, 2011 yılının son 6 ayında SHÇEK bütçesi yeni kurulan bakanlığın harcamaları için kullanılmıştır. Geçiş yılı olması nedeniyle, 2011 yılında yayınlanan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011 Faaliyet Raporu'nda⁶ çocuğa yönelik harcamaları ayrı olarak görebilmek mümkün olmamaktadır. Bakanlığın ileriki yıllarda yayınlayacağı faaliyet raporlarında engellilere ve çocuklara yapılan harcamalara ayrı olarak yer verilmesinin önemli olduğunu vurgulamak isteriz.

⁶ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu için bkz. Ek 1, Veri kaynakları, no. 4.

SHÇEK tarafından yapılan çeşitli harcamaları doğrudan ve dolaylı olarak çocuğa yönelik olarak tasnif ettik ve tümünü çocuğa yönelik harcama olarak aldık. Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı harcamalarını çocuğa yönelik doğrudan harcamalar, Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri Dairesi Başkanlığı harcamalarını çocuğa yönelik dolaylı harcamalar olarak kabul ettik. Bu ikisine engellilere yapılan tüm harcamalar içinden ayırıştırarak engelli çocuklara yönelik harcamaları ekledik. En yüksek harcama miktarını elde edebilmek için SHÇEK'in en temel harcaması olan engellilere yönelik harcamalar içinden 0-18 yaş grubuna yönelik harcamaları eklemeyi uygun bulduk. Böylece SHÇEK harcamaları içerisinde çocuğa yönelik toplam harcamayı elde ettik. SHÇEK tarafından yapılan doğrudan ve dolaylı olarak çocuğa yönelik harcamalar ve bu harcamaların GSYH içerisindeki payları Tablo 3'te verilmiştir.

TABLO 3: SHÇEK, Çocuğa Yönelik Harcamalar, TL

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Çocuğa yönelik doğrudan harcamalar*	208.532.464	266.543.194	302.690.330	359.325.497	391.509.014	431.598.175
Çocuğa yönelik dolaylı harcamalar**	77.251.870	98.074.988	119.599.541	161.558.465	194.262.041	316.208.939
Engelli çocuklara yönelik harcamalar***	21.833.026	46.599.057	174.522.631	371.700.744	586.309.055	818.528.403
SHÇEK, toplam harcamalar	441.149.542	618.160.915	1.075.091.533	1.808.416.199	2.548.208.831	3.468.085.266
SHÇEK, çocuğa yönelik harcamalar	307.617.360	411.217.239	596.812.502	892.584.706	1.172.080.110	1.566.335.517
GSYH	758.391.000.000	843.178.000.000	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
SHÇEK, çocuğa yönelik harcamalar /GSYH %	0,04	0,05	0,06	0,09	0,11	0,12
* Çocuk Hizmetleri Dairesi ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Harcamaları ** Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi ve Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri Dairesi Harcamaları *** Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi 0-18 Yaş Grubuna Yönelik Harcamalar Kaynak: Tablo 2.						

SHÇEK tarafından çocuğa yönelik doğrudan harcamalar esas olarak sosyal hizmetleri içermektedir ve yavaş bir artış göstermektedir. Çocuğa yönelik dolaylı harcamalar ise sosyal yardım alanında yoğunlaşmakta ve hızlı bir artış göstermektedir. Bir başka deyişle, SHÇEK tarafından çocuğa yönelik yapılan harcamalar sosyal hizmetlerden sosyal yardımlara kaymaktadır. Doğrudan ve dolaylı olarak çocuğa yönelik harcamaların toplamından daha yüksek olan engelli çocuklara yönelik harcamaları ekleyerek elde ettiğimiz SHÇEK çocuğa yönelik harcamalarının GSYH'ya oranı 2011 yılı itibariyle ancak GSYH'nın binde birine ulaşmıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın teşkilat ve görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile, SHÇEK kapatılmış ve tüm yetki ile sorumlulukları bakanlığa devredilmiştir. Dolayısıyla, bu bölümde incelenen harcamaların da 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesi üzerinden takip edilmesi gerekmektedir.

Aynı Kanun Hükmünde Kararname'nin 9 numaralı geçici maddesi ile "Kapatılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşları ile bu kuruluşların personeli, borç ve alacakları, tüm varlıkları, araç, gereç ve taşınırını Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecek esaslar çerçevesinde il özel idarelerine" devredildiği belirtilmektedir. Aynı maddede, kapatılan SHÇEK "Genel Müdürlüğe'ne mevzuatla tanınan her türlü hak, imtiyaz ve imkanlardan taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşlarını ilgilendirenlerin, ilgili il özel idareleri tarafından kullanılmasına devam" edileceği açıklanmaktadır. Bakanlığa ve il özel idarelerine yetki devrini öngören KHK'nın ardından çıkarılan 662 sayılı KHK'nın 6. maddesi ise, SHÇEK taşra teşkilatının yetki ve sorumluluklarının il özel idarelerine devredilmesi sürecinin Ekim 2011'den itibaren üç yıl süreyle uzatıldığını duyurmuştur. Bu değişiklikle birlikte, sosyal hizmetlerde yerleşmeye dönük bir kurumsal yapılanmaya geçişin ilk adımlarının atıldığı söylenebilir. Fakat yeni sistemin nasıl kurulacağına ilişkin net bilgiler vermek için henüz erken oldu-

ğunu ve 2014 yılına kadar da yeni sistemin temel öğelerini izlemeye yansıtmanın mümkün olmayacağını düşünmekteyiz.

Tablo 3'te izlemeye dahil edilen çocuğa yönelik harcamalar arasında çocuk yuvaları, çocuk ve sevgi evleri, yetiştirme yurtları da bulunmaktadır. 2010 yılına kadar SHÇEK harcamaları içinde bu merkezlerin harcamaları Çocuk Hizmetleri ve Gençlik Hizmetleri Dairesi harcamalarının içinde yer alırken, 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ödenek cetvelinde çocuk yuvaları, çocuk ve sevgi evleri, yetiştirme yurtlarının ödenekleri Bakanlığın il müdürlüklerinin ödemeleri için yerleştirilmiştir. Harcamaların izlenmesi açısından bu değişikliğe dikkat etmek önem taşımaktadır.⁷

2010 yılına kadar SHÇEK'in faaliyet raporlarında, harcamaları ayrı olarak izlenebilen çocuk yuvaları, sevgi evleri ve yetiştirme yurtları harcamalarının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011 Faaliyet Raporu'nda yukarıda açıklanan nedenlerle benzer şekilde izlenememesi uzun dönemde sorun oluşturacaktır. Bakanlığın 2012 yılı ve sonrasında yayınlacağı faaliyet raporlarında bu harcamaların ayrı olarak izlenebileceğini ummaktayız. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüklerinin harcamalarının içinde yer alan çocuk yuvaları, çocuk ve sevgi evleri, yetiştirme yurtlarına yönelik harcamalar faaliyet raporlarında ayrı biçimde gösterilmediği takdirde, bu veriler ancak her Aralık ayında Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Kesin Hesaplar" üzerinden izlenebilecektir.⁸

2.A.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) 14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuştur. 2004 yılında yürürlüğe giren 5263 sayılı Kanun ile ise Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlık'a bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlandırılmıştır.

2012 yılından itibaren, 03.06.2011 tarih ve 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nu yöneten Fon Kurulu'na Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'nın başkanlık edeceği ve kurulun sekreteryaya hizmetlerinin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nce yerine getirileceği belirtilmektedir. SYDTF'de toplanan kaynak, Fon Kurulu kararları ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı eliyle doğrudan kullanılmakta, bir diğer bölümü ise kaymakamlıklar düzeyinde kurulmuş olan 973 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na aktarılmaktadır.

Fonun gelirleri, esas olarak gelir ve kurumlar vergisi yıllık tahsilat payının yüzde 2,8'i, trafik cezalarının yüzde 50'si, RTÜK gelirlerinin yüzde 15'i ve diğer bağış ve yardımlardan oluşmaktadır. SYDGM'nin sitesindeki 2009 Mali Yılı Performans Programı'na göre, Fon'un gelirlerinin yüzde 90'ı vergilerden gelir payı, yüzde 6'sı ise trafik cezalarından gelmektedir.⁹

SYDTF'den 973 vakfa aktarılan kaynakların yanı sıra vakıfların kendi gelirleri de kullanılarak, ihtiyaç sahibi yoksul vatandaşlara ayni ve nakdi yardımlar ulaştırılmaktadır. Vakıfların gelirleri, SYDTF'den aktarılan miktar dışında fitre, zekât ve kurban yardımları ve işletme ve iştiraklerden elde edilecek gelirlerden oluşmaktadır.

Fonun giderleri Tablo 4'ten izlenebilmektedir. Aşağıda giderlerin alt başlıkları ayrı ayrı incelenecektir. Tablo 4'te yer alan harcamalar arasından çocuğa yönelik giderlerin ayrıştırılabilmesi için doğrudan çocuğa yönelik olan harcamaları (*), dolaylı olarak çocukla ilgili olan harcamaları ise (***) ile işaretledik.

SYDTF'nin harcamalarının en önemlisi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yapılan transferlerdir. Farklı amaçları olan dokuz değişik transfer yapılmaktadır.

Periyodik Transferler vakıfların cari harcamaları ve ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını mahallinde karşılamaya yönelik yardımlar için vakıflara aktarılan periyodik kaynaktır. Periyodik transferler vakıfların hızla artan bir harcama kalemini oluşturmaktadır. Bu transferler ailelere yöneliktir ve bu aktarımlardan çocukların ne oranda yararlandığına ilişkin yayınlanmış bir veriye ulaşılamamıştır. Evinde çocuk olmayan yaşlılara yönelik aktarımlar dışında çocuklara dolaylı olarak katkısı olan bir transfer olarak kabul edilebilir.

7 Ödenek Cetvelleri için bkz. Ek 1, Veri kaynakları, no 2.

8 Kesin hesaplar için bkz. Ek 1, Veri kaynakları, no. 5.

9 <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/>

Sermaye Transferi esas olarak vakıflara yollanan kuruluş sermayesi harcamalarıdır. Çok küçük bir kısmı da vakıf idare binalarının bakım, onarım, tamir giderlerini kapsamaktadır.

TABLO 4: SYDTF Harcamaları, TL

	2007	2008	2009	2010	2011
A- SYD Vakıflarına Transferler	869.773.701	1.252.121.755	1.638.134.964	1.136.053.915	1.490.142.965
1. Periyodik transfer**	295.112.100	423.730.400	459.982.200	538.067.400	595.209.000
2. Sermaye transferi		2.244.698	253.985		145.000
3. Sağlık transferleri	101.349.064	122.323.465	140.777.249	76.355.738	154.539.092
a. Yurtiçi tedavi destekleri	4.739.543	3.473.481	1.996.210	2.512.381	11.235.692
b. Yurtdışı tedavi destekleri		1.400		60.171	
b. Şartlı nakit sağlık transferi*	96.609.521	118.848.584	138.781.039	73.731.145	143.303.400
4. Özürlü Destek Transferi	1.673.976	1.754.075	1.206.480	707.907	991.600
5. Mesleki Eğitim ve İstihdama Yönelik Proj. Transfe.	8.473.645	26.267.951	20.890.377	7.368.582	39.914.142
a. İstihdam amaçlı eğitim projeleri	2.903.642	2.297.145	393.284		
b. Sosyal hizmet projeleri**	4.819.360	23.564.143	18.840.841	4.664.456	7.924.841
c. Toplum kalkınması projeleri	660.643	316.262	1.526.784	2.704.127	28.777.253
d.Vakıf AB projeleri özkaynak katkı desteği	90.000	90.400			
e. Geçici İstihdam Projeleri			94.468		3.110.463
f. MFIB projesi			32.000		
6. Eğitim Transferi	306.986.338	395.539.078	538.556.868	378.417.396	514.525.711
a. Eğitim malzemesi yardımı*	70.000.000	96.153.150	181.858.142	92.106.530	103.443.272
b. Öğrenci barınma, taşıma, iaşe yardımları*	899.701	2.604.848	8.628.528	15.557.579	9.747.491
c. Yüksek öğrenim bursu transferleri	11.629.742	6.139.140	3.013.110	1.321.760	297.080
d. Şartlı nakit eğitim transferi*	224.456.895	290.641.940	345.057.088	267.112.690	397.486.970
e. Diğer eğitim Yardımları				2.318.838	3.550.898
7. Aile Destek Transferi**	148.376.350	265.158.893	438.081.221	113.557.283	139.077.399
a. Gıda yardımı	140.000.000	218.447.440	378.953.254	92.364.653	106.356.384
b. Barınma yardımı	2.503.950	40.095.703	50.001.967	14.842.430	29.289.708
c. TKİ kömür hammaliye, nakliye vb. giderleri	5.872.400	6.615.750	9.126.000	6.350.200	3.431.307
8. Sosyal ve Özel Amaçlı Transferler**	6.590.500	13.078.795	36.559.785	18.222.045	41.375.834
a. Doğal afet destek yardımları		1.881.400	4.060.057	6.315.515	17.244.711
b. Terör zararı yardımları		135.000	55.000		
c. Aşevi işletme giderleri	6.590.500	10.569.000	8.653.495	8.601.735	10.822.974
d. Sosyal Güvenlik Kurumu prim borcu yardımları		183.395	97.108	109.808	
e. Diğer sosyal ve özel amaçlı yardımlar		310.000	23.694.125	3.194.987	13.308.149
9. Vakıflara Diğer Transferler	1.211.728	2.024.400	1.826.800	3.357.565	4.365.187
B- Kamu Kurumlarına Transferler	390.075.018	413.276.586	552.337.333	762.440.249	725.590.423
Milli Eğitim Bakanlığı'na transferler*	390.075.018	413.276.586	452.337.333	511.440.249	525.590.423
a. Ücretsiz kitap dağıtım projesine katkı	209.000.000	217.000.000	235.000.000	250.000.000	265.000.000
b. Taşınmalı sistem kapsamında öğle yemeği katkısı	160.000.000	167.000.000	180.000.000	190.000.000	200.000.000
c. Özürlü öğrencilerin ücretsiz taşınma gideri	21.075.018	29.276.586	37.337.333	48.840.097	60.590.423
TOKİ'ye transferler**			100.000.000	251.000.000	200.000.000
C Diğer	153.908.481	131.681.659	174.566.423	127.173.006	406.679.347
GIDER TOPLAMI	1.413.757.200	1.797.080.000	2.365.038.720	2.025.667.170	2.622.412.735
* Doğrudan çocuğa yönelik harcamalar					
** Dolaylı olarak çocuğa yönelik harcamalar					
Kaynak: SYDGM, 2007, 2008 ve 2009 Yılları Faaliyet Raporu için bkz. Ek 1, Veri Kaynakları, no 6.					

Sağlık Transferi: Yurtiçi sağlık transferi, sağlık güvencesi olmayanların yeşil kart kapsamında olmayan sağlık giderlerinin karşılanmasına yöneliktir. Bu harcama dışında, sağlık transferlerinin esas kısmı Şartlı Nakit Sağlık Transferi (ŞNT) olarak gerçekleşmektedir. ŞNT, sağlık muayenelerinin yaptırılması şartıyla yoksul ailelere düzenli olarak yapılan para yardımudur. 0-6 yaş grubundaki çocuklar için aylık, hamile kadınlara bir defaya mahsus yardım yapılmaktadır. Şartlı Nakit Sağlık Transferi'nin tümünü çocuğa yönelik doğrudan harcamalara katmak mümkündür.

Özürlü Destek Transferleri: Sosyal güvenceden yoksun engelli kimselerin topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç-gerecin ve bu tür ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin engellilere yönelik yardımlardır.

Mesleki Eğitim ve İstihdama Yönelik Projelere Transferler: Bu çerçevede yapılan transfer gerçek kişiler, STK'lar ve kamu kuruluşları tarafından önerilen istihdam amaçlı eğitim projeleri, sosyal hizmet projeleri ve toplum kalkınması projelerine yapılan transferlerdir. İstihdama yönelik eğitim projeleri benzer konularda çalışma yapan kamu kurumları ve STK'larla işbirliği yoluyla ve istihdam garantisi ile yapılan ahşap, metal işleme, terzilik, muhasebe vb. eğitimlerine yönelik projelere yapılan transferlerdir. Toplumsal Kalkınma Projeleri geniş alanlarda birbirini tamamlayan birden fazla projenin birlikte uygulanabilmesi için desteklenen projelere yönelik transferlerdir. Bu transferleri çocuğa yönelik olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Mesleki Eğitim ve İstihdama Yönelik Projeler arasında sosyal hizmet projeleri yer almaktadır. Sosyal hizmet projeleri STK'lar ve SHÇEK ile işbirliği içinde sürdürülen engellilere yönelik projeler, kadın sığınma evleri, toplum merkezleri, gençlik merkezleri, yaşlı ve hastaların evde bakımı, sosyal marketler, okul öncesi eğitim ve sınavlara hazırlık projeleridir. Sosyal hizmet projeleri başlığındaki projeler dolaylı olarak çocuğu destekleyen transferler olarak kabul edilebilir.

Eğitim Transferi: Periyodik yardımlardan sonra en yüksek transfer kalemi eğitim desteğidir. Dar gelirli ailelerin çocuklarının önlük, çanta ve kırtasiye gibi okul ihtiyaçlarının karşılanması için aktarılan kaynak, öğrenci barınma, taşıma ve iase yardımları, ve yüksek öğrenim bursları bu başlıkta yer almaktadır. Bunların arasından yüksek eğitim alan öğrencilere verilen burslar 2004 yılından itibaren YURTKUR'a aktarılmaya başlanmıştır. SYDTF'den sadece eski başarılı öğrencilere burs verilmesi devam etmektedir, bu nedenle yüksek öğrenim bursları giderek azalmaktadır. Yüksek öğrenim bursları dışında tüm transfer doğrudan çocuğa yönelik harcamalar olarak kabul edilebilir.

Eğitim transferinin en önemli bölümü Şartlı Nakit Eğitim Transferi'dir (ŞNET). Bu transfer yoksulluk nedeniyle çocuğunu okula gönderemeyen en yoksul yüzde 6'lık kesime çocuklarının okula devam etmesi şartıyla her ay yapılan nakdi ödemedir. ŞNET doğrudan annelere yapılmaktadır. ŞNET tümüyle doğrudan çocuğa yönelik harcama olarak kabul edilebilir.

Aile Destek Transferleri: Ekonomik yoksulluk içinde bulunan kimselere bayramların öncesinde verilen gıda yardımları, yakacak yardımları (maliyeti Türkiye Kömür İşletmeleri tarafından karşılanıyor), oturulamayacak kadar kötü durumda evlerde barınan muhtaç kimselere bakım ve onarım için yapılan aynı ve nakdi yardımlardır. Bu yardımlar dolaylı olarak çocuğa yönelik katkısı olan yardımlar olarak kabul edilebilir.

Sosyal ve Özel Amaçlı Transferler: Aşevi, ya da doğal afet, yangın vb. mağdurlarına yönelik acil ihtiyaç yardımlarını kapsayan özel amaçlı yardımlardır. Bu özel amaçlı yardımlar, çocuğa yönelik dolaylı bir harcama olarak kabul edilebilir.

MEB'e Transferler: SYDTF'den Milli Eğitim Bakanlığı'na transfer yapılmaktadır. Bu transferler üç önemli projeye katkı yapmakta olup tümü doğrudan çocukla ilgili harcamalara dahil edilmektedir. Bu kapsamdaki en önemli proje 2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren kaynağı Fon' dan aktarılmak suretiyle ilköğretim öğrencilerinin kitaplarının MEB tarafından ücretsiz verilmesine ilişkin olandır. İkincisi, taşınabilir eğitim ile merkeze taşınan yoksul çocuklara verilen öğle yemeği projesi için yapılan transfer, üçüncüsü ise özürlü öğrencilerin ücretsiz taşınması projesi için yapılan transferdir. Toplam eğitim yardımlarının SYDTF transferleri içinde çok önemli bir paya sahip olduğunu ve doğrudan çocuğa yönelik harcama olarak kabul edildiğini vurgulamakta yarar var.

TOKİ'ye Transferler: Bu transferler yoksullara konut üretimi için yapılan transferlerdir. Fon'un

SYDTF ile TOKİ arasında sosyal güvenceden yoksun fakir ve muhtaç durumdaki vatandaşlara yönelik, 20 yıl geri ödemeli, ortalama 45 metrekaare, peşinatsız 10.112 konut yapımı konusunda anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma gereğince, SYDTF TOKİ'ye tahmini 500.000.000 TL tutarında transfer yapmayı taahhüt etmiştir. Daha sonra yenilenen anlaşma gereğince konut sayısı 40.000'e, transfer edilecek miktar ise 1.600.000.000 TL'ye çıkarılmıştır. Bu harcamayı da çocuğa yönelik dolaylı harcama olarak kabul edebiliriz.

SYDTF'den yapılan harcamaların doğrudan ve dolaylı olarak çocuk ile ilgili olanlarının toplamı Tablo 5'te görülmektedir. Bu miktar 2007 yılında toplam 782.041.135 TL doğrudan, 454.898.310 TL dolaylı olarak yapılmış çocuğa yönelik harcamalardır. 2007 yılında SYDTF'nin harcamasının toplamı 1.413.757.200 TL'dir. 2011 yılına gelindiğinde doğrudan çocuğa yönelik harcama 1.179.571.556 TL, dolaylı olarak çocuğa yönelik harcama ise 983.587.074 TL olmuştur. 2011 yılı SYDTF'nin toplam harcaması 2.622.412.735 TL'dir. Bu harcamaların GSYH'ya oranları karşılaştırıldığında, SYDTF'nin çocuğa yönelik harcamalarının GSYH'ya oranının 2007 yılında yüzde 0,15'ten kriz yılı olan 2009 yılında yüzde 0,23'e çıktığı, 2010 yılından sonra ise yeniden yüzde 0,17'ye düştüğü ve 2011 yılında da oranın değişmediği görülmektedir.

TABLO 5: SYDTF, Çocuğa Yönelik Harcamalar, TL

	2007	2008	2009	2010	2011
Çocuğa yönelik doğrudan harcamalar*	782.041.135	921.525.108	1.126.662.130	959.948.192	1.179.571.556
Çocuğa yönelik dolaylı harcamalar**	454.898.310	725.532.231	1.053.464.047	925.511.184	983.587.074
SYDTF, toplam harcamalar	1.413.757.200	1.797.080.000	2.365.038.720	2.025.667.170	2.622.412.735
SYDTF, çocuğa yönelik harcamalar	1.236.939.445	1.647.057.339	2.180.126.177	1.885.459.376	2.163.158.630
GSYH	843.178.000.000	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
SYDTF, çocuğa yönelik harcamalar/GSYH %	0,15	0,17	0,23	0,17	0,17
* Sağlık ve Eğitime Şartlı Nakit Transferleri, Eğitim Transferleri (Yüksek Öğrenim Bursu hariç), Milli Eğitim Bakanlığı'na Transferler					
** Periyodik Transferler, Sosyal Hizmet Projeleri, Aile Destek Transferi, Sosyal ve Özel Amaçlı Transferler, TOKİ'ye Transferler					
Kaynak: Tablo 4.					

2.A.3. GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı 27 Ekim 1989 tarihli Bakanlar Kurulu kararı, 6 Kasım 1989 tarih ve 388 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile "GAP kapsamına giren yörelerin kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak" üzere kurulmuştur. Bu anlamda, GAP İdaresi'nin fonksiyonel sınıflandırmaya göre "sosyal güvenlik ve sosyal yardım" harcamasının olmaması doğaldır. Ancak GAP İdaresi'nin İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün görevleri arasında "dezavantajlı konumda bulunan kadınlar, çocuklar, gençler, topraksız ve küçük topraklı çiftçiler, kent yoksulları gibi kesimlere yönelik olarak projeler; eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin tüm toplum kesimlerine ulaştırılması yönünde çalışmalar, toplumsal katılımı ve örgütlenmeyi geliştirme yönünde çalışmalar" sayılmaktadır.

Bu kapsamda sürdürülen Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), kadınların ve kadın sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi, gençlik için sosyal gelişim, burs, sokakta çalışan çocukların rehabilitasyonu, çocuk eğitim programları ve çocuk okuma odaları, ana çocuk sağlığı projeleri gibi projelere yönelik harcamalar yapılmaktadır.

TABLO 6: GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü Çocuğa Yönelik Harcamaların Tahmini, TL

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü, toplam harcamalar	2.510.000	2.946.766	7.082.496	5.357.370	6.925.552	8.759.278
GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü, çocuğa yönelik harcamalar	<i>1.255.000</i>	<i>1.473.383</i>	<i>3.541.248</i>	<i>2.678.685</i>	<i>3.462.776</i>	<i>4.379.639</i>
Kaynak: GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün toplam gerçekleşmiş harcamaları İdare'nin faaliyet raporlarından alınmıştır. GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün çocuğa yönelik harcamaları yazılı bir kaynakta bulunmamaktadır. İdare'den talep edilerek alınmıştır. <i>İtalikler tahmindir.</i>						

Bu nedenle, GAP İdaresi'nin İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün harcamaları “sosyal güvenlik ve sosyal yardım” harcamaları arasında düşünülebilir. Nitekim 2006 yılında bu koordinatörlüğün giderleri fonksiyonel sınıflandırmada “sosyal güvenlik ve sosyal yardım” harcamalarının altına yazılmışken, daha sonraki yıllarda başka harcama sınıflarına dahil edilmiştir. GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün harcamalarını genel olarak “sosyal güvenlik ve sosyal yardım” harcaması olarak kabul ettikten sonra bunların arasından doğrudan ve dolaylı olarak çocuğa yönelik olanları ayırtırmak gerekmektedir. İdarenin yetkilileri ile yapılan görüşme ve yazışmalar sonucunda harcamaları yaklaşık eşit olarak kadına, çocuğa ve gençliğe yönelik olarak üç ana bölüme ayırabileceğimizi öğrendik. Bu durumda, doğrudan çocuğa yönelik olan harcamaları ayırtırmakta bir sorun bulunmamaktadır. Ancak kadına yönelik olan harcamalar içinde dolaylı olarak çocuğa yönelik olanlar bulunmaktadır. Kadına yönelik harcamaları da kendi içinde, yarısı dolaylı olarak çocuğa, diğer yarısı da gençliğe yönelik dolaylı harcamalar (genç kadınlara yönelik) olarak kabul edebileceğimiz görüşüne vardık. Bu nedenle GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün harcamalarının yarısını doğrudan ve dolaylı olarak çocuğa, diğer yarısını da doğrudan ve dolaylı olarak gençliğe yönelik harcamalar olarak tasnif etmek idarenin harcamalarını dikkate almak açısından yanlış olmayacaktır (Tablo 6).

2.A.4. Sosyal Destek Programı (SODES)

DPT tarafından sürdürülen¹⁰ Sosyal Destek Programı bulunmaktadır. 2008-2012 yılları için GAP Eylem Planı hazırlanmış ve 18 Haziran 2008 tarihinde, 2008/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Sosyal Destek Programı (SODES) yürürlüğe konulmuştur. “GAP bölgesindeki kırdan kente göç, yoksulluk ve işsizlik nedeniyle yaşanan sorunlar ve değişen sosyal yapının doğurduğu yeni ihtiyaçlar bölgedeki sosyal yatırımların önemi dikkate alınarak sosyal ihtiyaçları kısa sürede gidermek amacıyla, valiliklerin doğrudan sorumluluk aldığı, proje odaklı Sosyal Destek Programı (SODES) hazırlanmıştır. Bu kapsamda, bölgede yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır” (www.sodes.gov.tr).

Program kapsamına istihdam, sosyal içerme ve kültür, sanat ve spor olmak üzere üç başlık altında hazırlanacak sosyal projelerin girdiği belirtilmektedir. Her başlık altında yapılan projeler ve bütçeleri Kalkınma Bakanlığı (DPT) tarafından yayınlanmaktadır. Ancak bu projelerin içerisinde doğrudan ve dolaylı olarak çocuğa yönelik olanların ayırtılması gerekmiştir. Yapılan projelerin konuları ayrı ayrı incelendiğinde, çocukla ilgili yer alan projeler ağırlıklı olarak okul öncesi eğitim, etüt ve sınavlara hazırlık, spora teşvik ve oyun parkları oluşturma projelerinde yoğunlaşmaktadır. Projelerin başlıklarından yola çıkılarak yapılan ayırtırmaların sonuçlarına göre, 2008 yılında 9.700.420 TL'lik, 2011 yılında 77.134.524 TL'lik kısmı çocuğa yönelik projelere aktarılan kaynak olarak kabul edilebilir (Tablo 7).

¹⁰ 2012 yılından itibaren Kalkınma Bakanlığı'nın bünyesinde.

TABLO 7: SODES, Çocuğa Yönelik Harcamaların Tahmini, TL

	2008	2009	2010	2011
İstihdam projeleri	6.825.350	17.335.850	22.646.300	23.442.331
Spor, kültür, sanat projeleri	17.729.030	28.297.750	57.287.300	76.234.651
Sosyal içerme projeleri	17.729.030	46.230.700	70.093.400	94.951.221
SODES, toplam harcama	42.283.410	91.864.300	150.027.000	194.628.203
SODES, çocuğa yönelik harcama	9.700.420	31.859.000	63.800.011	77.134.524

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/sodes.portal>
2008 ve 2009 için çocuğa yönelik harcamalar internet sitesinde yer alan proje bilgilerinden ayrıştırmıştır.
2010 ve 2011 proje bilgileri Kalkınma Bakanlığı'ndan talep edilerek alınmış ve ayrıştırmıştır.
İtalikler tahmindir.

Çocuğa yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım harcamaları içinde oldukça küçük bir harcama oluştursa da, tüm projelerin amaç ve bütçelerinin ayrı ayrı internette açıklanmış olması şeffaflık açısından örnek oluşturmaktadır. Ne yazık ki, bu şeffaflık 2010 yılında sona ermiştir. Bakanlığın, 2008 ve 2009 yılları için internet sitesinden yayınladığı projeler ve bütçeleri 2010 ve 2011 yılları için kısıtlı olarak yayınlanmış ve projelerle ilgili bilgiler verilirken bütçelerine yer verilmemiştir. 2010 ve 2011 yılları için projelerin bütçe bilgileri yetkililerden talep edilerek alınmıştır.

2.A.5. Çocuğa Yönelik Toplam Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Harcamaları

Çocuğa yönelik olarak sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmeti sunan kurumların toplam harcamaları Tablo 8'de yer almaktadır. Bu tabloya göre, 2011 yılında toplam 3,8 milyar TL sosyal hizmet ve sosyal yardım harcaması yapıldığı hesaplanabilmektedir. Bu harcamaların GSYH'ya oranı 2009 yılında hafif bir artış göstermiştir. Bunun nedeni 2009 yılında yaşanan kriz nedeniyle sosyal hizmet ve yardımlarda artış ve esas olarak GSYH'daki duraklamadır.

TABLO 8: 2008-2011, Çocuğa Yönelik Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Harcamaları, TL

	2008	2009	2010	2011
SHÇEK 1 (Çocuğa yönelik doğrudan harcamalar: Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı)	302.690.330	359.325.497	391.509.014	431.598.175
SHÇEK 2 (Çocuğa yönelik dolaylı harcamalar: Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri Dairesi Başkanlığı)	119.599.541	161.558.465	194.262.041	316.208.939
SHÇEK 3 (Özürüli Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın 0-18 yaş grubuna yönelik harcamaları)	174.522.631	371.700.744	586.309.055	818.528.403
SYDTF 1 (Doğrudan çocuğun korunmasına yönelik harcamalar: Şartlı nakit sağlık transferleri, eğitim materyali yardımı, öğrenci barınma, taşıma, iâşe yardımları, şartlı nakit eğitim transferleri, Milli Eğitim Bakanlığı'na transferler)	921.525.108	1.126.662.130	959.948.192	1.179.571.556
SYDTF 2 (Dolaylı olarak çocuğun korunmasına yönelik harcamalar: Periyodik transferler, sosyal hizmet projeleri, aile destek transferleri, sosyal ve özel amaçlı transferler)	725.532.231	1.053.464.047	925.511.184	983.587.074
GAP İDARESİ, İNSANI VE SOSYAL GELİŞME KOORDİNATÖRLÜĞÜ (Çocuğa yönelik doğrudan ve dolaylı harcamalar)	3.541.248	2.678.685	3.462.776	4.379.639
SODES (Çocuğa yönelik doğrudan ve dolaylı harcamalar)	9.700.420	31.859.000	63.800.011	77.134.524
Sosyal hizmet ve sosyal yardım harcamaları toplamı	2.257.111.509	3.107.248.568	3.124.802.273	3.811.008.310
GSYH	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
Sosyal hizmet ve sosyal yardım harcamaları/ GSYH %	0,24	0,33	0,28	0,29

İtalikler tahmindir.

2.B. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Alanındaki Harcamalar

2.B.1. ÇSGB, Çalışma Genel Müdürlüğü, Dezavantajlı Gruplar Dairesi

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan Çalışan Çocuklar Bölümü 1991 yılında kurulmuştur.¹¹ Türkiye'nin Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Programı'nda (ILO/IPEC) yer almasının ardından kurulan bölüm, programa ilişkin görevleri üstlenmiştir. Bölümün nihai amacı kısa dönemde çocukların çalışma şartlarının iyileştirilmesi, uzun dönemde ise çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi olarak belirtilmektedir. Çalışan Çocuklar Bölümü'nün görevleri arasında alana ilişkin strateji, yöntem ve politikaların belirlenmesi, mevzuat çalışmaları yapılması, alanda çalışan ilgili kurumların çalışmalarının izlenmesi, desteklenmesi ve ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yapılan çalışmaların sonuçlarının ve ilgili istatistiklerin derlenmesi ve değerlendirilmesi ve kamuoyunun bilgilendirilmesi yer almaktadır.

Çalışan Çocuklar Bölümü 2009 yılında kapatılarak Dezavantajlı Gruplar Dairesi kurulmuştur. Bu dairenin görevleri arasında çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çalışma yaşamında dezavantajlı gruplar konusunda ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak, çocuk işçiliğine yönelik ülke politikalarını belirlemek, çalışma hayatında ayrımcılığın önlenmesi için politika ve stratejiler belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütmek ve uygulamaları izlemek, çalışma yaşamında özürsüzler konusunda modeller geliştirmek ve yaygınlaştırmak, kamuoyunu bilgilendirmek, araştırma ve mevzuat çalışmaları yapmak, AB uyum çalışmaları kapsamında dezavantajlı gruplara yönelik uyum politikaları geliştirmek ve bu gruplara yönelik projeler yapmak yer almaktadır. (<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/cgm.portal?page=gorevler&rid=dezavantaj>). Söz konusu görevler Çalışan Çocuklar Şubesi, Cinsiyet Eşitliği Şubesi ve Özürsüzler Şubesi eliyle yürütülmektedir.

Kılavuz çerçevesinde 2008 yılında yapılan harcamaları da izlediğimiz dikkate alınırca, önce Çalışan Çocuk Bölümü, 2009 ve sonrası içinse Dezavantajlı Gruplar Dairesi içindeki Çalışan Çocuklar Şubesi'nin harcamalarını izlememiz gerekecektir.

Çalışan Çocuklar Bölümü AB fonlarından ve diğer uluslararası kuruluşların kaynaklarından yararlanarak ve çeşitli ülkelerle işbirliği içerisinde çocuk işçiliğini önlemeye yönelik olarak projeler yürütmüştür. 2007 ve 2008 yıllarında uluslararası kuruluşlarla birlikte yapılan sadece üç adet projeye yer verilmektedir. 2007 ve 2008 yılında sürdürülen projeler ve ortakları şunlardır:¹²

- AB fonlarından yararlanarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Temsilciliği'nin teknik desteği ile Kasım 2005-2007 döneminde yürütülen Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi kapsamında Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin (ÇIEKB) ortadan kaldırılması hedefine yönelik olarak, çalışan veya çalışma riski bulunan 4.209 çocuğun tespit edildiği, bu çocuklardan 3.611'inin proje kapsamında verilen hizmetlerden (eğitim, beslenme ve giyim desteği) yararlandığı belirtilmektedir. Projede, 20 yetişkin aile bireyine iş bulma imkânı sağlanmış, 180 yetişkin aile bireyinin ise mesleki eğitime yönlendirilmesi için gerekli planlamalar yapılmış, 1.935 öğretmene ve okul idarecisine eğitim verilmiş olduğu bildirilmektedir. Proje Çankırı, Kastamonu, Sinop, Ordu, Erzurum, Van ve Elazığ illeriyle sınırlıdır.
- ILO/IPEC kapsamında yürütülen Çocuk İşçiliği Konusunda Ulusal Kapasitenin Geliştirilmesi Doğrudan Eylem Projesi (2005-2007) kapsamında mevzuat değişikliği ile ilgili rapor yazılmıştır.
- ABD Çalışma Bakanlığı ve ILO'nun mali desteğiyle Çalışan Çocuklar Bölümü ve Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda 2004-2008 yıllarında yürütülen Türkiye'de Eğitim Yoluyla Çocuk İşçiliğiyle Mücadele: Tarladan Okula Projesi Ankara, Şanlıurfa, Gaziantep, Elazığ, Ağrı ve Mardin illerinde yürütülerek 2.412 aile ile görüşme yapılmış, ailelere çocuk işçiliğinin zararları ve eğitimin önemi konusunda bilgi verilmiştir.

11 http://www.csgb.gov.tr/calisan_cocuklar/index.html. Site 2009 yılının sonunda kapanmıştır.

12 (http://www.csgb.gov.tr/calisan_cocuklar/projeler/bolum/bolum.html), Son erişim tarihi 2009 yılı sonudur. TÜİK, 2006, Çocuk İşgücü Araştırması'na göre, Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki 16 milyon 264 bin çocuktan yüzde 5,9'u ekonomik bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmektedir (958 bin kişi).

Gerek Birim'le gerek ILO yetkilileriyle yapılan görüşmelerde, yukarıda listelenen ve tamamlanmış olan projelere bakanlığın maddi katkısının olmadığı ve projelerin tümüyle ILO katkısıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Aynı şekilde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı stratejik planında “Uzun vadede çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi, kısa vadede de en kötü koşullarda çocukların çalıştırılmasının engellenmesi amacıyla izlenecek stratejileri ve yöntemleri saptamak, ülke politikasının oluşturulmasına katkı sağlamak” olarak tanımlanan amaca yönelik olarak her yıl üç proje yapılacağı ve üç projeye de katkıda bulunulacağı belirtilmesine rağmen, 2009 yılında hiçbir projeye katkı verilememiştir.

Dezavantajlı Gruplar Dairesi'nin yazılı olarak verdiği bilgilere göre, 2010 ve 2011 yıllarında Çalışma Yaşamında Risk Grupları-Mesleki Beceri Kazandırma ve Duyarlılık Artırma Projesi yürütülmüş ve proje kapsamında Ankara'da “Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi”nden çocukların aile bireylerine (anne ve ablalarına) hem kadınların istihdama katılımları, hem de sokakta çalışan çocukların sokaktan çekilerek eğitime devamlarını sağlamak amacıyla hasta ve yaşlı bakımı konusunda mesleki beceri kazandırma kursu tamamlanmıştır. 2010 yılında hedef gruptan seçilen 26 kadın, 2011 yılında 42 kadın eğitimlerini tamamlayarak sertifikalarını almıştır. Ayrıca çeşitli farkındalık artırma çalışmaları ve “12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü” etkinlikleri düzenlenmiştir.

2011 Faaliyet Raporu'na göre, fındık üretiminin yapıldığı illerde mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olmasından dolayı ailelerle birlikte gelen çocukların tarladan uzak tutulması amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların, üreticiler ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla 2011 yılı başında “Fındık Üretilen Illerde Çocukların Tarladan Uzak Tutulması Eylem Planı” hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Eylem planı; İl istihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu toplantılarında çocuk işçiliği konusunun gündeme alınması, fındık hasadında çalışacak işçilerin çalışma usulleri ve şartları açısından İş Kanunu ve diğer ilgili mevzuatın hassasiyetle uygulanması, kamuoyunun çocuk işçiliği konusunda bilgilendirilmesi, mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak konakladığı yerlerde tarım işçilerinin çocuklarına yönelik hizmetler sağlanması gibi tedbirleri içermektedir. Eylem planı kapsamında; fındık üretiminin yoğun olduğu illerden Giresun, Ordu, Sakarya ve Düzce'de mülki idare sorunu sahiplenmiş, sivil toplum da katkısı ile farkındalık, denetim ve çocuklara yönelik hizmet modelleri geliştirilmiştir.

Dezavantajlı Gruplar Dairesi'nin yazılı olarak verdiği bilgilere göre, Genel Müdürlük 2012 yılı itibariyle Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesi başlatmıştır. Bu proje, Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika Program Çerçevesi'nin (ÇIEKB) etkin olarak uygulanmasını sağlamak ve böylece öncelikle en kötü biçimleri olmak üzere çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına katkı sağlamak amacıyla hazırlanmış ve 2012 yatırım programına alınmıştır. Projenin hedef grupları küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalışan çocuklar, sokakta çalışan çocuklar, aile işleri dışında gezici geçici tarım işlerinde çalışan çocuklardır. Öncelikle beş pilot ilde (Şanlıurfa, Gaziantep, Adana, Kocaeli, Ordu) olmak üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı taşra örgütleri bünyesinde çocuk işçiliği izleme birimleri oluşturulacak ve bu birimler etkin bir izleme sistemi kurarak ildeki diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamak suretiyle öncelikle en kötü biçimler olmak üzere çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çalışmalar yürüteceklerdir. Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesi'nin toplam bütçesi 3.000.000 TL olup, 2012 için 1.000.000 TL bütçe ayrılmıştır.

Tablo 9'da 2008-2011 yılları arasında çocuk işçiliğinin önlenmesine ilişkin yapılan harcamanın tahmini yer almaktadır. Dezavantajlı Gruplar Dairesi'nden alınan bilgilere göre, 2010 ve 2011 yıllarında ÇSGB, Çalışma Genel Müdürlüğü'nün bütçesinden genel bütçe ve proje bütçesi olmak üzere kaynak kullanılmıştır. Dezavantajlı Gruplar Dairesi'nin üç şubesi bulunmaktadır. Bunlar Çalışan Çocuklar Şubesi, Özürlüler Şubesi ve Cinsiyet Eşitliği Şubesi'dir. Yapılan yazışmalardan, Dezavantajlı Gruplar Dairesi'nin genel ve proje bütçesinin yarısının çocuklar için harcandığı öğrenilmiştir. Benzer şekilde, Çalışan Çocuklar Şubesi'nin çalışan personel sayısı ve ortalama maaş bilgisi alınmıştır. 2008 ve 2009 yıllarında Çalışan Çocuklar Bölümü ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Her ne kadar 2008 ve 2009 yıllarında yapılan tüm projelerin uluslararası kurumlardan elde edilen fonlarla olduğu belirtilmiş olsa da, 2008 ve 2009 yıllarına da 2010 yılı harcaması kadar harcama ekledik.

TABLO 9: ÇSGB, Çalışan Çocuklar Bölümü (2008-2009) ve Dezavantajlı Gruplar Dairesi Başkanlığı, Çalışan Çocuklar Şubesi (2010-2011) Harcamaları Tahmini, TL

	2008	2009	2010	2011
Dezavantajlı Gruplar Dairesi, genel bütçe	100.000	100.000	100.000	370.000
Dezavantajlı Gruplar Dairesi, proje bütçesi	220.000	220.000	220.000	250.000
Çalışan Çocuklar Şubesi, genel bütçe	50.000	50.000	50.000	185.000
Çalışan Çocuklar Şubesi, proje bütçesi	110.000	110.000	110.000	125.000
Ortalama brüt maaş	3.000	3.000	3.000	3.000
Aylık personel harcaması (7 personel)	21.000	21.000	21.000	21.000
Çalışan Çocuklar Şubesi, yıllık personel harcaması	252.000	252.000	252.000	252.000
Çalışan Çocuklar Şubesi, çalışan çocuklara yönelik harcama	412.000	412.000	412.000	562.000
Kaynak: Dezavantajlı Gruplar Dairesi Başkanlığı'nın 2010 ve 2011 genel ve proje bütçeleri yazılı talep üzerine alınmıştır. <i>İtalikler tahmindir.</i>				

Dezavantajlı Gruplar Dairesi Başkanlığı'ndan alınan bilgilere dayanarak yaptığımız tahminlere göre Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çalışan çocuklara yönelik yapılan harcama 2010 yılında 412.000 TL, 2011 yılında 562.000 TL civarında olmaktadır. Çalışan çocuk sayısının (6-14 yaş grubu) 300.000'in üzerinde olduğu bir ülke için bu harcama çok küçüktür. 2008 ve 2009 yıllarında kamu kaynağı kullanarak çalışan çocuk sayısını azaltmak için herhangi bir proje yapılmamış olması dikkat çekicidir. Yukarıda değinildiği gibi, 2010 ve 2011 yıllarında ise yapılan projeler çok sınırlıdır. 2012 yılında başlanan proje bu anlamda önemli bir artış getirecektir ancak yine de çalışan çocuk sayısı dikkate alındığında ÇSGB bütçesinden en kötü koşullarda çalışan çocukların sayısının sıfıra indirilmesi amacıyla ayrılan kaynağın yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

2.B.2. ÇSGB, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı

ÇSGB, faaliyet raporlarında İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın "Anayasa ve yasalarla devlete verilmiş olan çalışma hayatının denetim ve teftiş görevini yürütmekte" olduğu belirtilmektedir. İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın harcamalarına ÇSGB'nin faaliyet raporlarından, yapılan teftişlerle ulaşılan işçi sayıları ve bunların arasından ne kadarının çocuk-genç ve çirak olduğu bilgilerine ise Çalışma Hayatı İstatistikleri'nden ulaşılabilmektedir.

Tablo 10'da ÇSGB'nin faaliyet raporlarında yer alan İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın harcamaları birinci satırda görülmektedir. Ancak bu harcamaların ne kadarının çocuk-genç ve çiraklara yönelik olduğu faaliyet raporlarında belirtilmemektedir. Çalışma Hayatı İstatistikleri'nden iş müfettişlerinin ulaştığı işçi sayısı ve çocuk-genç ve çirak sayısından yola çıkarak iş müfettişlerinin yaptığı teftişler arasından ne oranda çocuk-genç ulaşıldığı hesaplanabilmektedir. Örneğin, 2010 yılı için ulaşılan toplam 3.771.094 işçi ve çiraktan sadece 24.654 adedi çocuk-genç işçi ve çirak olup oran ise 0,0065 çıkmaktadır (Tablo 10, satır 4). O nedenle, örneğin 2010 yılı için, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın toplam harcamasının 0,0065 oranında çocuk-genç işçi teftişi için kullanıldığını varsayarak bir harcama tahmini ürettiğimizde, İş Teftiş Kurul Başkanlığı'nın çocuk-genç işçilere ve çiraklara dönük harcaması 2008 yılı için 44.826 TL, 2011 yılı için 66.819 TL olmaktadır (Tablo 9, satır 5).

TABLO 10: İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın Çalışan Çocuklara Yönelik Harcamalarının Tahmini, TL

	2008	2009	2010	2011
İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, toplam harcama	27.434.768	30.177.438	35.037.738	45.138.851
Ulaşılan işçi sayısı	1.564.866	1.647.611	3.768.711	1.548.973
Ulaşılan işçi ve çirak sayısı	1.566.802	1.648.351	3.771.094	1.551.030
Ulaşılan çocuk-geç işçi ve çirak sayısı	2.560	7.704	24.654	2.296
Çocuk-geç işçi ve çirak oranı	0,0016	0,0047	0,0065	0,0015
İş Teftiş Kurulu, çocuğa yönelik harcama	44.826	141.042	229.064	66.819
Kaynak: İş Teftiş Kurulu toplam harcama için bkz. ÇSGB, faaliyet raporları, Ek 1, Veri Kaynakları, no. 7. Ulaşılan işçi ve çirak sayıları için bkz. Çalışma Hayatı İstatistikleri, Ek 1, Veri Kaynakları no. 8. <i>İtalikler tahmindir.</i>				

2.B.3. Çocuk İşçiliği ile Mücadele için Toplam Harcamalar

Çalışan çocuğa yönelik toplam harcama 2011 yılında 628.819 TL olmuştur. GSYH'ya oranında önemli bir artış görülmemektedir. TÜİK, 2006, Çocuk İşgücü Araştırması'na göre, Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki 16 milyon 264 bin çocuktan yüzde 5,9'u ekonomik bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmektedir (958 bin kişi). İstatistikler güncel olmamakla beraber, çocuk işçiliğinin bu derece yaygın olduğu bir ülkede bu harcamanın olağanüstü düşük olduğunu söylemeliyiz.

TABLO 11: 2008-2011, Çalışan Çocuğa Yönelik Harcamalar, TL

	2008	2009	2010	2011
ÇSGB 1 (ÇSGB, Çalışma Genel Müdürlüğü Dezavantajlı Gruplar Dairesi, Çalışan Çocuklar Şubesi, çocuğa yönelik harcamalar)	412.000	412.000	412.000	562.000
ÇSGB 2 (ÇSGB, İş Teftiş Kurulu, çocuğa yönelik harcamalar)	44.826	141.042	229.064	66.819
Çalışan çocuklara yönelik harcamalar toplamı	456.826	553.042	641.064	628.819
GSYH	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
Çalışan çocuğa yönelik harcamalar/ GSYH %	0,00005	0,00006	0,00006	0,00005
<i>İtalikler tahmindir.</i>				

2.C. Çocuğa Yönelik Sağlık Alanındaki Harcamalar

Çocuğa yönelik sağlık harcamaları çerçevesinde SGK'nın harcamaları, Sağlık Bakanlığı'nın yeşil kart ve yeşil kart dışı harcamaları ve kamu personelinin çocuklarının tedavi ve hizmet harcamaları alınacaktır.

2.C.1. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)

Sağlık harcamaları açısından dikkat edilmesi gereken en önemli gelişme 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'dur. Bu kanun kapsamında, yürürlük tarihinden önce kamu görevlisi olarak çalışanların dışında kalan bütün sigortalılar tek bir sistem altında birleştirilmiştir. 2010 tarihi itibarıyla kamu görevlilerinin ilaç ve tedavi giderleri SGK'ya aktarılmıştır. 2012 öncesinde yeşil kart harcamaları Sağlık Bakanlığı'nın harcamaları içinde yer almaktaydı. 2012 yılından itibaren tüm nüfusun Genel Sağlık Sigortası kapsamına alınmasıyla

birlikte yeşil kart uygulamasına da son verilmiştir. Gelir tespitine bağlı olarak aile içinde kişi başına düşen aylık ortalama geliri asgari ücretin üçte birinin altında olanların primleri devlet tarafından karşılanarak SGK'ya yatırılacaktır. Ödeme gücü olmayan vatandaşların gelir tespiti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılacaktır. Aynı şekilde, ödeme gücü olmayanların primlerini karşılamak üzere 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na ödenek konulmuştur.

2012 yılından itibaren primi devlet tarafından karşılanan ailelerin 0-18 yaş grubundaki çocuklarının ilaç ve tedavi harcamaları da SGK'nın verilerinden izlenebilecektir. Ancak, bu kılavuz kapsamında incelenen 2008-2011 yılları için yeşil kart harcamalarının ayrıca dikkate alınması gerekmektedir.

Tablo 12'de yer alan veriler, SGK kayıtlarında sağlık hizmeti verilen 0-18 yaş grubu için harcanan kaynağı göstermektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, burada yeşil kart sahibi çocuklara yönelik harcamalar yer almamakta, bunlar aşağıda Sağlık Bakanlığı bilgilerine dayanılarak tahmin edilmiştir. Diğer yandan, kamu kurumlarında çalışıp da bakmaya yükümlü olduğu çocukları olan kamu personelinin çocuklarına yönelik harcamalar 2010 tarihinden itibaren SGK verileri içinde yer almaktadır.

0-18 yaş grubundaki çocuklara yönelik yapılan ilaç ve tedavi harcamalarının SGK'nın toplam sağlık harcamaları içindeki payını veren yazılı veya elektronik kaynak bulunmamaktadır. SGK, MEDULA sistemi MED(ikal)ULA(k) sağlık tesislerinin iç süreçlerine müdahale etmeksizin, fatura bilgisini elektronik olarak toplamak, hizmetlerin ödemesini gerçekleştirmek için oluşturulmuş bütünsel bir sistemdir. Bu sistemden sağlık ve tedavi hizmeti harcamalarına yönelik yaş gruplarına göre sorgulama yapılabilmektedir. Bu sorgulamanın yapılabilmesi için SGK Başkanlığı'na yazılı olarak başvurulmuş ve alınan bilgiler Tablo 12'de verilmiştir.

TABLO 12: SGK, Çocuğa Yönelik İlaç ve Tedavi Harcamaları, TL

	2008	2009	2010	2011
SGK, çocuğa yönelik ilaç harcamaları	899.796.878		1.455.441.000	1.533.420.000
SGK, çocuğa yönelik tedavi harcamaları	1.684.836.486		3.056.025.000	2.586.360.000
SGK, çocuğa yönelik toplam sağlık harcamaları	2.584.633.364	3.625.394.157	4.511.466.000	4.119.780.000
SGK, sağlık harcamaları toplamı	25.404.000.000	28.863.000.000	32.556.000.000	36.547.000.000
GSYH	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
SGK, çocuğa yönelik sağlık harcamaları/ GSYH %	0,27	0,38	0,41	0,32
SGK, çocuğa yönelik sağlık harcamalarının SGK sağlık harcamaları içindeki payı	10,17	12,56	13,86	11,27
Kaynak: SGK'dan yazılı ve bilgi edinme kapsamında talep edilerek alınmıştır. 2009 yılı için sadece toplam harcama elde edilmiştir.				

Tablo 12'de görüldüğü gibi, SGK tarafından 0-18 yaş grubuna yönelik toplam ilaç ve tedavi harcamaları 2008 yılında 2.584.633.364 TL, 2011 yılında 4.119.780.000 TL'dir. Bu harcamaların SGK'nın toplam ilaç ve tedavi harcamaları içindeki payı 2008 yılında yüzde 10 civarında iken 2010 yılında yüzde 14 civarına yükselmiş, 2011 yılında tekrar yüzde 11'e düşmüştür. SGK tarafından çocuğa yönelik olarak yapılan sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı harcamaların yıllar itibariyle gelişimi üzerine bir fikir verecektir. SGK çocuğa yönelik sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2008 yılında yüzde 0,27 iken 2010 yılında yüzde 0,41'e yükselmiş, 2011 yılında ise SGK sağlık harcamalarındaki duraklama ile birlikte çocuğa yönelik harcamaların GSYH'ya oranında da bir azalma yaşanmıştır (yüzde 0,32).

2.C.2. Sağlık Bakanlığı, Yeşil Kart Hizmetleri

SGK tarafından yayınlanan Primsiz Ödemeler İstatistikleri'nde, Sağlık Bakanlığı kaynak gösterilerek aktarılan, yeşil kartlıların toplam ve yaş gruplarına göre sayıları yer almaktadır. Diğer yandan, Muhasebat Genel Müdürlüğü, Genel Yönetim İstatistikleri'nde (eski Kamu Hesapları bültenleri) EKOD4 düzeyinde yer alan "Sosyal Güvenliği Bulunmayanların Tedavi, Sağlık ve İlaç Malzemesi" kalemlerinden toplam yeşil kart harcamaları elde edilmektedir. Bu toplam harcamayı yeşil kart sayısına bölerek yeşil kartlı başına ortalama bir harcama rakamı bulduk ve bu rakamı yeşil kart sahibi 0-18 yaş grubu sayısı ile çarparak, çocuklara yönelik yeşil kart harcamalarını tahmin ettik. Burada izleme göstergesi olarak yeşil kartlı çocuk sayısını kullanmış olduk. Bu tahmine göre, kişi başına aynı miktar yeşil kart harcaması yapıldığı varsayımıyla, 2008 yılında çocuğa yönelik yaklaşık 1.887.249.611 TL sağlık harcaması yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu harcama 2011 yılında 2.396.367.065 TL olmaktadır (Tablo 13).

TABLO 13: Sağlık Bakanlığı, Çocuklara Yönelik Yeşil Kart Harcamaları Tahmini, TL

	2007	2008	2009	2010	2011
Sağlık Bakanlığı, sağlık harcamaları	10.358.358.000	11.962.380.000	14.594.385.000	14.730.755.000	17.190.528.000
Sağlık Bakanlığı, yeşil kart harcamaları	3.934.651.000	4.048.542.000	5.506.334.000	4.944.199.000	5.139.860.000
Tedavi	2.610.630.000	2.735.428.000	3.746.090.000	3.403.143.000	3.517.940.000
İlaç	1.324.021.000	1.313.114.000	1.760.244.000	1.541.056.000	1.621.920.000
0-18 yaş yeşil kart alanların sayısı		4.327.993	4.371.606	4.380.336	4.133.366
Yeşil kart alanların toplam sayısı		9.284.443	9.376.439	9.395.185	8.865.470
Yeşil kart başına harcama		436	587	526	580
Çocuklara yönelik yeşil kart harcaması		<i>1.887.249.611</i>	<i>2.567.235.040</i>	<i>2.305.143.649</i>	<i>2.396.367.065</i>
GSYH	843.178.000.000	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
Çocuklara yönelik yeşil kart harcaması / GSYH %		0,20	0,27	0,21	0,18

Kaynak: Sağlık Bakanlığı 2007-2011 yılı harcamaları için bkz. Ek 1, Veri Kaynakları, no. 9.
Yeşil kart harcamaları, www.muhasibat.gov.tr. Bkz. Ek 1, Veri Kaynakları, no 10.
Yaş grubuna göre yeşil kartlı sayıları, Sağlık Bakanlığı, aktaran SGK, Primsiz İstatistikler, çeşitli yıllar. Bkz. Ek 1, Veri Kaynakları, no. 11.
İtalikler tahmindir.

2012 yılından itibaren yeşil kart iptal edilmiş ve yapılan gelir testi sonucu asgari ücretin üçte birinden az geliri olan ailelerin primi devlet tarafından karşılanmaktadır. Ödeme güçlüğü olup da primi devlet tarafından ödenen kişiler arasından 0-18 yaş grubuna dahil olanların harcamaları 2012 yılından itibaren SGK'dan alınan 0-18 yaş grubu ilaç ve tedavi harcamalarının içerisinde yer alacaktır.

2.C.3. Sağlık Bakanlığı, Yeşil Kart Dışı Sağlık Hizmetleri

Çocuğa yönelik yeşil kart dışı sağlık harcamalarına bakmadan önce küçük bir hatırlatmada bulunmak üzere toplam sağlık harcamalarının düzeyini ve yıllara göre nasıl bir gelişme planlandığını ele almamızda yarar olduğu düşüncesindeyiz.

TABLO 14. Türkiye'de Toplam Sağlık Harcamaları, bin TL

	2006 GERÇEKLEŞEN	2007 GERÇEKLEŞEN	2008 GERÇEKLEŞEN	2009 GERÇEKLEŞEN	2010 GERÇEKLEŞEN	2011 GERÇEKLEŞEN	2012 KANUNLAŞAN	2013 BÜTÇE ÖNGÖRÜSÜ	2014 BÜTÇE ÖNGÖRÜSÜ
SGK Sağlık harcamaları (Kamu Personeli, Ödeme Gücü Olmayanlar dahil)	21.623.110	24.299.286	29.284.917	33.201.765	34.507.816	38.391.211	45.228.670	49.632.478	52.596.173
Ödeme Gücü Olmayanların GSS Primi							4.084.694	4.333.447	4.597.354
Merkezi Yönetim, sağlık harcamaları (Sağlık Bakanlığı ve yeşil kart dahil)	9.273.662	11.276.377	12.952.000	15.681.760	16.067.121	18.579.562	15.549.685	16.245.482	17.609.099
Yeşil Kart Harcamaları	2.909.800	3.913.000	4.031.000	5.506.000	4.944.199	5.139.815	539.000		
Sağlık Harcamaları	30.896.772	35.575.663	42.236.917	48.883.525	50.574.937	56.970.773	60.778.355	65.877.960	70.205.272
GSYH	758.391.000	843.178.000	950.534.000	952.559.000	1.098.799.000	1.298.062.000	1.434.712.000	1.571.181.000	1.740.476.000
Sağlık Harcamaları / GSYH %	4,07	4,22	4,44	5,13	4,60	4,39	4,24	4,19	4,03
Kaynak: Yentürk, 2012.									

Tablo 14'te ayrıntılarını da gördüğümüz gibi Türkiye'de sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 4 civarındadır. Bu oran Dünya Sağlık Örgütü'nün veri tabanında da yüzde 4'tür.¹³ Bu oran Kalkınma Bakanlığı'nın yayınladığı yıllık programlarda da sağlık harcamaları hesabında da ulaşılan rakamdır.¹⁴ Dünya Sağlık Örgütü'nün veri tabanından yapılan karşılaştırmalara göre, 2008 yılı için, kamunun sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı açısından AB içinde sadece Letonya yüzde 3,8 ile Türkiye'nin gerisinde kalmaktadır. Kamu sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı Romanya'da yüzde 4,0; Bulgaristan'da yüzde 4,1; Yunanistan'da yüzde 4,2; Litvanya ve Polonya'da yüzde 4,3'tür. Bu oran İngiltere'de yüzde 7,3'e; Almanya ve Danimarka'da yüzde 8,0'a; Fransa'da yüzde 8,8'e yükselmektedir. Yine Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, 2008 yılında satın alma gücü paritesine bağlı hesaplanan kişi başına kamu sağlık harcaması, Fransa'da 2.983; Litvanya'da 806; Bulgaristan'da 526; Çek Cumhuriyeti'nde 1.426; Estonya'da 841; Almanya'da 2.837; Yunanistan'da 1.735; Macaristan'da 997; Polonya'da 825; Romanya'da 539 dolar olup, Türkiye'de 479 dolar ile Avrupa'da en son sıradadır. Bu veriler Türkiye'de sağlık harcamalarının kısılması bir yana artırılması gereğine işaret etmektedir.

Uluslararası karşılaştırmalarda görülen ve Türkiye'de kamu sağlık harcamalarının düşük olduğuna işaret eden bu veriler, çocuğa yönelik kamu sağlık harcamalarının da görece olarak düşük olduğunu düşündürmektedir.

Sağlık Bakanlığı bütçesinden çocuğa yönelik yapılan harcamalara internet üzerinden ulaşılama-maktadır. Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığı ile yaptığımız yazışma sonunda böyle bir verinin ellerinde ay-rıştırılmış ve kullanıma hazır olarak bulunmadığı anlaşılmaktadır. Yazılı talep üzerine Bakanlık tara-fından yollanan veri 2008 yılı için 116.000.000 TL ve 2009 yılı için 426.700.000 TL'dir. Nüfusunun yüzde 31'inin çocuk olduğu bir ülkede bu harcama bilgisinin oldukça düşük olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle Sağlık Bakanlığı harcamaları içinden yeşil kart harcamalarını çıkardıktan sonra kalan kıs-mının yüzde 31'inin çocuğa yönelik olduğunu varsaydık. (Tablo 15).

¹³ Uluslararası karşılaştırma için bkz. <http://www.who.int/whosis/data/Search.jsp>.

¹⁴ Türkiye verisi için bkz. DPT, Yıllık Programlar. Bkz. Ek 1, Veri Kaynakları, no. 3.

Tablo 15: Sağlık Bakanlığı, Çocuklara Yönelik Yeşil Kart Dışı Sağlık Harcamaları (varsayıma dayalı) Tahmini, TL

	2007	2008	2009	2010	2011
Sağlık Bakanlığı, yeşil kart dışı sağlık harcamaları	6.423.707.000	7.913.838.000	9.088.051.000	9.786.721.000	12.050.713.000
Sağlık Bakanlığı, çocuğa yönelik yeşil kart dışı sağlık harcaması (1)	1.997.772.877	2.461.203.618	2.826.383.861	3.043.618.916	3.747.757.748
(1) Türkiye'de nüfusun % 31'ini çocuklar oluşturmaktadır. Varsayım olarak yeşil kart hariç Sağlık Bakanlığı sağlık harcamalarının % 31'i alınmıştır. Kaynak: Yeşil kart dışı Sağlık Bakanlığı harcamaları için bkz. Tablo 13. <i>İtalikler tahmindir.</i>					

Daha önce Tablo 1'de de belirtildiği gibi, bu harcama tahmini gerek harcama gerek gösterge olarak izleme amacıyla kullanılamaz. Bu miktarı sadece çocuğa yönelik harcamaları maksimum bir meretebe olarak hesaplarken dikkate alacağız.

2.C.4. Kamu Personeli Tedavi ve İlaç Harcamaları

Kamu personelinin sağlık harcamaları içinde 0-18 yaş grubu çocuklara yönelik yapılan sağlık harcamaları bulunmaktadır. Ancak bunları ayırtırmak mümkün değildir. Bu harcamalar 2010 tarihinden itibaren SGK içine dahil edilmiş ve SGK'dan elde edilen 0-18 yaş grubu ilaç ve tedavi harcamaları içinde yer almaktadır. İzlenen verilerin her yıl için aynı olması gerektiğinden, bir ekleme yapılmaması, çocuğa yönelik harcamaların izlenmesinde 2008 ve 2009 yılları için bir eksikliğe neden olacaktır. Bu sorunu aşmak için kamu personeli tedavi ve ilaç harcamaları toplamının yüzde 10'u çocuğa yönelik sağlık harcamaları olarak 2008 ve 2009 yıllarına eklenmiştir. Yüzde 10 oranının kullanılmasının nedeni, Tablo 12'nin son satırında görüldüğü gibi, SGK sağlık harcamaları içinde 0-18 yaş grubunun sağlık harcamalarının oranının yüzde 10 civarında olmasıdır.

Kalkınma Bakanlığı'ndan (2012 öncesi DPT'den) yazılı talep üzerine alınan kamu personeli toplam ilaç ve tedavi harcamaları 2008 yılında 2.734.325.000 TL, 2009 yılında ise 3.292.282.000 TL'dir ve bu harcamaların yüzde 10'u olarak 2008 yılı için 273.432.500 TL ve 2009 yılı için 329.228.200 TL çocuğa yönelik sağlık harcamalarına eklenmiştir. Harcamalar 2010 yılından itibaren SGK içine dahil edildiğinden diğer yıllara ekleme yapılmamıştır.

2.C.5. Çocuğa Yönelik Toplam Sağlık Harcamaları

Çocuğa yönelik sağlık harcamasının hesaplanmasında en temel sorun SGK ve yeşil kart harcamaları dışında kalan sağlık harcamaları içinden çocuğa yönelik harcamalara ya da bu harcamaları tahmin edebilmek için gerekli göstergelere ulaşamıyor olmasıdır.

TABLO 16: 2008-2011, Çocuğa Yönelik Sağlık Harcamaları, TL

	2008	2009	2010	2011
SGK, Çocuğa Yönelik Sağlık Harcamaları	2.584.633.364	3.625.394.157	4.511.466.000	4.119.780.000
Sağlık Bakanlığı 1 (Çocuğa yönelik yeşil kart harcamaları)	1.887.249.611	2.567.235.040	2.305.143.649	2.396.367.065
Sağlık Bakanlığı 2 (Çocuğa yönelik yeşil kart dışı sağlık harcamaları)	2.461.203.618	2.826.383.861	3.043.618.916	3.747.757.748
Kamu Personeli Tedavi ve İlaç Harcamaları (Çocuğa yönelik harcamalar)	273.432.500	329.228.200		
Çocuğa yönelik sağlık harcamaları toplamı	7.206.519.093	9.348.241.258	9.860.228.565	10.263.904.813
GSYH	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
Çocuğa yönelik sağlık harcamaları/ GSYH %	0,76	0,98	0,90	0,79
<i>İtalikler tahmindir.</i>				

2011 yılı için çocuğa yönelik sağlık harcaması olarak SGK'nın 4.119.780.000 TL harcadığını, buna ek olarak yeşil kart kapsamında 2.396.367.065 TL harcadığını hesaplayabiliyoruz. Veri bulamadığımız yeşil kart dışı Sağlık Bakanlığı harcaması için yaptığımız varsayıma dayalı harcamayı eklediğimizde çocuğa yönelik toplam sağlık harcamasının 10 milyar TL civarında olduğunu tahmin ediyoruz (Tablo 16). Bu tahmine dayalı harcamanın GSYH'ya oranı ise 2011 yılında yüzde 0,8 civarındadır ve 2010 yılına göre bir düşüş göstermiştir.

2.D. Çocuğa Yönelik Adalet Alanındaki Harcamalar

Çocuğa yönelik adalet harcamaları kapsamında Adalet Bakanlığı, çocuk cezaevi ve eğitimevi harcamalarını, Çocuk ve Gençlik Denetimli Serbestlik Şubesi harcamalarını, Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme Şubesi ve Çocuk Mahkemeleri'nin harcamalarını dahil ettik. Bu harcamalara Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Polisi ve Jandarma Genel Müdürlüğü, Çocuk Merkezleri harcamalarını ekledik.

2.D.1. Adalet Bakanlığı, Çocuk Cezaevi ve Eğitimevleri

Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında çocukla ilgili birçok görev bulunmaktadır. Örneğin, ceza infaz kurumları ve tutukevleri ile küçüklerin cezalarının yerine getirileceği çocuk koruma ve eğitim evleri vb. kurumların çağdaş ölçülere uygun tesis, yapım, onarım, satın alma ve kira işleri ile ilgili program ve projeleri hazırlamak, geliştirmek, uygulamak, bu kurumları sevk ve idare etmek ve buralara alınmış küçüklerin korunma, bakım ve eğitim işlerinin kontrolünü yapmak, çocuk suçluluğunun sebepleri üzerinde incelemeler yaparak önlenmesi çarelerini araştırmak ve bu hususta yerli, yabancı ve milletlerarası kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak bu kurumun görevleri arasında sayılmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın sayılan bu görevleri yerine getirirken yaptığı harcamalar çocuğa yönelik harcamalar olarak kabul edilebilir. Adalet Bakanlığı ödenek cetvellerinden ve faaliyet raporlarından Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve Ceza İnfaz Kurumları, Tutukevleri ve Eğitim Merkezleri için ayrılan toplam kaynağa ulaşılabilir. Ancak çocuk ceza ve eğitimevlerinin harcamalarına ayrı olarak ulaşamamaktadır.

Yazılı olarak yapılan talep üzerine Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ayrıntılı bilgi ve veri yollamıştır. Bu bilgilere göre, tutuklu çocuklar kendilerine ait kapalı ceza ve infaz kurumlarında, çocuk sayısının az olduğu ve çocuk kapalı ceza infaz kurumunun olmadığı illerde ise yetişkin ceza ve infaz kurumlarının çocuklar için ayrılmış bölümlerinde (blok/koğuş/oda) tutulmaktadır. Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında tutuklu kız çocukları için ayrı bir kısım yoksa bunlar kadın kapalı ceza ve infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde kalmaktadır. Çocuk ve gençlik ceza ve infaz kurumlarında 21 yaşını doldurmamış çocuk ve gençler kalabilmektedir. Hükümlü çocuklar ise 18 yaşına girene kadar çocuk eğitimevlerinde tutulmaktadır. Müdürlüğün verdiği bilgilere göre, 2011 yılı itibarıyla 5 adet kapalı ceza ve infaz kurumu bulunmakta olup İstanbul ve Diyarbakır'a çocuk kurumlarının açılması planlanmaktadır.

Tablo 17'den görülebileceği gibi, Aralık 2011 tarihi itibarıyla, toplam tutuklu ve hükümlü çocuk ve genç sayısı 1.490'tır. 873 çocuk çocuğa özgü ceza ve infaz kurumlarında kalabilmekte, 617 çocuk yetişkinler için inşa edilmiş kurumların çocuklar için ayrılmış bölümlerinde (blok/koğuş/oda) tutulmaktadır.

Çocukların adalet sistemi içinde mutlaka çocuğa özgü koşullarda ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmayacak biçimde yer alması gereklidir. Ancak sayılar üzerinden gittiğimizde Türkiye'de özgürlüğünden mahrum şekilde adalet sisteminde yer alan çocukların yüzde 41'inin yetişkinler için hazırlanmış koşullarda tutulduğunu görüyoruz.

TABLO 17: Ceza ve Eğitimevlerindeki Çocuklara Yönelik Harcamalar, TL

	2008 Toplam Harcamalar	2008 Aralık Ayı Çocuk Sayısı	2008 Aralık Ayı Kurum Toplam Mevcudu	2008 Çocuk İçin Yapılan Harcamalar	2009 Toplam Harcamalar	2009 Aralık Ayı Çocuk Sayısı	2009 Aralık Ayı Kurum Toplam Mevcudu	2009 Çocuk İçin Yapılan Harcamalar
Sadece Çocukların Barındığı Ceza ve Eğitimevleri								
ANKARA ÇOCUK EĞİTİMEVİ	2.523.282	51	51	2.523.282	2.242.036	44	44	2.242.036
ELAZIĞ ÇOCUK EĞİTİMEVİ	2.190.112	43	43	2.190.112	2.215.076	48	48	2.215.076
İZMİR ÇOCUK EĞİTİMEVİ	1.568.163	59	59	1.568.163	1.399.445	61	61	1.399.445
ANKARA ÇOCUK VE GENÇLİK ÇİK	2.923.749	101	320	2.923.749	2.708.424	113	299	2.708.424
BERGAMA M TİPİ KAPALI ÇİK	2.611.558	199	199	2.611.558	3.221.791	157	157	3.221.791
İNCESU ÇOCUK KAPALI ÇİK	862.269	41	41	862.269	796.714	42	42	796.714
MALTEPE ÇOCUK KAPALI ÇİK	1.828.232	500	500	1.828.232	3.044.398	507	507	3.044.398
POZANTI M TİPİ KAPALI ÇİK	2.658.242	230	252	2.658.242	3.184.707	212	228	3.184.707
1. Çocuk ceza ve eğitimevleri harcamaları		230		17.165.608		212		18.812.592
Çocukların Barındığı Diğer Cezaevleri								
ANTALYA L TİPİ KAPALI ÇİK	5.038.541	66	915	363.436	5.558.121	69	1190	322.278
AYDIN E TİPİ KAPALI ÇİK	6.437.376	32	1020	201.957	7.566.208	31	1148	204.314
BİTLİS E TİPİ KAPALI ÇİK	4.851.726	26	663	190.264	4.779.005	62	663	446.905
BURSA E TİPİ KAPALI ÇİK	7.569.330	62	1426	329.101	4.934.679	51	1262	199.420
DENİZLİ D TİPİ KAPALI ÇİK	5.993.874	49	1408	208.594	5.406.473	22	1388	85.693
DİYARBAKIR E TİPİ KAPALI ÇİK	9.585.416	126	1356	890.680	9.510.910	135	1230	1.043.880
ELAZIĞ E TİPİ KAPALI ÇİK	5.644.880	20	696	162.209	5.469.616	25	751	182.078
ERZURUM E TİPİ KAPALI ÇİK	5.483.013	36	668	295.492	5.226.907	27	783	180.238
ESKİŞEHİR H KAPALI ÇİK	6.191.267	37	849	269.820	5.574.148	33	857	214.640
GAZİANTEP E TİPİ KAPALI ÇİK	6.231.053	42	1289	203.029	6.191.838	50	1403	220.664
KAHRAMANMARAŞ E TİPİ K.ÇİK	5.031.367	16	871	92.425	4.474.708	32	969	147.772
KONYA E TİPİ KAPALI ÇİK	4.833.851	41	961	206.231	4.120.227	27	952	116.855
MALATYA E TİPİ KAPALI ÇİK	6.541.280	24	796	197.225	5.056.967	23	797	145.935
SİİRT E TİPİ KAPALI ÇİK	4.318.991	37	625	255.684	4.042.507	39	729	216.266
TEKİRDAĞ KAPALI ÇİK	4.329.151	32	317	437.012	3.357.960	30	358	281.393
2. Çocukların barındığı diğer cezaevlerinin çocuğa yönelik harcamaları		646		4.303.158		656		4.008.333
Cezaevlerindeki çocuklara yönelik harcamalar (1+2)				21.468.766				22.820.925
Kaynak: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden yazılı talep edilerek alınmıştır.								

TABLO 17 (devam): Ceza ve Eğitimeverindeki Çocuklara Yönelik Harcamalar, TL

	2010 Toplam Harcamalar	2010 Aralık Ayı Çocuk Sayısı	2010 Aralık Ayı Kurum Toplam Mevcudu	2010 Çocuk İçin Yapılan Harcamalar	2011 Toplam Harcamalar	2011 Aralık Ayı Çocuk Sayısı	2011 Aralık Ayı Kurum Toplam Mevcudu	2011 Çocuk İçin Yapılan Harcamalar
Sadece Çocukların ve Gençlerin Barındığı Ceza ve Eğitimeverleri								
ANKARA ÇOCUK EĞİTİMEVİ	3.009.759	38	38	3.009.759	4.161.427	41	41	4.161.427
ELAZIĞ ÇOCUK EĞİTİMEVİ	2.483.087	34	34	2.483.087	2.646.548	26	26	2.646.548
İZMİR ÇOCUK EĞİTİMEVİ	1.898.287	34	34	1.898.287	2.246.083	46	46	2.246.083
ANKARA ÇOCUK VE GENÇLİK ÇİK	3.611.549	82	290	3.611.549	4.930.862	78	256	4.930.862
BERGAMA M TİPİ KAPALI ÇİK	4.042.173	136	249	4.042.173	5.192.233	147	330	5.192.233
İNCESU ÇOCUK KAPALI ÇİK	918.150	23	23	918.150	1.073.505	39	39	1.073.505
MALTEPE ÇOCUK KAPALI ÇİK	4.337.487	329	329	4.337.487	5.185.556	317	317	5.185.556
POZANTI M TİPİ KAPALI ÇİK	3.640.076	145	162	3.640.076	3.741.572	179	197	3.741.572
1. Çocuk ceza ve eğitimeverleri harcamaları		821		23.940.568		873		29.177.786
Çocukların Barındığı Diğer Cezaevleri								
ANTALYA L TİPİ KAPALI ÇİK	6.611.551,45	55	1.228	296.120	8.569.129	37	1.278	248.089
AYDIN E TİPİ KAPALI ÇİK	7.091.325,86	30	1.011	210.425	9.533.472	57	1.116	486.925
BİTLİS E TİPİ KAPALI ÇİK	5.464.149,34	17	651	142.689	5.822.047	40	812	286.800
BURSA E TİPİ KAPALI ÇİK	10.757.951,42	47	1.186	426.327	10.773.207	45	1.289	376.101
DENİZLİ D TİPİ KAPALI ÇİK	7.390.583,21	20	1.313	112.576	8.991.937	33	1.349	219.966
DIYARBAKIR E TİPİ KAPALI ÇİK	10.114.372,17	73	1.372	538.155	13.045.217	93	1.494	812.052
ELAZIĞ E TİPİ KAPALI ÇİK	8.062.564,77	27	761	286.057	8.592.282	31	804	331.294
ERZURUM E TİPİ KAPALI ÇİK	6.662.088,45	21	798	175.318	8.005.180	26	874	238.140
ESKİŞEHİR H KAPALI ÇİK	7.409.012,21	31	865	265.525	9.068.203	19	921	187.075
GAZİANTEP E TİPİ KAPALI ÇİK	8.603.259,60	48	1.323	312.136	11.171.738	72	1.606	500.850
KAHRAMANMARAŞ E TİPİ K.ÇİK	6.993.781,59	27	996	189.590	8.388.466	14	959	122.459
KONYA E TİPİ KAPALI ÇİK	7.290.850,61	33	991	242.783	8.519.337	64	1.162	469.223
MALATYA E TİPİ KAPALI ÇİK	8.277.509,21	20	898	184.354	9.363.939	18	910	185.221
SIİRT E TİPİ KAPALI ÇİK	4.536.780,26	17	794	97.135	6.722.807	45	966	313.174
TEKİRDAĞ KAPALI ÇİK	4.278.343,72	20	327	261.672	8.164.581	23	343	547.479
2. Çocukların barındığı diğer cezaevlerinin çocuğa yönelik harcamaları		486		3.740.864		617		5.324.849
Cezaevlerindeki çocuklara yönelik harcamalar (1+2)				27.681.432				34.502.635
Kaynak: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden yazılı talep edilerek alınmıştır.								

Müdürlüğün yazısında, tutuklu ve hükümlü çocuklara okuma yazma kursları, örgün ve yaygın eğitime hazırlık ve destek kursları, mesleki eğitim kursları, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler için olanaklar ve psiko-sosyal hizmetler sunulduğu belirtilmektedir. Ayrıca, hükümlü çocukların buldukları çocuk eğitimevlerinin özellikleri arasında kalorifer, revir, sinema, konferans salonu, müstakil yemekhane, yatakhane, tam teşekküllü mutfak, soğuk hava deposu, bulaşikhane, çamaşırhane, berber, kütüphane, spor alanları ve iş atölyelerinin olması sayılmaktadır. Tablo 17’de verilen maliyetler bu harcamaları kapsamaktadır.

Ayrıca, Adalet Bakanlığı faaliyet raporlarına göre bakanlık, çeşitli uluslararası kuruluş ve STK’larla çocuklara yönelik projeler yapmaktadır. Örneğin, Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği ile birlikte “Ben-Biz-Hepimiz” projesi, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı ile birlikte “Eğitsel, Sosyal, Sanatsal ve Sportif Etkinlikler” projesi, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği ile birlikte “Aynı Gökyüzüne Bakıyoruz” projesi yürütülmüştür. Bu projelere Adalet Bakanlığı bütçesinden kaynak ayrılmadığı belirtilmektedir. 2011 Faaliyet Raporu’nda Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında ‘Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Annesinin Yanında Kalan Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi’ hakkında işbirliği protokolü imzalanarak yürürlüğe girdiği, annesinin yanında kalan çocukların Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı kreş ve anaokullarından yararlanmasının hedeflendiği yazılmıştır.

AB mali desteği ve UNICEF’in teknik desteği ile yapılan “Önce Çocuklar - Çocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi” projesi, 15 aylık bir proje olarak Eylül 2008 tarihinde başlamıştır. Ayrıca, 2009-2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Ceza İnfaz Sisteminde Eğitim ve Çalışma” projesinin bütçesi 650.000 Euro’dur ve tüm bütçe MATRA tarafından karşılanmıştır.

2.D.2. Adalet Bakanlığı, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu

Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı’nın bünyesinde çalışmaktadır. Görevleri arasında, çocuk hükümlülerin yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılmasını sağlayıcı etkenleri güçlendirmek amacıyla yönelik çalışmalar yapmak, şube müdürlüklerinin çocuk şüpheli, sanık ve hükümlülere yönelik hizmetlerde yönetim, denetim ve gözetim görevlerini yürütmek, diğer kamu kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları, vakıf ve dernekler ile çocuklara yönelik ortak projeler yapmak, ceza ve eğitimevlerinden salıverilen çocukların takibini yaparak, eğitim, barınma ve psiko-sosyal yardım gibi hizmetlerden faydalanmalarını sağlamak, çocuk ve gençlere özel dikkat gösterilmesini, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya bu etkiyi doğuran her türlü madde kullanımı ve aile içi şiddet söz konusu olduğunda, koruyucu ve tedavi edici yöntemlerin uygulanmasını sağlamak sayılmaktadır <http://www.cte.adalet.gov.tr/>.

Müdürlük bünyesinde sürdürülen denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında Adalet Bakanlığı ve AB işbirliğinde gerçekleşen süresi 21 ay olan “Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar ve Mağdurlarla İlgili Çalışmaların Geliştirilmesi” projesi de Ocak 2009 tarihinde başlamıştır. Projenin amacı denetimli serbestlik hizmetlerinin kurumsal kapasitesini güçlendirerek suç mağdurlarının rehabilitasyonunu sağlamak ve çocukların yeniden suç işlemelerini önlemektir. Bu projenin bütçesi 2 milyon Euro’dur. Ayrıca Özgürlüğünden Yoksun Gençlere Dayanışma Derneği ile birlikte çocuk ve genç denetimli serbestlik uygulamalarının geliştirilmesine yönelik projeler AB ve Hollanda Büyükelçiliği’nin desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu’nun yaptığı harcamalar çocuğa yönelik harcamalar içinde ele alınmalıdır. Ancak Denetimli Serbestlik Dairesi’nin ve Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu’nun harcamaları ayrı olarak yayınlanmamaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü yetkilileri ile yaptığımız sözlü görüşmelerde ve yazılı talebimize verilen cevapta, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu’nun çalışan personel sayısı üzerinden hesap yapılabileceği anlaşılmaktadır. Bunun dışındaki harcamaların ise Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü harcamaları arasından ayrıştırılmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Bu tahminde Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu’nun merkezde çalışan personelinin sayısı gösterge olarak kullanılmıştır.

Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu’nun merkez teşkilatında çalışan müdür, uzman ve memur sa-

yısı 5'tir. Büro ile yapılan yazışma ile öğrenilen ortalama maaş üzerinden Büro'nun merkezde çalışanlarına yönelik yapılan personel harcaması hesaplanabilmektedir.

TABLO 18: Denetimli Serbestlik Dairesi, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu'nun Harcamalarının Tahmini, TL

	2008	2009	2010	2011
Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu, çalışan müdür, uzman ve memur sayısı (Merkez)	5	5	5	5
Ortalama brüt maaş	3.000	3.000	3.000	3.000
Toplam aylık personel maliyeti	15.000	15.000	15.000	15.000
Toplam yıllık personel maliyeti	180.000	180.000	180.000	180.000
Denetimli Serbestlik Bürosu, çalışan uzman ve memur sayısı (Taşra)	1.149	1.166	1.208	1.209
Uzman	335	352	404	417
Memur	814	814	804	792
Gençlik ve çocuk dosya oranı %	11,6	10,3	8,4	8,1
Denetimli Serbestlik Bürosu, genç ve çocuk ile ilgili çalışan uzman ve memur sayısı (Taşra)	133	120	101	98
Ortalama brüt maaş	3.000	3.000	3.000	3.000
Toplam aylık personel maliyeti	399.852	360.294	304.416	293.787
Toplam yıllık personel maliyeti	4.798.224	4.323.528	3.652.992	3.525.444
Çocuğa yönelik denetimli serbestlik harcamaları	4.978.224	4.503.528	3.832.992	3.705.444
Kaynak: Veriler Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu'ndan talep edilerek alınmıştır. <i>İtalikler tahmindir.</i>				

Ancak Denetimli Serbestlik Dairesi'nin taşra teşkilatında 1.200 civarında çalışanı bulunmaktadır ve bunlar yaş ayrımı yapılmaksızın tüm denetimli serbestlikten yararlanan kişilerle ilgilenmektedirler. Dolayısıyla, taşrada çalışan personelin çocuk ve gençlik ile ilgili olanlarına yönelik ödemelerin saptanması için, her yıl denetimli serbestlikten yararlananlar arasından çocuk ve genç olanların oranı öğrenilerek taşrada denetimli serbestlik bürosu maaş ödemelerinin çocuğa yönelik olan miktarı hesaplanmıştır. Bir başka deyişle, çocuk ve gençlik denetimli serbestlik dosya oranı gösterge olarak kullanılmıştır. Bu şekilde çocuğa ve gençliğe yönelik denetimli serbestlik harcaması 2011 yılında 3.705.444 TL olarak hesaplanmıştır (Tablo 18).

2.D.3. Adalet Bakanlığı, Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu

Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu görevleri arasında ceza ve eğitimevlerinde bulunan çocuklara yönelik eğitim ve iyileştirme faaliyetlerini planlamak, geliştirmek, bilimsel araştırmalara izin vermek, çocuklara yönelik yürütülecek projeler için ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, çocukların eğitim-öğretim çalışmalarının yürütülmesi ve geliştirilmesine yönelik protokolleri düzenlemek ve çocuklara hizmet veren personele yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim modelleri geliştirmek ve uygulamak bulunmaktadır (<http://www.cte.adalet.gov.tr/>).

Tablo 19: Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme Bürosu Harcamalarının Tahmini, TL

	2008	2009	2010	2011
Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu çalışan uzman ve memur sayısı	6	6	6	5
Ortalama brüt maaş	3.000	3.000	3.000	3.000
Toplam aylık personel maliyeti	18.000	18.000	18.000	15.000
Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme Bürosu Harcamaları	216.000	216.000	216.000	180.000
Kaynak: Veriler Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu'ndan talep edilerek alınmıştır. İtaliyeler tahmindir.				

Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu'nun harcamaları çocuğa yönelik harcamalar arasında dikkate alınması gereken kurumlardandır. Hem Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü yetkilileri ile yaptığımız sözlü görüşmelerde hem de yazılı talebimize verilen cevaptan, Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu'nda çalışan personel sayısı üzerinden hesap yapılabileceği anlaşılmıştır. Bu büro tarafından yapılan diğer harcamaların ayrıştırılması ise mümkün olmamaktadır. Tablo 19'da Büro'da çalışan kişilerin ortalama maaşı üzerinden tahmin edilen personel maliyeti bulunmaktadır. Bu tahminde gösterge olarak Çocuk Gözetme, Eğitim ve İyileştirme Bürosu'nda çalışan personel sayısı alınmıştır.

2.D.4. Adalet Bakanlığı, Çocuk ve Aile Mahkemeleri

Adalet Bakanlığı'nın bütçesinden çocuk mahkemeleri için yapılan harcamalar doğrudan çocuğa yönelik harcamalar olarak kabul edilebilir. Aile mahkemelerinin harcamaları içinde çocuğa yönelik olanlar ayrıştırılmış olmadığından, tümü çocuğa yönelik dolaylı harcamalar olarak kabul edilmiştir.

Adalet Bakanlığı'nın 2011 yılı Faaliyet Raporu'na göre, kurulu olan 19 çocuk ağır ceza mahkemesinin 9'u faaldir. Kurulu olan 73 çocuk mahkemesinin ise 57'si faaldir. Toplam 6.025 kurulu ve 5.712 faal mahkeme bulunduğu bilgisi ile karşılaştırıldığında, çocuğa yönelik olanların sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Toplam 5.712 faal mahkeme için, 2011 yılında yapılan harcama 2.569.466.607 TL'dir. Diğer bir dikkat çekici nokta, kurulu çocuk mahkemesi sayısı 2008 yılından itibaren aynı iken, faal çocuk ağır ceza ve çocuk mahkemesi sayısının 2008 yılında 80'den 2011 yılında 66'ya düşmüş olmasıdır (Tablo 20).

Adalet Bakanlığı çocuk ve aile mahkemelerinin harcamasını tahmin edebilmek için, mahkeme hizmetlerinin birim maliyeti hesaplanmış, çocuk ve aile mahkemesi sayısı ile çarpılarak çocuk mahkemelerinin harcamalarına yönelik 2011 yılı için 29.689.215 TL, aile mahkemeleri için 85.918.789 TL harcama hesaplanmıştır. (Tablo 20). Bu tahminde gösterge olarak çocuk mahkemesi ve aile mahkemesi sayısı ve toplam mahkeme harcamaları alınmıştır.

TABLO 20: Adalet Bakanlığı, Çocuk ve Aile Mahkemelerine Yönelik Harcamaların Tahmini, TL

	2008	2009	2010	2011
Toplam faal mahkeme sayısı	5.418	5.478	5.565	5.712
Toplam mahkeme harcamaları	1.447.647.236	1.818.186.423	2.108.324.120	2.569.466.607
Birim mahkeme maliyeti	267.192	331.907	378.854	449.837
Faal çocuk mahkemesi sayısı	80	71	71	66
1. Çocuk mahkemeleri için harcamalar	21.375.374	23.565.395	26.898.655	29.689.215
Faal aile mahkemesi sayısı	164	166	177	191
2. Aile mahkemeleri için harcamalar	43.819.518	55.096.558	67.057.209	85.918.789
Çocuğa yönelik mahkeme harcamaları (1+2)	65.194.892	78.661.954	93.955.864	115.608.004
Kaynak: Veriler için bkz. Adalet Bakanlığı faaliyet raporları, Ek 1, Veri kaynakları, no. 12. <i>İtalikler tahmindir.</i>				

2.D.5. Emniyet Genel Müdürlüğü, Çocuk Polisi

Çocuklarla ilgili olarak Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde çocuk polisleri görev yapmaktadır. İlgili internet sitesinden verilen bilgiye göre, çocuk polisi çocuklara yönelik yürüteceği hizmetler konusunda ve ayrıca 0-18 yaş grubu çocukların gelişim özellikleri, davranış bilimleri, mülakat teknikleri, iletişim becerisi gibi konularda özel eğitim almış bir polis birimidir. Çocuk şube müdürlükleri ve çocuk büro amirlikleri korunmaya, yardıma muhtaç, buluntu, kimliği tespit edilemeyen, sokakta yaşayan, başıboş, terkedilmiş, mülteci, refakatsiz ve benzeri çocuklara yönelik hizmetlerin yanı sıra, suç işlediği şüphesi altında bulunan çocukların adli-idari tüm suç soruşturmalarını sürdürmektedir. Çocuk şube müdürlüklerinde çocuk bakım üniteleri mevcuttur (<http://www.egm.gov.tr/cocuk.polisi.asp>).

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Bürosu'ndan alınan bilgilere göre, 81 ilde çocuk şube müdürlükleri ve 600'e yakın ilçede de çocuk büro amirlikleri bulunmaktadır. Bu büro ve amirliklerin bütçelerinin ayrı olarak bulunması mümkün değildir. Diğer cari harcamaların ise ayrıştırılmasının mümkün olmadığı bildirilmektedir. Ancak eldeki ayrıştırılabilecek tek bilgi bu büro ve amirliklerde görevli polis sayısıdır. 2011 Aralık ayı itibarıyla bu sayı 5.158'dir. Bu durumda Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesinde çocuk polislerinin yıllık personel ödemelerine ilişkin harcama yaklaşık 185.688.000 TL olarak hesaplanabilir.

TABLO 21: EGM, Çocuk Polisi ve Jandarma Çocuk Merkezleri Harcamaları Tahmini, TL

	2008	2009	2010	2011
Emniyet G.M. çocuk polisi sayısı	3.484	3.886	4.632	5.158
Jandarma çocuk merkezleri çalışan sivil sayısı	70	70	70	70
Toplam çalışan sayısı	3.554	3.956	4.702	5.228
Ortalama brüt maaş	3.000	3.000	3.000	3.000
Çocuğa yönelik güvenlik harcamaları	127.944.000	142.416.000	169.272.000	188.208.000
Kaynak: Çocuk polisi verileri Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Bürosu'ndan talep edilerek alınmıştır. Jandarma çocuk merkezi çalışan sayısı için bkz. (http://www.jandarma.gov.tr/asayis/cocuk_ks/Jandarma_Cocuk_Merkezleri.htm) <i>İtalikler tahmindir.</i>				

2.D.6. Jandarma Genel Komutanlığı, Çocuk Merkezleri

Diğer yandan, Jandarma Genel Komutanlığı'nca, çocukların korunması, çocuk suçluluğunun önlenmesi ve suça sürüklenen çocuklara yönelik tedbirlerin daha etkili bir şekilde sürdürülmesi amacıyla jandarma çocuk merkezleri oluşturulmuştur. İki tanesi İstanbul'da olmak üzere 7 adet çocuk merkezi bulunmaktadır. Jandarma çocuk merkezlerinde Merkez Amiri ile İdari İşler Memuru ve Temizlik Görevlisi, Kısım Amiri, Sosyal Hizmetler Astsubayı ve Psikolog, Suç Önleme Astsubayı, Suç Önleme Uzmanı, Kayıp Çocuk, Adli İşlem ve İstatistik Elemanları olmak üzere toplam 13 personel görev yapmaktadır (http://www.jandarma.gov.tr/asayis/cocuk_ks/Jandarma_Cocuk_Merkezleri.htm.) Bunların içinden 10 tane görevlinin maaşlı sivil olduğu varsayımıyla 7 merkezde toplam 70 personeli Emniyet Genel Müdürlüğü çocuk polisi sayısına ekledik (Tablo 21).

2.D.7. Çocuğa Yönelik Toplam Adalet Harcamaları

Ceza ve tevkifevleri harcamaları dışında çocuğa yönelik adalet harcamaları mahkeme ve personel sayısı gibi çeşitli göstergeler kullanılarak üretilebilmektedir. Her ne kadar yetkililer tarafından çok küçük olduğu belirtilse de mal ve hizmet alımları Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü harcamalarının içinden ayrıştırılamamaktadır. Benzer bir durum çocuk polisi ve Jandarma Çocuk Merkezleri için de geçerlidir. Çocuk mahkemeleri ise toplam mahkemelerin harcamaları içindeki bir pay olarak tahmin edilebilmektedir. Tablo 22'de çocuğa yönelik adalet harcamaları bir arada yer almaktadır. 2011 yılında bu harcama 339.324.754 TL'dir.

TABLO 22: 2008-2011, Çocuğa Yönelik Adalet Harcamaları, TL

	2008	2009	2010	2011
Adalet Bakanlığı 1 (Çocuk Cezaevi ve Eğitimevi Harcamaları)	21.468.766	22.820.925	27.681.432	34.502.635
Adalet Bakanlığı 2 (Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu, toplam harcamaları)	4.978.224	4.503.528	3.832.992	3.705.444
Adalet Bakanlığı 3 (Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu, personel harcamaları)	216.000	216.000	216.000	180.000
Adalet Bakanlığı 4 (Çocuk mahkemelerine yönelik harcamalar)	21.375.374	23.565.395	26.898.655	29.689.215
Adalet Bakanlığı 5 (Aile mahkemelerine yönelik harcamalar)	43.819.518	55.096.558	67.057.209	85.918.789
Emniyet Genel Müdürlüğü (Çocuk Polisi ve Jandarma Çocuk Merkezleri, personel harcamaları)	127.944.000	142.416.000	169.272.000	188.208.000
Çocuğa Yönelik Adalet Harcamaları	219.801.882	248.618.406	294.958.288	342.204.083
GSYH	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
Çocuğa Yönelik Adalet Harcamaları / GSYH %	0,02	0,03	0,03	0,03
<i>İtalikler tahmindir.</i>				

3. ÇOCUĞA YÖNELİK TOPLAM HARCAMALAR

Sosyal koruma, gençlik, engelli ve askeri alana yönelik harcamaları izleme kılavuzlarında olduğundan farklı olarak, bu kılavuzda çocuğa yönelik gerçekleşmiş harcamaların toplamına ulaşmayı hedeflemediğimizi kılavuzun başında belirtmiştik. Yine daha önce belirttiğimiz gibi, veri eksikliği ve verilerin ayrıştırılamaması nedeniyle çocuğa yönelik toplam harcamaya ulaşmak mümkün değildir. Bu kapsamda düşünüldüğünde, diğer kılavuzlardan farklı olarak, çalışmanın amacı çocuğa yönelik yapılan harcamalardan izlenebilenleri belirlemek ve izlenemeyenleri ayrıştırmak, izlenemeyenler arasından çeşitli verilere dayanarak gösterge üzerinden harcaması tahmin edilebilenleri hesaplayarak bir izleme yöntemi önermektir. Bu anlamda bu kılavuzda gerçekleşmiş harcama ve göstergelere dayanarak tahmin edilebilen harcamalar yer almaktadır. Kılavuzun kapsamı da, gerçekleşmiş harcama ve göstergelere ulaşılabilen sosyal hizmetler ve sosyal yardım, çocuk işçiliği ile mücadele, sağlık ve adalet alanındaki harcamaları ile kısıtlıdır.

Ne yazık ki, kılavuz kapsamı içinde olan alanlar arasından çocuğa yönelik harcaması olan yeşil kart dışı Sağlık Bakanlığı'nın ne gerçekleşmiş harcamaları ayrıştırılabilmekte ne de gösterge üzerinden tahmin yapılabilmektedir. Sağlık Bakanlığı'ndan yazılı olarak alınan harcama miktarı ise çok düşüktür. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu harcama için, Sağlık Bakanlığı'nın yeşil kart dışı sağlık harcamasının nüfusun içindeki çocuk oranı olan yüzde 31'ini çocuğa yönelik harcama olduğunu varsaydık. Varsayıma dayanılarak üretilen çocuğa yönelik sağlık harcaması hiçbir şekilde izleme için kullanılamaz. Bu çalışmada varsayıma dayalı olarak hesaplanan bu harcamayı çocuğa yönelik harcamanın maksimum miktarına ulaşabilmek için kullandık.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardım, çocuk işçiliği ile mücadele, sağlık ve adalet alanındaki çocuğa yönelik harcama yapan kurumlardan elde edilebilen harcama ve göstergelerden yola çıkılarak tahmin edilebilen çocuğa yönelik harcamaların 2011 yılı için toplamı 10,67 milyar TL'dir (Tablo 23). Bu harcamanın GSYH'ya oranı 2011 yılında yüzde 0,82 ile sınırlıdır. Sağlık Bakanlığı yeşil kart dışı çocuğa yönelik sağlık harcamaları için tahmin edilen harcamayı eklediğimizde çocuğa yönelik elde edebileceğimiz maksimum harcama 14,4 milyar TL,¹⁵ bu harcamanın GSYH'ya oranı yüzde 1,11 olarak hesaplanabilmektedir (Tablo 23) ve 2010 yılına göre azalma göstermektedir.

15 18 yaş altına yönelik olarak yapılan harcamaların ayrıştırılmadığı ve bu nedenle *Gençlerin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu* kapsamında ele alınan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü/Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın spora ve gençlere yönelik harcamaları, Ulusal Ajans'ın AB programları ile ilgili harcamaları, İŞKUR tarafından yapılan meslek edindirme kurslarının harcamalarının çocuk ve gençlere yönelik toplamı 2011 yılı için 1,7 milyar civarındadır (Yentürk, Yılmaz, Kurtaran, 2013).

TABLO 23: 2008-2011, Çocuğa Yönelik Harcamalar*, TL

	2008	2009	2010	2011
A. Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımlar				
SHÇEK 1 (Çocuğa yönelik doğrudan harcamalar: Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı)	302.690.330	359.325.497	391.509.014	431.598.175
SHÇEK 2 (Çocuğa yönelik dolaylı harcamalar: Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri Dairesi Başkanlığı)	119.599.541	161.558.465	194.262.041	316.208.939
SHÇEK 3 (Özürüli Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın 0-18 yaş grubuna yönelik harcamaları)	174.522.631	371.700.744	586.309.055	818.528.403
SYDTF 1 (Çocuğa yönelik doğrudan harcamalar: Şartlı nakit sağlık transferleri, eğitim materyali yardımı, öğrenci barınma, taşıma, işe yardımları, şartlı nakit eğitim transferleri, Milli Eğitim Bakanlığı'na transferler)	921.525.108	1.126.662.130	959.948.192	1.179.571.556
SYDTF 2 (Çocuğa yönelik dolaylı harcamalar: Periyodik transferler, sosyal hizmet projeleri, aile destek transferleri, sosyal ve özel amaçlı transferler)	725.532.231	1.053.464.047	925.511.184	983.587.074
GAP IDARESİ, İNSANİ VE SOSYAL GELİŞME KOORDİNATÖRLÜĞÜ (Çocuğa yönelik doğrudan ve dolaylı harcamalar)	3.541.248	2.678.685	3.462.776	4.379.639
SODES (Çocuğa yönelik doğrudan ve dolaylı harcamalar)	9.700.420	31.859.000	63.800.011	77.134.524
1. Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Harcamaları	2.257.111.509	3.107.248.568	3.124.802.273	3.811.008.310
B. Çalışan Çocuklar				
ÇSGB 1 (ÇSGB, Çalışma Genel Müdürlüğü Dezavantajlı Gruplar Dairesi, Çalışan Çocuklar Şubesi, çocuğa yönelik harcamalar)	412.000	412.000	412.000	562.000
ÇSGB 2 (ÇSGB, İş Teftiş Kurulu, çocuğa yönelik harcamalar)	44.826	141.042	229.064	66.819
2. Çalışan Çocuklara Yönelik Harcamalar	456.826	553.042	641.064	628.819
C. Sağlık Hizmetleri				
SGK (Çocuğa yönelik sağlık harcamaları)	2.584.633.364	3.625.394.157	4.511.466.000	4.119.780.000
SAĞLIK BAKANLIĞI 1 (Çocuğa yönelik yeşil kart harcamaları)	1.887.249.611	2.567.235.040	2.305.143.649	2.396.367.065
SAĞLIK BAKANLIĞI 2 (Çocuğa yönelik yeşil kart dışı sağlık harcamaları)	2.461.203.618	2.826.383.861	3.043.618.916	3.747.757.748
KAMU PERSONELİ TEDAVİ VE İLAÇ HARCAMALARI (Çocuğa yönelik harcamalar)	273.432.500	329.228.200		
3. Çocuklara Yönelik Sağlık Harcamaları	7.206.519.093	9.348.241.258	9.860.228.565	10.263.904.813
D. Adalet Hizmetleri				
ADALET BAKANLIĞI 1 (Çocuk Cezaevi ve Eğitimevi harcamaları)	21.468.766	22.820.925	27.681.432	34.502.635
ADALET BAKANLIĞI 2 (Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu, toplam harcamaları)	4.978.224	4.503.528	3.832.992	3.705.444
ADALET BAKANLIĞI 3 (Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu, personel harcamaları)	216.000	216.000	216.000	180.000
ADALET BAKANLIĞI 4 (Çocuk mahkemelerine yönelik harcamalar)	21.375.374	23.565.395	26.898.655	29.689.215
ADALET BAKANLIĞI 5 (Aile mahkemelerine yönelik harcamalar)	43.819.518	55.096.558	67.057.209	85.918.789
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (Çocuk Polisi ve Jandarma Çocuk Merkezleri, personel harcamaları)	127.944.000	142.416.000	169.272.000	188.208.000
4. Çocuklara Yönelik Adalet Harcamaları	219.801.882	248.618.406	294.958.288	342.204.083
ÇOCUĞA YÖNELİK İZLENEBİLEN HARCAMA (1+2+3+4-Sağlık Bakanlığı 2)	7.222.685.691	9.878.277.413	10.237.011.273	10.669.988.277
ÇOCUĞA YÖNELİK TOPLAM HARCAMA (1+2+3+4)	9.683.889.309	12.704.661.274	13.280.630.189	14.417.746.025
GSYH	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.298.062.000.000
ÇOCUĞA YÖNELİK İZLENEBİLEN HARCAMA/GSYH %	0,76	1,04	0,93	0,82
ÇOCUĞA YÖNELİK TOPLAM HARCAMA/ GSYH %	1,02	1,33	1,21	1,11
(*) Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım, Çocuk İşçiliği ile Mücadele, Sağlık ve Adalet alanındaki harcamaları kapsamaktadır. Mahalli İdareler ve Eğitim harcamaları hariçtir. Eğitim harcamaları için bkz. Ek 3. Kaynak: Tablo 2-22. İtalikler tahmindir.				

Çocuğa yönelik harcama olarak hesaplayabildiğimiz ve Tablo 23'te görülen çocuğa yönelik harcamaların GSYH'ya oranına baktığımızda, 2009 yılında görülen artışın devam etmediğini ve 2010 ve 2011 yıllarında bir azalış olduğunu söylemek mümkündür. Bu azalış, varsayıma dayalı olarak tahmin ettiğimiz Sağlık Bakanlığı yeşil kart dışı çocuğa yönelik harcamaları dahil edildiğinde de değişmemektedir.

Toplam harcamalara yüksek öğrenim öncesi eğitim harcamalarını eklemek istediğimizde, 2011 yılı için 30.129.166.000 TL eklememiz mümkün olmaktadır (EK 3, Tablo 1). Bu durumda çocuğa yönelik toplam harcamanın GSYH'ya oranı yüzde 3,43'e yükselmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER¹⁶

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2003 yılı 34 no'lu oturumunda yayınladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin genel tedbirlerde devletlerin, sosyal sektöre ve bunun içerisinde çocuklara doğrudan ya da dolaylı tahsis ettiği ulusal ve diğer bütçeyi belirleyebilmesi gerektiği belirtilmiştir. 2007 yılında Çocuk Hakları Komitesi tarafından yapılan 'Çocuk Haklarına İlişkin Kaynaklar-Devletlerin Sorumluluğu' başlıklı Genel Tartışma Oturumu'nda alınan tavsiye kararları arasında ise devlet bütçesinde çocuklara öncelikli olarak ayrılması, bu konuda yasama yapılması, var olan kaynakların yanı sıra uluslararası düzlemde geliştirilebilecek kaynakların değerlendirilmesi, hak temelli bütçe izleme ve analizi yapılması ve yapılan harcamaların çocuğun öncelikli yararına uygun olup olmadığının değerlendirilmesi, kaynakların ayrılması ve kullanımında şeffaflık ve güvenirliliğin sağlanması ve ayrıca çocukların ve diğer paydaşların bu sürece katılması yer almaktadır.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ilişkin sunduğu 2. ve 3. Dönem Raporları ile ilgili olarak 2012'de yayınladığı sonuç gözlemlerinde Türkiye'de çocuk haklarına ilişkin yıl bazında önceliklerin ve bu doğrultuda çocuklar için harcanacak bütçenin hem merkezi hem yerel düzeyde belirlenmesi gerektiğini; ancak bu sayede çocuklara ilişkin harcamaların etkin kullanımına ilişkin izleme ve değerlendirme yapılabileceğini belirtmiştir. Komite, Türkiye'nin bir sonraki periyodik raporunda bu konuda bilgilendirme yapmasını gerekli görmüştür. Çocuk haklarının bir gereği olduğu halde, Türkiye'de çocuğa yönelik harcama yapan idarelerin önemli bir bölümü bu harcamaları ayrı olarak tutmamakta ve yayınlamamaktadır. Bu durum, 0-18 yaş grubuna yönelik kamu tarafından verilen hizmetlerin ve harcamaların izlenmesini ve Türkiye'de etkili bir çocuk politikası oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Çocuk haklarının gerçekleştirilmesine dönük politikaların geliştirilebilmesi ve izlenmesi için Türkiye'de çocuklara yapılan harcamaların ayrıştırılarak yayınlanması gereklidir.

Türkiye'de çocuğa yönelik harcamaların verimliliği ve verilen hizmetlerin niteliğinin artması için, hizmet veren kamu kurumları arasındaki eşgüdüm ve koordinasyon eksikliğinin ortadan kaldırılması gereklidir; Nisan 2012'de kurulan Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu bu bağlamda etkin işlev üstlenmelidir. Bunun için Kurul'un ihtiyaç belirleme, kaynak analizi, planlama gibi işlevleri yürütebilecek bir teknik kadroya sahip olması, ilgili kamu kuruluşlarının hazırlanan plana uymasını sağlayacak yetkisinin bulunması gereklidir. BM Çocuk Hakları Komitesi de 2012 Sonuç Gözlemlerinde Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin uygulanması ve izlenmesini koordine etmek için Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu'nun sorumlu kurum olarak yetkilendirildiğini kaydetmektedir. Çocuklara yönelik kamu hizmetlerinin bağımsız bir şekilde izlenmesini sağlayan çocuk haklarından sorumlu bir ombudsmanın bulunması büyük önem taşımaktadır. Bağımsız ve etkili bir ombudsmanlık kurumunun oluşturulması ve bunun için personel, bütçe ve altyapı ile ilgili gerekli koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Tablo 23'te görülen hesaplamalara göre, Türkiye'de nüfusun yüzde 31'i çocuk olduğu halde, 2010 yılında çocuklar için eğitim dışı harcamaların GSYH'ya oranı yüzde 1,21 iken 2011'de bu oran 1,11 ile sınırlı kalmıştır (Tablo 23). Eğitim harcamaları eklendiğinde, 2010'da yüzde 3,59 olan GSYH'ya oranı, 2011'de ise azalarak yüzde 3,43 olarak gerçekleşmektedir.

Çocuklar için yapılan harcamaların çok düşük düzeyde seyretmesine ek olarak, 2010 ile 2011 yılları arasındaki harcamaların GSYH'ya oranında bir azalma söz konusudur. Bu azalma esas olarak

¹⁶ Bu bölüm Kamu Harcamalarını İzleme Platformu Çocuk Grubu'nun uzman görüşlerine de başvurarak hazırladığı 2011 yılı milletvekillerine yönelik mektuptaki çocuğa yönelik harcamalara ilişkin bölümden derlenerek hazırlanmıştır (www.kahip.gov.tr).

Türkiye'nin GSYH'sında aynı yıllarda meydana gelen büyümenin çocuğa yönelik harcamalara aynı düzeyde yansımamasından kaynaklanmaktadır. Çocuğun öncelikli yararı açısından çocuklara yönelik harcamaların artış oranının Türkiye'nin genel büyüme oranının da üstünde olması gerekir.

a) Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımlarla İlişkili Öneriler

Türkiye'de SHÇEK'in 2011 yılında çocuklara dönük harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 0,12'si ile sınırlıdır. 2006'da SHÇEK'in harcamalarının yüzde 70'i çocuklara yönelikken 2011'de sadece yüzde 45'i çocuklara yönelik harcanmıştır. Bu değişim, Engelli Hizmetleri Dairesi'ndeki artışa karşılık Çocuk Hizmetleri Dairesi ve Gençlik Hizmetleri Dairesi'nin harcamalarının artmıyor oluşundan kaynaklanmaktadır. Engelli çocukları da kapsayan bu önemli değişimin dayanağı olan siyasi iradenin tüm çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi için de kullanılması gereklidir. Bunun için 2012'den itibaren SHÇEK'in sorumluluklarını devralan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ilgili kaynaklarının artırılması gerekir.

SHÇEK ödenek cetvellerine göre, Çocuk Hizmetleri Dairesi ödeneği azalırken Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi'ninki artmaktadır. SHÇEK 2010-2014 Stratejik Planı'ndaki temel stratejiler arasında, koruyucu ve önleyici hizmet modeline geçiş ve aile merkezli yerinde hizmet verme önemli yer tutmaktadır. Çocukların psiko-sosyal gelişimi açısından ailenin önemi ve işlevi kanıtlanmıştır; ancak gözlemlenen harcama rakamlarıyla koruyucu önleyici hizmet modeline geçiş yapmak gerçekçi değildir.

Stratejik Plan'a göre, 2010'da ailesi yanında desteklenen 22.000 çocuk varken 2014'te bu rakamın 34.000'e çıkacağı belirtilmektedir. Ancak bu çocukların ailelerine rehberlik hizmeti için ayrılan yıllık bütçe 2010'da sadece 2,5 TL ve 2014'te 3,30 TL olarak planlanmaktadır. Çocuk koruma hizmetleri aileye yönelik bir sosyal yardım hizmetine dönüşme eğilimi göstermektedir. Oysa çocuk koruma hizmetleri çocuğun korunması ve güçlendirilmesine dönük bütüncül bir sosyal hizmet müdahalesi olarak planlanmalıdır.

Stratejik Plan'da koruyucu ve önleyici hizmetlerden sorumlu olacağı belirtilen sosyal hizmet merkezlerinin ülke genelinde tüm nüfusa hizmet sunmak üzere zaman kaybetmeden açılması gereklidir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çocuğun korunması ile ilgili hükümlerine uygun bir yapılanmada basamaklar şöyle olmalıdır: a) Doğum öncesinden başlamak üzere sağlık ve eğitim hizmetleri tüm çocuklar için ücretsiz, kolay erişilebilir ve eşit kalitede sunulmalıdır; b) Bu hizmetler ile entegre biçimde çalışan sosyal hizmet faaliyeti ile risk takibi yapılmalıdır; c) Temel sosyal hizmet birimleri, bütün nüfusu esas alarak belirlenecek nüfus kriterine uygun biçimde ülke genelinde sunulmalıdır.

Mevcut sosyal hizmetler sisteminin en önemli sorunu toplumsal ihtiyaçlara yanıt verecek düzeyde ve çeşitlilikte hizmet/program sunamamasıdır. Bugün Türkiye'nin karmaşık toplumsal yapısının ortaya çıkarttığı sorunların önemli bir bölümü çocukları etkilemektedir. Cinsel istismar, sokakta yaşayan çocuklar, suça sürüklenen çocuklar, mülteci çocuklar gibi özellikle aile merkezli çözülemeyecek sorun alanlarında uzmanlaşma ve kurumsallaşmanın artırılması gereklidir. Bu sorunların önlenmesi kadar, sorunlarla karşı karşıya kalan çocukların tedavi ve rehabilitasyonu da önemlidir. Türkiye'de bu hizmetleri sürdürecekt uzman personelin sayısının artırılması ve çeşitlenen ihtiyaca uygun uzmanlık alanlarının geliştirilmesi gereklidir. Genelde sosyal hizmetler sisteminin özelde çocuk koruma sisteminin ihtiyacı, sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı), psikolog, çocuk psikiyatristi gibi profesyonellerin istihdamıdır. Eleman boşluğunu sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinden transferlerle doldurmak orta vadede çok daha ciddi sorunları ortaya çıkarabilir.

b) Sağlık Hizmetlerine İlişkin Öneriler

Çocuğa yönelik sağlık hizmetlerine ilişkin harcamaların izlenmesiyle ilgili birincil sorun, Sağlık Bakanlığı'nın çocuklara yönelik harcamalarının ayrıştırılamamasıdır. Yazışmalara, göstergelere ve tah-

mine dayalı olarak ulaştığımız harcama verileri doğrultusunda aşağıdaki değerlendirmeleri paylaşıyoruz. Ancak bu harcamaların da görünür ve erişilebilir olması konusundaki önerimizin altını çiziyoruz.

SGK bünyesinde çocuklara yönelik yapılan harcamaların aynı yıllar arasında azaldığı görülmektedir. Toplam SGK harcamaları içinde 2010 yılında çocuklara yönelik harcamalar yüzde 14 düzeyinde gerçekleşirken, 2011’de bu oran yüzde 11 ile sınırlı kalmıştır. SGK harcamalarında meydana gelen bu düşüş çocuklara özgü değildir. SGK’nın toplam sağlık harcamalarındaki artış da yıllar içerisinde azalmaktadır. SGK’nın toplam sağlık harcamalarındaki yıllara göre değişim; 2010 yılında yüzde 12,8 ve 2011 yılında yüzde 12,3 olarak gerçekleşmiştir. SGK’nın sağlık hizmetlerine ayırdığı harcama payının düşmesi, sağlık hizmetlerine erişimin önünde bir engel olduğu anlamına gelebilir. Bu düşüşün nedeni araştırılmalı ve çocukların sağlık hizmetlerine erişimi önünde oluşan olası engeller kaldırılmalıdır.

Genel sağlık sigortasının yürürlüğe gireceği yıllarda 18 yaş altı tüm çocukların ailelerinin sigortalı olup olmamasına bakılmaksızın sosyal güvence kapsamında olacağı belirtilmişti. Uygulamanın ilk senesinde sigortasız aileler çocuklarını SGK’ya kaydettirerek ücretsiz olarak sağlık hizmetlerinden faydalanmaktaydı. Ancak 2012 itibariyle sisteme kayıt olan ailelere gelir testi yapılmakta ve asgari ücretin üçte birinden çok geliri olan ailelerin prim ödemesi beklenmektedir. Bu aileler prim öde(ye)miyorlarsa çocuklar sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Çocukların başta olduğu gibi koşulsuz olarak sağlık hizmetlerinden faydalanması sağlanmalıdır.

2011 yılında Adalet Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında yapılan protokolle “cinsel istismar suçu”nun mağduru olan ve 18 yaşını bitirmeyen küçüklerin muayene ve ifadelerinin psikolog ve diğer uzmanların katılımı ile sesli-görüntülü kayıt altına alınması, muayene raporlarının hızlı ve aynı birim içinde alınabilmesi için Çocuk İzlem Merkezleri’nin (ÇİM) kurulması kararlaştırılmış ve 2012 yılı itibariyle üç ÇİM faaliyete geçmiştir. Üniversite Hastaneleri’nde kurulan ve benzer faaliyet gösteren Çocuk Koruma Merkezleri’nden de ÇİM olarak yararlanılarak bu alanda daha etkin hizmet verilebilir. Ayrıca mevcut uygulamada daha çok tanı koyma amacını güden bu merkezlerin istismara uğrayan çocukların uzun süreli izlem ve tedavisini sağlamak için geliştirilmesi gereklidir. Merkezlerin sayısının artırılması ve niteliğinin iyileştirilmesi için kaynak ayrılması gereklidir.

c) Çocuk Adalet Sistemine İlişkin Öneriler

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre, devletlerin kanunla ihtilaf halindeki çocuklara özgü kanun, makam ve usuller belirleme yükümlülüğü vardır. Çocuk Koruma Kanunu da, her ilde en az bir çocuk mahkemesi kurulmasını şart koşmaktadır. Türkiye’de 2010’da 30 ilde toplam 71 çocuk mahkemesi faal durumdayken, 2011’de bu sayı düşerek 66 olmuştur. Kanunun öngördüğü gibi 81 ilde en az bir çocuk mahkemesinin kurulması için çocuk mahkemelerine ayrılan bütçenin en az yüzde 77 oranında artırılması gerektiğini hesaplayabiliyoruz.

Ayrıca 2010 yılında Türkiye’de kanunla ihtilaf halindeki çocukların yüzde 50,5’i çocuğa özgü olmayan mahkemelerde yargılanmıştır. Buna ek olarak, adli sicil istatistiklerine göre, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerindeki yargılama süresi 2011’de 300 günün üzerindedir. Bu süre vahim bir şekilde uzundur. Çocuğun öncelikli yararı ve adil yargılama ilkelerinin gerçekleşmesi için gerek çocuk mahkemelerinin gerekse mahkemelerde personel sayısının artırılması ve personelin hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gereklidir.

Türkiye’de 2011’de toplam 66 çocuk mahkemesi hizmet vermiş; yargılanan çocukların sadece yarısı çocuklara özgü koşullarda yargılanmıştır. Çocukların yargılama süresi 2011’de ortalama 300 günün üzerindedir. Çocuk mahkemelerinin ve ilgili personelin sayısının acilen artırılması ve yargı hizmetlerinin niteliğinin iyileştirilmesi için kaynak ayrılması gereklidir.

Çocuk adalet sistemi içinde öncelikli problem, çocukların suça sürüklenmeden önce önleyici hizmetlerden faydalanmasının sağlanamamasıdır. Tutuklama ve cezaya alternatif kurumların yeterli düzeyde ve tüm illeri kapsayacak şekilde oluşturulması için kaynak ayrılmalıdır. Çocuk adalet sistemi

içinde özgürlüğünden mahrum bırakma son çare olmalıdır. Bu bağlamda önemli yeri olan denetimli serbestlik kararlarına ilişkin dosyalar içinde çocuklara yönelik olanların oranı 2008'de yüzde 11,6 iken 2011'de yüzde 8,1'e düşmüştür. 2012'de yapılan değişiklikle güncellenen Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu ile çocuklara ilişkin denetimli serbestlik kararlarının artmasını bekliyoruz.

2011'de ceza infaz kurumları içinde 1.184 çocuk, çocuğa özgü kurumlarda kalırken, 656 çocuk yetişkin kurumlarında kalmaktadır. Bu kurumlardaki harcamalar çocuk açısından yetersizdir, çünkü beslenme, sağlık, eğitim ve diğer hizmetler açısından bir çocuğun bir yetiştikten çok daha farklı ihtiyaçları vardır. Aynı şekilde, yetişkinlerle bir arada bulunması çocukların istismarına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenlerle çocukların yetişkin kurumlarında kalması hiçbir koşulda uygun değildir. Ayrıca çocuk kurumlarında da yetişkinlerin kalması hiçbir koşulda kabul edilemez.

Buna ek olarak, mevcut uygulamada temel ihtiyaçları için kurumlarda tutuklu çocuklara yönelik kaynak ayrılırken, hükümlü çocuklar için kaynak ayrılmamaktadır. Ayrıca, sosyal ve eğitsel faaliyetler veya tahliyeleri sonrasında evlerine dönebilmeleri için ne tutuklu ne de hükümlü çocuklar için yeterli kaynak ayrılmaktadır. 2011'de maddi durumu yetersiz tutuklu ve hükümlülerin üç yıl süreyle sınav giderlerinin karşılanmasının karara bağlanması olumlu olmakla birlikte uygulamanın üç yıl süreyle sınırlandırılması olumsuzdur; düzenlemenin sürekliliği sağlanmalıdır.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun 2009-2010 tarihli çocuk ceza infaz kurumlarıyla ilgili raporunda sosyal çalışmacı ve psikologların sayısının infaz koruma memurlarının sayısından çok daha az olduğu belirtilmiştir. 2010 yılında Adalet Bakanlığı taşra teşkilatlarında çalışması kanunen gerekli psikolog ve sosyal çalışmacı sayısı 550 iken, sadece 186 sosyal çalışmacı ve 174 psikolog görev yapmıştır. Uluslararası standartlar ile karşılaştırıldığında da Türkiye'de her 100 mahkûma düşen personel sayısı oldukça düşüktür. Bu rakam Türkiye'de 25, Bulgaristan'da 50, Hollanda'da 75, Danimarka'da ise 138'dir.

BM Çocuk Hakları Komitesi de Türkiye'nin 2. ve 3. Dönem Raporlarıyla ilgili olarak 2012'de yayımladığı sonuç gözlemlerinde çocuk adalet sisteminde çocuk mahkemelerinin, çocuk savcılarının ve sosyal hizmet uzmanlarının olması gibi, mevzuatın bazı hükümlerinin uygulanması konusunda, sınırlı insan, teknik ve finansal kaynak olduğuna ilişkin endişe taşıdığını belirtmiştir. Adalet Bakanlığı'nın bu hususu dikkate alarak çocuğa özgü hizmet verebilmesi için kaynaklarını artırması büyük önem taşımaktadır.

Çocuk polisinde görevli polis sayısının artırılması, daha çok ilçede çocuk büro amirliklerinin kurulması, Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan hükümlerin tam olarak yerine getirilmesi için önemli olacaktır. Ayrıca çocukların kollukta bulunduğu süre içerisinde gıda ve diğer kişisel ihtiyaçlarına yönelik özel bir bütçe ayrılması önemli gözükmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nda öngörülen personelin çocuk gelişimi ve çocuklara özgü koşullar konusunda eğitimine ayrılan bütçenin bilinmesi ve bu bütçenin artırılması da çok önemlidir.

Hesaplanan harcamalar, Türkiye'de adalet sisteminin çocuğa özgü hizmet verebilmesi için mevcut kaynakların artırılması gerektiğini göstermektedir.

d) Çocuk İşçiliği ile Mücadeleye İlişkin Politikalar

TÜİK 2008 Yılı Nüfus Sayımı verilerine göre, 12-14 yaş grubundaki çocukların yüzde 11,3'ü çalışmaktadır. Ekim-Aralık 2006 verilerine göre ise 6-17 yaş grubundaki çocukların yüzde 6'sı çalışma yaşamı içinde yer almaktadır. Çocuk işçiliğinin durumuna ilişkin güncel veriler bulunmadığından hedeflerin gerçekleşme durumu izlenememektedir. Türkiye'nin çocuk işçiliğiyle mücadelede bulunduğu noktanın değerlendirilmesi ve strateji ve planlarda gereken revizyonun yapılabilmesi için durum tespitine dönük bütçe ayrılması gereklidir.

EKLER

EK 1. VERİ KAYNAKLARI

Kaynak 1: SHÇEK Faaliyet Raporları

<http://www.shcek.gov.tr/faaliyet-raporlari.aspx> sayfasında yer almaktaydı.

Bu sayfada kapatılan SHÇEK'in 2006 yılından itibaren faaliyet raporlarına ulaşılabilmekteydi. Sayfanın kapatılmasından dolayı SHÇEK'in faaliyet raporlarına artık ulaşamamaktadır.

SHÇEK'in 2011 yılı faaliyetlerinin ilk altı aylık bölümü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yayınlanan faaliyet raporunda yer almıştır (Kaynak 4). Bu rapor geçiş dönemi nedeniyle verdiği bilgiler açısından çok zayıftır. Bakanlık altında birleştirilen kurumların daha önce yayınladıkları verilerin önemli bir bölümüne ulaşamamaktadır. Bakanlığın 2012 Faaliyet Raporu'nun engelli ve çocuk hizmetleriyle ilgili veri ve bilgileri içerecek şekilde yayınlanmasını ummaktayız.

Kaynak 2: Merkezi Yönetim İdarelerinin Ödenek ve Gelir Cetvelleri

Merkezi Yönetim genel bütçeli ve özel bütçeli idarelerin ödenek ve gelir cetvelleri 2008 yılından itibaren Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü internet sitesine her yıl Ocak ayının başında konulmaktadır. Dairelerin alt birimlerinin ödenekleri görülebildiği için yıllar itibariyle hangi dairenin, dolayısıyla hangi hizmetin ödeneğinde bir artış planlandığını görmek açısından çok ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.

Adım 1 :

www.bumko.gov.tr sitesinden sol sütunda yer alan Bütçe seçeneğini tıklayın.

Adım 2:

Karşınıza çıkan listeden Bütçe Kanun ve Ekleri seçeneğini seçin.

Adım 3:

İstedığınız yılın Bütçe Kanun ve Ekleri'ne ulaşın.

Adım 4:

Herhangi bir yılı seçtiğinizde karşınıza çıkan listede Kurumlar İtibariyle Ödenek (A) Gelir (B) ve Finansman (F) Cetvelleri seçmek gerekmektedir.

Adım 5:

Karşınıza iki seçenek listesi çıkmaktadır. Birincisinde 2008, 2009, 2010 ve 2011 yıllarından birini seçmeniz gerekmektedir. Diğerinde ise tüm genel ve özel bütçeli idarelerin listesi çıkmaktadır.

T.C. MALİYE BAKANLIĞI
**Bütçe ve Mali Kontrol
Genel Müdürlüğü**

Ana Sayfa - İletişim - Site Ağacı - SSS - Web Mail

BÜMKO
Hakkında

Bütçe

İstatistikler

Raporlar

Mevzuat

Eğitimler

Yayınlar

Mevzuat : Bütçe Mevzuatı : Kanunlar : Bütçe Kanunu ve Ekleri : 2010 : Kurumlar İtibarıyla Ödenek (A), Gelir (B), Finansman (F) Cetvelleri

Ödenek, Gelir yada Finansman Cetvelini Almak İstedığınız Kurumu seçiniz.

2010

✓ GENEL BÜTÇELİ KURUMLAR

- 01 / Cumhurbaşkanlığı
- 02 / Türkiye Büyük Millet Meclisi
- 03 / Anayasa Mahkemesi
- 04 / Yargıtay
- 05 / Danıştay
- 06 / Sayıştay
- 07 / Başbakanlık
- 07.75 / Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı
- 07.76 / Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği
- 07.77 / Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü

Genel bütçeli bir idareyi seçtiğinizde, ödenek cetvelini pdf formatında görebilirsiniz. Herhangi bir özel bütçeli idareyi seçtiğinizde idarenin ise ödenek ve gelir cetvelini pdf formatında görebilirsiniz.

İdarelerin ödenek ve gelir cetvellerine BÜMKO'nun ana sayfasında sağ köşede yer alan 2010 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi seçeneği altında bulunan Ödenek (A) Gelir (B) ve Finansman (F) Cetvel-leri seçeneğinden ulaşılabilmektedir. Ana sayfada değişiklik olabilmesine karşı yukarıda bilginin bu-lunduğu yer tarif edilmiştir.

Kaynak 3: Kalkınma Bakanlığı (2012'ye kadar DPT) tarafından üretilen Yıllık Programlar (GSYH)

GSYH verileri Kalkınma Bakanlığı, Yıllık Programlar'dan alınmaktadır. (<http://www.dpt.gov.tr/Kalkinma.portal>)

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT, 2012'den sonra Kalkınma Bakanlığı) tarafından hazırlanan yıllık programlar kamu maliyesindeki gelişmeler dahil olmak üzere makro ekonomik gelişmeleri ve hedefleri içeren bir belgedir. Kamu kesiminin genel dengesi, kamu kesimi borçlanma gereği, cari ve sabit fiyatla GSYH değerleri gibi tüm büyüklüklere bu yıllıklardan ulaşılabilmektedir. Ayrıca, İstihdamın Artırılması; Beşeri ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi; Bölgesel Gelişmenin Sağlanması; Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması gibi başlıklar altında STK'lar için önemli bilgiler her yıl yayınlanan yıllık programlarda yer almaktadır. STK'lar için önemli olan bir diğer bilgi de yine DPT tarafından yayınlanan kamu yatırımları ile ilgili ayrıntılı bilgilerdir.

Kaynak 4: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2011 Yılı Faaliyet Raporu

www.aile.gov.tr sayfasına giriniz.

2011 yılı Faaliyet Raporu ana sayfada yer almaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, 2011 yılının geçiş dönemi olması nedeniyle raporda yer alan bilgiler daha önceki yıllarda SHÇEK tarafından çocuğa yönelik harcamaların yayınlandığı faaliyet raporlarına göre yetersizdir. Diğer sosyal harcamalar gibi, çocuk ve engellilere yönelik harcamaların izlenebilmesi için, bakanlığın 2012 yılından itibaren yayımlayacağı faaliyet raporlarında engelli ve çocuk hizmetleriyle ilgili veri ve bilgileri içermesi gereklidir.

Kaynak 5: Kesin Hesaplar

Parlamento, hükümete bir yıl için harcama yapma ve gelir toplama yetkisini verdikten sonra, bu yetkinin nasıl kullanıldığını denetleme hakkına da sahiptir. Bu süreç ilgili yılın Kesin Hesap Kanun Tasarısı'nın yeni yılın Bütçe Kanunu tasarısıyla birlikte Plan ve Bütçe Komisyonu'nun gündemine girmesiyle başlar. Her iki tasarı Genel Kurul'a birlikte sunulur ve birlikte görüşülerek karara bağlanır.

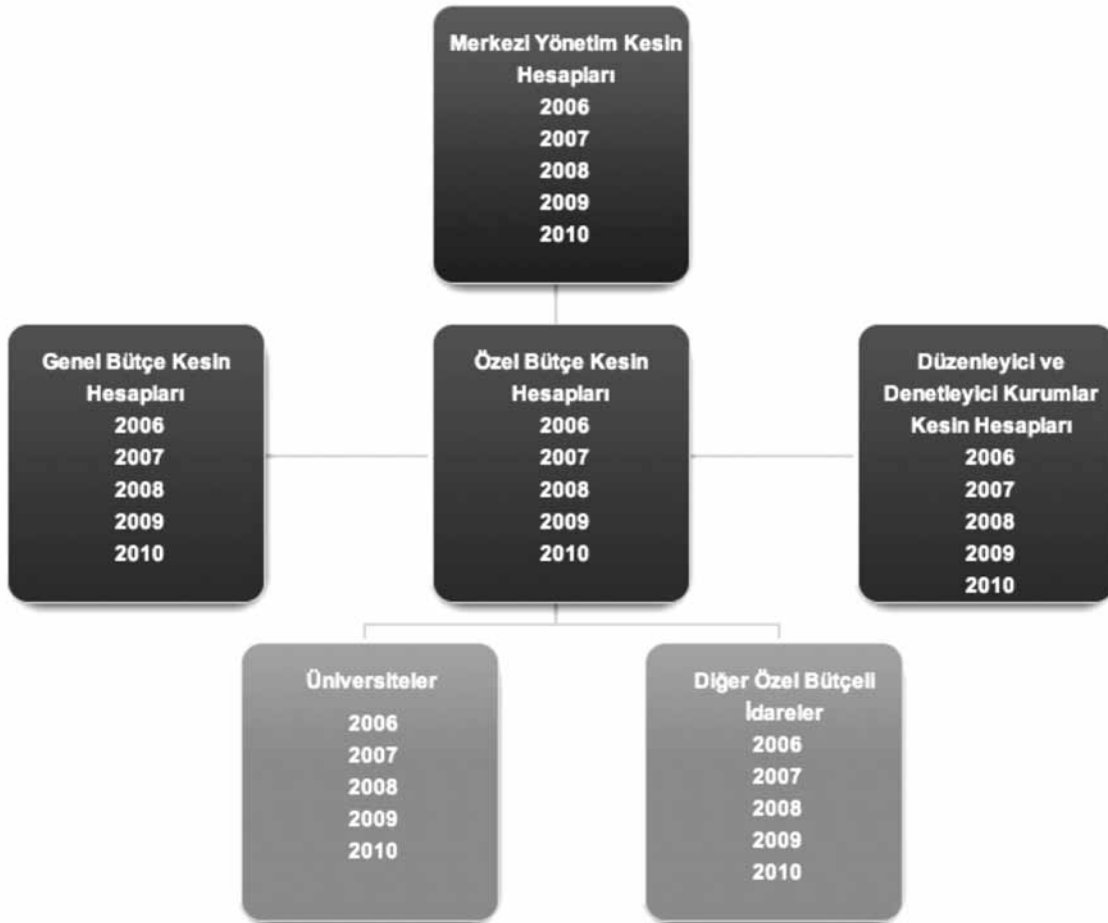
Merkezi yönetim kapsamındaki idarelerin kesin hesapları bir sonraki yılın Ocak ayında Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde yayınlanmaktadır. Kesin hesapların formatı ödenek cetvellerinin formatı ile uyumludur ve idarelerin faaliyet raporlarında yer almayan ayrıntıda harcamalara ulaşılabilir. Ancak bu tablolara oldukça geç ulaşılabilir. Örneğin idarelerin 2010 yılı faaliyet raporları 2011 Nisan-Mayıs aylarında yayınlanırken, kesin hesapların yayınlanması 2011 yılı Aralık ayı sonunu bulmaktadır.

Adım 1:

www.muhasebat.gov.tr adresine giderek ana sayfada yer alan Yayınlar-Raporlar seçeneğini tıklayın.

Adım 2:

Yayınlar-Raporlar seçeneğinin altında Merkezi Yönetim Kesin Hesapları seçeneği bulunmaktadır. Bu seçeneği tıkladığımızda 2006 yılından sonraki yıllar için değişim Merkezi Yönetim İdareleri için seçenekler çıkmaktadır.

Bunlar arasından Genel Bütçeli İdareler başlığı altında 2010 yılını seçelim. Karşımıza Merkezi Yönetim idarelerinin listesi çıkmaktadır. Bunlar arasından istediğimiz idarenin gelir ve gider cetvelleri kesin hesaplarına ulaşabilmekteyiz.

Adım 3:

Giderler seçeneğine tıkladığımızda karşımıza çok sayıda değişik cetvel seçeneği çıkmaktadır.

Bu cetveller arasında B cetvelleri format olarak ödenek cetvellerine çok benzemektedir. D ve E cetvelleri seçtiğimiz idarenin gerçekleşmiş harcamalarını ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmaya göre vermektedir.

Kaynak 6: SYDGM Faaliyet Raporları

SYDTF faaliyetleri SYDGM'nin faaliyet raporları içinde verilmekte ve bu raporlarda gerek gelir gerek giderlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

SYDGM 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü haline gelmiştir, ancak Genel Müdürlüğün internet sitesi aynen korunmakta ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü faaliyet raporları olarak yayınlanmaktadır.

2011 öncesi için

Adım 1:

<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr> adresine gidin.

Buradan birimler seçeneğinin altında yer alan Strateji Geliştirme Müdürlüğü'nü seçin. Kurumların Strateji Genel Müdürlükleri faaliyet raporlarını yayınlamakla yükümlü olan birimlerdir.

Adım 2:

Plan, program ve raporlar seçeneğinin altında 2006 yılından itibaren yayınlanmış olan faaliyet raporlarını bulacaksınız.

2010 ve 2011 faaliyet raporları ise <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/> adresinde ana sayfada kurumsal başlığı altında yer almaktadır.

Kaynak 7: ÇSGB Faaliyet Raporları

<http://www.cs.gb.gov.tr/cs.gbPortal/cs.gb.portal> sayfasından hizmetlerimiz seçeneğinin altında yer alan yayın ve raporlar seçeneğinden bakanlığın tüm faaliyet raporlarına ulaşabilmektedir.

Kaynak 8: ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri

Çalışma Hayatı İstatistikleri arama motorları üzerinden bulunabilmektedir.

Çalışma İstatistikleri içinde işgücüne katılım, işsizlik, genç işsizliği, kayıt dışı istihdam, sigortalı işçi sayısı, grev ve lokavt sayıları, Yüksek Hakem Kurulu'nca yapılan toplu iş sözleşmeleri, sendika üye sayıları, sendikaların işkollarına göre dağılımı, iş müfettişlerinin ulaştıkları işçi sayısı gibi bilgiler de yer almaktadır.

Kaynak 9: İdarelerin (Örneğin Sağlık Bakanlığı) Ekonomik ve Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Gerçekleşmiş Harcamaları (2006-2011, genel bütçeli ve özel bütçeli idareler)

İdarelerin ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmaya göre gerçekleşmiş harcamalarına yıllık olarak <http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp> adresinden ulaşılabilir. Verilerin orijinal kaynağı Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü'dür.

Kaynak 10: Merkezi Yönetim Kapsamındaki İdarelerin Gerçekleşmiş Harcamalarının Ekonomik Kod ve Fonksiyonel Kod'a göre Tasnifi

Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, genel yönetim kapsamındaki idareler için tahakkuk esaslı muhasebe sisteminin gerçekleşmesi için tüm verileri kayıt altında tutmakta ve internet ortamında yayınlamaktadır. Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün sitesinde kuruluşların gerçekleşmiş harcamaları her yıl için ayrı ayrı aylık ve toplam yıllık harcamayı gösterecek şekilde verilmektedir. Ayrıca, Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün sitesinde ise ekonomik kodda EKOD4, fonksiyonel kodda ise FKOD3 düzeyine inen harcama tablolarına ulaşılabilir.¹⁷ Bu tablolar her yıl için ayrı ayrı aylık ve toplam yıllık harcamayı gösterecek şekilde verilmektedir. Bu tablolarda birçok önemli bilgi sunulmaktadır.

Örneğin, Sosyal Güvenliği Bulunmayanların Tedavi ve Sağlık Malzemesi (yeşil kart) harcamalarını bulmak için aşağıdaki yolu izleyin:

Adım 1:

www.muhasebat.gov.tr ana sayfasında Yayınlar-Raporlar seçeneğini tıklayın. (2012 öncesi ana sayfadan Kamu Hesapları Bülteni seçiliyordu.)

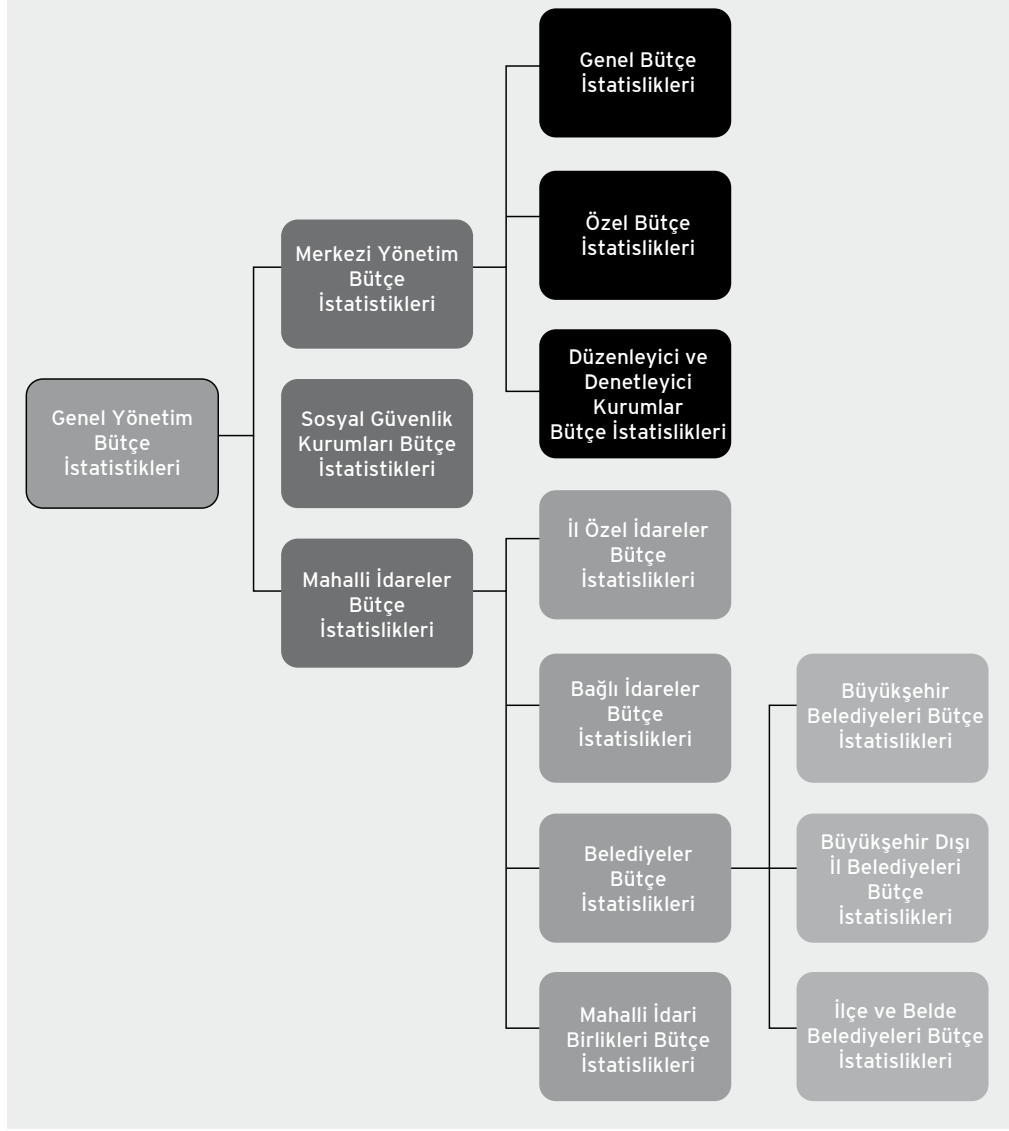
Adım 2:

Genel Yönetim İstatistikleri'ni seçin.

Adım 3:

Bu seçenektan sonra karşımıza istediğimiz idarenin harcamalarına ulaşmak için organizasyon şeması olarak tasarlanmış tüm Genel Yönetim İdareleri'nin yer aldığı bir gösterim çıkmaktadır. Bu gösterimde istediğimiz kutuyu seçerek ilerlememiz mümkündür. Merkezi Yönetim kapsamındaki genel ve özel bütçeli idareler en kapsamlı verilerin sunulduğu idarelerdir.

¹⁷ Eğitime yönelik kamu harcamalarını izlemek için bkz. Eğitim Reformu Girişimi, Eğitim İzleme Raporları, <http://www.erg.sabanciuniv.edu>.

Adım 4:

Genel Bütçeli İdareler seçeneğini tıkladığımız zaman karşımıza 2004 yılını takip eden yıllar için genel bütçeli idarelerin çeşitli mali istatistiklerinin bir listesi çıkmaktadır. Bu listede yer alan tablolar arasından Bütçe Gider tablolarını seçelim.

Bize çeşitli seçenekler sunulmaktadır:

Genel Bütçeli İdareler	2009 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri	Bütçe Gider Tabloları
Yıl seçiniz	Rapor Türü Seçiniz	Raporlar
☐ 2004 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri ☐ 2005 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri ☐ 2006 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri ☐ 2007 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri ☐ 2008 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri ☐ 2009 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri ☐ 2010 Yılı Genel Bütçe Mali İstatistikleri	☐ Bilanço ☐ Bütçe Dengesi ☐ Bütçe Gelir Tabloları ☐ Bütçe Gider Tabloları ☐ Dış Borç Değişimi ☐ Faaliyet Sonuçları Tablosu ☐ Mali Varlık ve Yükümlülükler Tablosu ☐ İç Borç Değişimi	☐ Genel Bütçe Giderleri Ay İçi Gerçekleşmeleri Detay2 ☐ Genel Bütçe Giderleri Ay İçi Gerçekleşmeleri Ekod2 ☐ Genel Bütçe Giderleri Ay İçi Gerçekleşmeleri Ekod3 ☐ Genel Bütçe Giderleri Ay İçi Gerçekleşmeleri Ekod4 ☐ Genel Bütçe Giderleri Ay İçi Gerçekleşmeleri Eko_Fonk ☐ Genel Bütçe Giderleri Ay İçi Gerçekleşmeleri Fkod2 ☐ Genel Bütçe Giderleri Ay İçi Gerçekleşmeleri Fkod3 ☐ Kuruluş Bazında Ödenek ve Harcamalar Tablosu

Adım 5:

Bütçe Gider Tabloları'nı seçtikten sonra karşımıza farklı sınıflandırmalar ve ayrıntı düzeyinde seçenekler barındıran bir liste çıkar. Bu listede EKOD2, EKOD3, EKOD4, EKO-FONK FKOD2, FKOD3, kuruluş bazında harcamalar gibi seçenekler bulunacaktır.

Adım 6:

Genel Bütçe Giderleri EKOD4 düzeyini seçelim. EKOD4 en ayrıntılı verilmiş harcamaların aylık ve yıllık olarak izlenebileceği seçenektir. Çok kapsamlı olan bu listenin içinde STK'lar için ilginç olabilecek birçok harcama başlığı bulunmaktadır. Örneğin 3.9.8.4 nolu satırda Sosyal Güvenliği Bulunmayanların Tedavi ve Sağlık Malzemesi, 3.9.9.4 nolu satırda ise Sosyal Güvenliği Bulunmayanların İlaç Giderleri yer almaktadır.

Kaynak 11: SGK İstatistikleri (Yeşil kart sayısı)

Adım 1:

www.sgk.gov.tr adresinden SGK ana sayfasına gidin. Buradan Kurumsal seçeneklerinin altında yer alan İstatistikler seçeneğine gidin.

Adım 2:

İstatistikler sayfasında STK'lar için gerekli birçok istatistik seçeneği bulunmaktadır.

Bu sayfada yer alan Aylık İstatistik Bültenleri seçeneğine gidin.

Adım 3:

Bu adımda Aylık Bülten Bölümü, Yıl Seçiniz ve Ay Seçiniz kutularını doldurmanız gerekmektedir. Aylık Bülten Bölümü'nün altında STK'lar için önemli birçok seçenek bulunmaktadır. Bunlar arasında Sağlık İstatistikleri, Sigorta İstatistikleri ve Mali İstatistikleri sayabiliriz.

2022 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan ödemelerin ayrıntıları için Primsiz Ödemeler İstatistikleri'nin seçilmesi gerekmektedir. Örneğin 2010 yılı kesinleşmiş sonuçlarına ulaşmak için 2010 yılı Mart ayının seçilmesi yeterli olacaktır.

Adım 4:

Bu seçenekten sonra karşınıza çok sayfalı bir Excel dosyası çıkacaktır. Bu sayfalar arasında yeşil kart ödemeleri, 2022 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan ödemelerin ayrıntıları yer almaktadır. Bu sayfalar arasından yıllık ödemeler isimli sayfaya gidildiğinde 2022 sayılı Kanun çerçevesinde özrürlülere yönelik yapılan ödemelerin yıllık dökümüne ulaşılabilir.

SGK 2022 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan ödemeler 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecektir. Bu Kanun çerçevesinde yapılan ödemelerle ilgili istatistiklerin ne şekilde yayınlanacağını henüz bilmiyoruz.

Kaynak 12: Adalet Bakanlığı Faaliyet Raporları

<http://www.adalet.gov.tr> adresinde ana sayfadan faaliyet raporlarına ulaşılabilir.

Adalet Bakanlığı'nın faaliyet raporlarında, mahkeme sayıları, mahkeme bütçeleri, mahkemelerin türlerine göre sayıları, Bakanlık birimlerinin faaliyetleri, ceza ve tevkif evleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Kaynak 13: Eğitim harcamaları

Kaynak 10'da Adım 5'i tamamlayın.

Adım 6:

Genel Bütçe Giderleri FKOD3 düzeyini seçelim. FKOD3 fonksiyonel dağılımın en ayrıntılı verilmiş harcamaların aylık ve yıllık olarak izlenebileceği seçenektir. Çok kapsamlı olan bu listenin içinden STK'lar için ilginç olabilecek birçok harcama başlığı bulunmaktadır. Örneğin, 9 nolu satırda Eğitim Hizmetleri harcamaları yer almaktadır. 7 nolu satır Sağlık Hizmetleri harcamaları, 11 nolu satır Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik Hizmetleri harcamalarını göstermektedir.

EK 2: ÇOCUĞA YÖNELİK HARCAMALARIN İZLENEBİLMESİNDE İNTERNETTEN ULAŞILAMAYAN VERİLER

SHÇEK ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

2011 yılının Haziran ayında SHÇEK, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesine dahil olmuş, 2011 yılının son 6 ayında SHÇEK bütçesi yeni kurulan bakanlığın harcamaları için kullanılmıştır. Geçiş yılı olması nedeniyle, 2011 yılında yayımlanan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Faaliyet Raporu'nda ise çocuğa yönelik harcamaları ayrı olarak görebilmek mümkün olmamaktadır. Bakanlığın bundan sonraki faaliyet raporlarında engellilere ve çocuklara yapılan harcamalara ayrı olarak yer verilmesinin önemli olduğunu tekrar vurgulamak isteriz.

2010 yılına kadar SHÇEK harcamaları içerisinde çocuk yuvaları, sevgi evleri, yetiştirme yurtlarının harcamaları Çocuk Hizmetleri ve Gençlik Hizmetleri Dairesi'nin harcamalarının içinde yer alırken, 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ödenek cetvelinde il müdürlüklerinin ödenekleri içine yerleştirilmiştir. Harcamaların izlenmesi açısından bu değişikliğe dikkat etmek önem taşımaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011 Faaliyet Raporu'nda olduğu gibi, çocuk yuvaları, sevgi evleri ve yetiştirme yurtları harcamalarının izlenememesi, uzun dönemde çocuğa yönelik harcamaların izlenmesinde önemli bir kısıt oluşturacaktır. Bakanlığın 2012 yılı ve sonrasında yayımlayacağı faaliyet raporlarından bu harcamaların ayrı olarak izlenebileceğini ummaktayız. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüklerinin harcamalarının içinde yer alan çocuk yuvaları, sevgi evleri ve yetiştirme yurtlarına yönelik harcamaların faaliyet raporlarında ayrı biçimde gösterilmesi çocuğa yönelik harcamaların izlenebilmesi için gerekmektedir.

SYDTF

SYDTF transferleri arasında yer alan ve veri eksikliği nedeniyle dolaylı olarak çocuğa yönelik kabul ettiğimiz harcamaların bir kısmının çocuklar açısından ayrıştırılabileceğini düşünüyoruz. Örneğin, periyodik transferlerden yararlanan hanelerdeki çocuk sayısının yayınlanması çocuğa yönelik harcamaların hesaplanmasını kolaylaştıracaktır. Benzer şekilde, aile destek transferlerinden yararlanan çocuk sayısının yayınlanmasının katkısı olacaktır.

SYDTF faaliyet raporlarında sosyal hizmet projeleri arasında yer alan doğrudan çocuklara yönelik projelerin sayısı, bütçesi ve yararlanan çocuk sayısı hakkında bilgi verilmemektedir. Bu bilgiler çocuğa yönelik harcamaların hesaplanması için yararlı olacaktır.

GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü

Harcamalarının kapsamı nedeniyle GAP İdaresi'nin İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün harcamaları "sosyal güvenlik ve sosyal yardım" harcamaları arasında düşünülmelidir. Nitekim 2006 yılında bu koordinatörlüğün giderleri fonksiyonel sınıflandırmada "sosyal güvenlik ve sosyal yardım" harcamalarının altına yazılmışken, daha sonraki yıllarda başka harcama sınıflarına dahil edilmiştir. GAP İdaresi'nin İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü'nün harcamalarını genel olarak "sosyal güvenlik ve sosyal yardım" harcaması olarak kabul ettikten sonra bunların arasından doğrudan ve dolaylı olarak çocuğa yönelik olanları ayrıştırmak gerekmektedir. İdarenin harcamalarının kadına, çocuğa ve gençliğe yönelik olarak ayrıştırılarak yayınlanmaması bu harcamaların izlenmesinde önemli bir eksiklik olmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dezavantajlı Gruplar Dairesi

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan Dezavantajlı Gruplar Dairesi'nin bütçesinden çocuk, cinsiyet eşitliği ve engelliler için çalışan üç ayrı şubesi bulunmaktadır. Yazı olarak talep edildiğinde dairenin bütçesinden bu üç şubenin ne kadar kaynak kullanıldığı bildirilmektedir. Bu üç şubenin kullandığı kaynağın ve personel harcamalarının ayrıştırılarak yayınlanması, çocuk ve engellilere yönelik harcamaların hesaplanması için gereklidir.

Ayrıca Dezavantajlı Gruplar Dairesi, Çocuk Şubesi 2012 yılı için önemli bir proje başlatmıştır. Bu projenin maliyeti gibi diğer projelerin maliyetlerinin ve karşılandıkları kaynakların kamu, ulusal ya da uluslararası payının ne kadar olduğunun belirtilmesi ve bu tür projelerle ilgili bilgilerin faaliyet raporlarında yer alması izlemenin yapılabilmesi açısından önemlidir.

SGK

0-18 yaş grubuna yönelik yapılan ilaç ve tedavi harcamaları MEDULA sisteminden çekilebilmektedir. Yazılı talep üzerine bu veriler SGK tarafından sağlanmaktadır. SGK ayrıntılı olarak istatistikler yayınlamaktadır. Bu bilgilerin yayınlanan istatistiklerin kapsamına alınması izleme sürecinin şeffaştırılması açısından yararlı olacaktır.

2008 ve 2009 yılları için, ailesi kamuda çalışan 0-18 yaş grubunun tedavi ve ilaç harcamalarına ilişkin bilgiler eksiktir. Bu harcamalar 2010 yılında SGK harcamaları içine dahil olmuştur. 2012 yılından itibaren primi devlet tarafından ödenen ödeme gücü olmayanların çocuklarına yönelik sağlık harcamaları da SGK içinde yer alacaktır.

Bu nedenle SGK istatistikleri içinde sağlık harcamalarının cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımlarının SGK istatistiklerinde yer alması izleme açısından önemli bir şeffaflık olacaktır.

Sağlık Bakanlığı, çocuğa yönelik yeşil kart harcamaları

Yeşil kart harcamalarının toplam miktarı ve kart sahiplerinin yaş gruplarına göre sayısı SGK istatistiklerinde yayınlanmaktaydı. Ancak harcamanın yaş gruplarına göre dağılımı verilmemekteydi. Daha önceki yıllarda Sağlık Bakanlığı bütçesine ödenek olarak konulan yeşil kart sahiplerine yönelik harcamalar 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ödeneklerinde Ödeme Gücü Olmayanların GSS Primi başlığıyla yer almaktadır. Bu primler SGK'ya transfer edilerek harcanacaktır. Bu harcamalarla ilgili bilgilerin ayrıntılı istatistiklerinin daha önce yeşil kart ile ilgili harcamalarda olan eksiklikleri giderecek şekilde, sağlık harcamalarının yaş gruplarına göre dağılımının istatistikler içinde yayınlanması, SGK tarafından yapılan çocuğa yönelik harcamaların izlenmesi açısından çok önemlidir.

Sağlık Bakanlığı, çocuğa yönelik yeşil kart dışı harcamaları

Bu konuda Sağlık Bakanlığı'nın yazılı talep üzerine yolladığı harcama gerek miktarı gerek kapsamı açısından çok yetersiz bir bilgidir. Yeşil kart dışı sağlık harcamalarının yaş grubuna göre ayrıştırılmamış olması harcamaların izlenmesi açısından en temel kısıtı oluşturmaktadır.

Adalet Bakanlığı, çocuğa yönelik mahkeme harcamaları

Adalet Bakanlığı'nın çocuk mahkemeleri için ayırdığı kaynağın ayrı olarak bildirilmesi çocuğu korumaya yönelik harcamaları hesaplayabilmek için gereklidir. Mahkemeler bütçesinin Adalet Bakanlığı tarafından illere genel olarak dağıtılması ve illerde çocuk mahkemelerine ve yetişkin mahkemelerine tahsis edilmesinden ötürü merkezden bu veriyi izleyebilmenin mümkün olamadığı bildirilmiştir. Bu bilgilerin illerden alınarak yayınlanması çocuğa yönelik mahkeme harcamalarının izlenebilmesi için gereklidir.

Adalet Bakanlığı, çocuğa yönelik ceza ve eğitimevi harcamaları

Çocuğa yönelik harcamaların hesaplanabilmesi için çocuğa özgü ceza ve infaz kurumları ve eğitimevlerinin harcamalarına, kapalı ceza ve infaz kurumlarında yetişkinlerle birlikte kalan çocuklara yönelik harcamaların bilgilerine internet üzerinden ulaşılamamaktadır. Yazılı talep üzerine Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nden ayrıntılı bilgiler yazılı olarak tarafımıza gönderilmiştir. Bu bilgiler arasında STK'lar tarafından ceza ve infaz kurumlarındaki çocuklara yönelik sürdürülen projelere bakanlıktan ayrılan kaynağın miktarı belirtilmektedir. Bu bilgilerin ilgili kurumun internet sayfasında ya da faaliyet raporlarında yıllık olarak yayınlanması da izlemeyi kolaylaştıracaktır.

Adalet Bakanlığı, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu ve Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu

Her iki büronun harcamaları da sadece personel harcamaları üzerinden hesaplanabilmektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün bütçesi içinden personel dışındaki harcamalar ayrıştırılmamaktadır. Her ne kadar küçük olduğu belirtilse de bu ayrıştırmama harcamaların izlenmesi açısından eksikliklere neden olmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü, çocuk polisi

Gerek Emniyet Genel Müdürlüğü, Çocuk Şube Müdürlüklerinin gerekse Polis Akademisi Önleyici Hizmetler ve Çocuk Suçluluğu Araştırma Merkezi'nin geçmiş yıllardaki harcamalarını içeren yazılı bir kaynağa ulaşmak mümkün olmamaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü, yapılan yazılı başvuru üzerine çocuk polisi harcamaları içinden sadece görevli personelin harcamalarına ilişkin bilgi verebilmektedir. Bu bilgilerin yayınlanması çocuğa yönelik harcamaların izlenebilmesi için gereklidir. Diğer harcamaların karakolların cari harcamalarının içinden gerçekleştirildiği ve ayrıştırılmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı, çocuk merkezleri

Jandarma Genel Komutanlığı internet sitesinde çocuk merkezi ve ortalama görevli personel sayısı görülmektedir. Bu bilgiler 2008 yılından bu yana değişmemiştir ve merkezlere göre profesyonel sayısı ve bu kişilerin maaşları hakkında bilgilerin yayınlanmaması ve merkezlere yönelik diğer harcamalara ulaşılamaması izlemenin kısıtlarından birini oluşturmaktadır.

Kültür Bakanlığı, çocuğa yönelik harcamalar

Kültür Bakanlığı özellikle kütüphanelerde çocuklara yönelik harcama yapmakta olan bir kurumdur. Ancak Kültür Bakanlığı'na bağlı kütüphanelerin girişlerinde kütüphane kullanıcılarının cinsiyet ve yaş kayıtları alınmakla birlikte bunların yayınlandığı bir kaynağa ulaşılamamıştır. Kütüphanelere yönelik harcamalar ve kullancılara ait dökümlerin yayınlanması durumunda Kültür Bakanlığı'nın yaptığı çocuğa yönelik harcamaların hesaplanması mümkün olabilecektir. Diğer yandan Kültür Bakanlığı'na bağlı müzelerde de çocuğa yönelik hizmetler bulunmaktadır ancak bunların toplu bir bilgisine ulaşılamamaktadır.

Çocuğa yönelik hesaplanamayan diğer harcamalar

Kılavuzun kapsam bölümünde belirtildiği gibi, çocuğa yönelik harcamaların kılavuz çerçevesindeki kapsamı sosyal hizmetler ve sosyal yardım, çocuk işçiliği ile mücadele, sağlık ve adalet alanındaki harcamaları kısıtlıdır. Yukarıda belirtilen Kültür Bakanlığı'nın ulaşılamayan harcamaları dışında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü/Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın spora ve gençlere yönelik harcamaları içinde çocuğa yönelik olanlar, Ulusal Ajans'ın AB programları ile ilgili harcamaları, sokakta çalışan çocuklara yönelik İŞKUR tarafından yapılan meslek edindirme kursları içinden 18 yaş altında olanlara yönelik harcamaların ayrıştırılması mümkün olmamaktadır. Bu harcamaların da yaş gruplarına göre ayrıştırılarak yayınlanması çocuğa yönelik harcamaların tüm kurumları ile hesaplanmasını mümkün kılacaktır. Söz konusu harcamalar Gençlerin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu içinde ele alınacaktır.

EK 3: ÇOCUĞA YÖNELİK EN BÜYÜK HARCAMA: EĞİTİM HARCAMALARI

Eğitim harcamalarının çocuğa, gençliğe ve yetişkin eğitimine yönelik harcamalar açısından sınıflandırılması, var olan ekonomik ve fonksiyonel koda göre yapılan sınıflandırmalarda ayrı olarak görülememektedir. Merkezi yönetim kapsamında genel bütçeli ve özel bütçeli kurumların 3. düzey fonksiyonel sınıflandırmasının eğitim hizmetleri alt kalemlerinde okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim hizmetlerine yönelik harcamalar ayrı ayrı görülebilmektedir (Ek 3, Tablo 1).¹⁸⁻¹⁹

Bu bilgiler ışığında toplam eğitim harcamalarının GSHY'ya oranı 2006 yılında yüzde 2,93 iken 2011 yılında yüzde 3,75'e yükselmiştir.

EK 3, Tablo 1: Merkezi Yönetim Genel ve Özel Bütçe Kapsamındaki İdarelerin Eğitim Hizmetleri Harcamalarının Eğitim Düzeylerine Göre Sınıflandırılması, bin TL

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri	10.162.252	12.002.813	13.443.607	15.064.548	17.516.076	19.702.622
Okul Öncesi Eğitim Hizmetleri	192.070	245.905	285.350	300.859	376.704	563.597
İlköğretim Hizmetleri	9.970.182	11.756.908	13.158.257	14.763.689	17.139.372	19.139.025
Ortaöğretim Hizmetleri	4.771.779	5.537.522	6.421.716	7.387.252	8.678.853	10.426.544
Ortaöğretim Genel Programlar	2.380.141	2.837.563	3.340.390	3.749.000	4.282.539	5.082.573
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	2.385.150	2.694.112	3.075.464	3.628.621	4.385.591	5.331.501
Sınıflandırmaya Girmeyen Ortaöğretim Hizmetleri	6.488	5.847	5.862	9.631	10.723	12.470
Yükseköğretim Hizmetleri	4.866.993	5.621.567	6.429.122	7.677.435	9.049.997	10.943.734
Üniversiteler ve Yükseköğretim Hizmeti Veren Kurumlar	4.624.725	5.367.005	6.137.046	7.325.365	8.663.096	10.481.586
Doktora Eğitimi Veren Yükseköğretim Hizmetleri	242.268	254.562	292.076	352.070	386.901	462.148
DİĞER	2.417.497	2.558.412	4.198.577	5.624.187	6.224.905	7.442.175
Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Hizmetleri	789.584	725.894	815.941	921.924	1.094.122	1.386.109
Eğitime Yardımcı Hizmetleri	1.000.107	1.148.322	1.533.211	2.515.229	2.696.484	3.506.653
Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	279.083	315.976	359.309	599.347	578.039	746.625
Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	279.083	315.976	359.309	599.347	578.039	746.625
Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri	348.723	368.220	1.490.116	1.587.687	1.856.260	1.802.788
Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri	348.723	368.220	1.490.116	1.587.687	1.856.260	1.802.788
TOPLAM EĞİTİM HİZMETLERİ	22.218.521	25.720.314	30.493.022	35.753.422	41.469.831	48.515.075
GSYH	758.391.000	843.178.000	950.534.000	952.559.000	1.098.799.000	1.294.893.000
TOPLAM EĞİTİM HİZMETLERİ/GSYH %	2,93	3,05	3,21	3,75	3,77	3,75
Bilgi için						
ÇOCUĞA YÖNELİK EĞİTİM HİZMETLERİ	14.934.031	17.540.335	19.865.323	22.451.800	26.194.929	30.129.166
Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri	10.162.252	12.002.813	13.443.607	15.064.548	17.516.076	19.702.622
Ortaöğretim Hizmetleri	4.771.779	5.537.522	6.421.716	7.387.252	8.678.853	10.426.544
ÇOCUĞA YÖNELİK EĞİTİM HİZMETLERİ/GSYH %	1,97	2,08	2,09	2,36	2,38	2,33
GENÇLERE YÖNELİK EĞİTİM HİZMETLERİ	9.638.772	11.159.089	12.850.838	15.064.687	17.728.850	21.370.278
Ortaöğretim Hizmetleri	4.771.779	5.537.522	6.421.716	7.387.252	8.678.853	10.426.544
Yükseköğretim Hizmetleri	4.866.993	5.621.567	6.429.122	7.677.435	9.049.997	10.943.734
Kaynak: 2006-2011 arası gerçekleşmiş harcamalar, Merkezi Yönetimin Genel ve Özel bütçeli kurumları kapsamaktadır. Bkz. http://www.muhasabat.gov.tr ve Ek 1, Veri Kaynakları, kaynak no 12.						

Eğitim harcamalarını çocuk ve gençliğe yönelik olarak ayırıştırırken 15-18 yaş grubuna yönelik harcamaların hangi gruba dahil edileceği yine bir tartışma konusu oluşturmaktadır. En yüksek harca-

18 Fonksiyonel sınıflandırma ve düzeyleri için bkz. Yentürk, 2011.

19 Eğitime yönelik kamu harcamalarını izlemek için bkz. eğitim Reformu Girişimi, Eğitim İzleme Raporları, <http://www.erg.sabanciuniv.edu>.

maları tahmin etmek ilkesinden yola çıkarak çocuğa yönelik eğitim harcamalarına okul öncesi, ilköğretim hizmetleri ve ortaöğretim harcamalarını dahil ederken, gençliğe yönelik harcamalara yükseköğretim harcamalarının yanı sıra ortaöğretim harcamalarını da dahil ettik.

Eğitim harcamaları Ek 3, Tablo 1'in son bölümünde, gerçekleşmiş veriler üzerinden çocuğa ve gençlere yönelik olarak ayrı ayrı izlenebilmektedir. Ek 3, Tablo 1'de görüldüğü gibi, çocuğa yönelik eğitim hizmetleri 2011 yılı için 30 milyar TL civarındadır ve çocuğa yönelik eğitim harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 2,33'tür.

EK 4: TÜRKİYE'NİN ÇOCUĞA YÖNELİK İMZALADIĞI ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve Suistimelden Korunmasına Dair Sözleşme
- Avrupa Konseyi'nin İşkencenin ve Gayriinsanî ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi
- Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı
- BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme, sözleşmeye ek ihtiyari protokoller; çocuk satışı fuhuşu ve pornografisi protokolü, silahlı çatımalara çocukların dahil olması
- BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
- BM Engelli Hakları Sözleşmesi
- BM İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme
- BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
- BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
- BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi
- BM Sımsıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Sözleşmeye Ek insan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol
- BM Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi
- Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- ILO'nun 182 numaralı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi ve 15, 58, 77, 115, 123, 127, 138, 457 numaralı diğer sözleşmeleri
- Kadına Karşı ve Ev İçi Şiddetle Mücadele ve Önleme Avrupa Sözleşmesi
- Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Lahey Sözleşmesi

EK 5: 2011-UNICEF TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN DURUMU RAPORU YÖNETİCİ ÖZETİ²⁰

Toplumda çocuklar

Bu raporun amacı, Türkiye'deki çocukların esenlik durumunu ortaya koymak, BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de tanınan haklardan ne ölçüde yararlanabildiklerini analiz etmek ve gelecekte çocukların esenliğini artıracak politika ve uygulamaların belirlenmesine katkıda bulunmaktır.

“Büyük resim”: Çocuklar, kendi ayrı dünyaları olan, orada yaşayan kişiler değildir. Büyüyüp gelişmeleri, önlerindeki fırsatlar ve karşılaştıkları riskler, ana-babaları, aileleri ve toplum kendilerine bakım ve eğitim sağlayan kurumlar ve profesyoneller, reklamlar, televizyon ve internet tarafından belirlenir. Tüm bu sayılanlar ise tarihin, kültürün, siyasetin, hükümetlerin, demografinin, ekonominin ve teknolojinin etkileriyle şekillenir. Rapor, sayılan bu “makro” konular ışığında çocukların “mikro” durumunu incelemeyi hedeflemektedir.

Çocuklar ve toplumsal değişim: Toplumsal ortam, gerek küresel eğilimlerin gerekse iç dinamiklerin etkisi altında hızla değişmektedir. Düşen doğum hızına karşın nüfus artmaya devam etmektedir ve ergenlerle genç yetişkinler giderek nüfusun en önemli kesimini oluşturmaktadır. Kırsaldan kente göç ileri aşamalarına ulaşmış olmakla birlikte henüz süreç tam olarak tamamlanmamıştır. 2002 ile 2007 yılları arasında önemli bir gelişim sergileyen ekonomi iş imkânları yaratmış, özel tüketimde ve kamu hizmetlerinde genel bir artışa olanak sağlamıştır. Buna karşın 2008-9 yıllarında küresel kriz ülke ekonomisini de etkilemiş, milli hasıla ve refah artışında bir kesintiye neden olmuş ve işsizlik sorununu ön plana çıkarmıştır. Suç oranlarında artış görülmektedir. Bu genel değişim sürecinde kimi olumlu koşullar da varlığını sürdürmektedir. Toplumsal istikrar, pozitif aile değerleri ve çocuklar için en iyisini yapma isteği, bu olumluluklar arasındadır. Ancak gene de, gündemde olan kimi siyasal ve toplumsal gerilimler, zararlı gelenekler ve büyük boyutlara varan sosyoekonomik eşitsizlikler söz konusudur.

Çocuk yoksulluğu: Türkiye orta-üst gelir düzeyinde bir ülkedir ve küresel standartlar ışığında mutlak yoksulluk olgusu son derece sınırlıdır. Nüfusun yalnızca yüzde 0,5'lik bir kesimi günde 2,15 dolardan az gelikle yaşamaktadır. Ekonomik krizin ardından ülke kendini toparladıkça bu yüzdenin daha da düşmesi beklenmektedir. Daha uzun bir zaman perspektifinden bakıldığında, bugünkü kuşağın eski kuşaklara göre daha yüksek yaşam standartlarından yararlandığı görülür. Ancak yine de, halkın Türkiye'deki ekonomik kalkınmaya ilişkin deneyimleri çeşitlilik göstermektedir. Kayıt dışı istihdam, küçük tarım işletmelerinde çalışma, mevsimlik işçilik, ücretsiz aile işçiliği ve istikrarlı olmayan kendi hesabına çalışma biçimleri yaygındır. Toplumsal cinsiyet rolleri katı olabilmektedir ve kadınların dörtte üçü işgücü dışındadır. Yoksulluk, gelir düzeyi ve tüketim harcamaları temelinde daha kapsamlı biçimde ölçüldüğünde önemli eşitsizliklere işaret etmektedir. Nüfusun altıda biri ülke ölçeğinde belirlenen yoksulluk sınırının altındadır. Kırsal nüfusun ise üçte biri bu sınırın altında bulunmaktadır. Yoksulluk, düzensiz işlerde çalışma ve düşük eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir.

Yoksulluk, büyümekte olan çocuklar için özellikle zararlı olabilmektedir: Yoksulluk yüzünden kötü beslenme ve hastalık durumları ortaya çıkabilmekte, eğitim yarıda kesilebilmekte ve çocuklar şiddetin, sömürünün ve ihmalin tüm biçimlerine maruz kalabilmektedir. Yoksul çocukların ileride yoksul yetişkinler olma olasılığı yüksektir.

Yoksulluğa maruz çocuk oranı, aynı durumdaki yetişkinlerin oranından daha yüksektir. 15 yaşından küçük çocukların neredeyse dörtte biri ulusal yoksulluk sınırı altındadır-kırsal kesimde ise bu oran beşte ikinin üzerindedir. Düşük gelir gruplarında büyük aile genellikle yaygındır ve bu ailelerdeki çocuklar, kimi bölgeler söz konusu olduğunda, yoksulluğa özellikle açık durumdadır. 2009 yılında yoksul pek çok aile küresel kriz yüzünden yiyeceklerinden kısıntıya gittiklerini belirtmiştir. Birçok çocuğun karşı karşıya olduğu, raporda daha sonra ele alınacak olan dezavantajlar ve riskler büyük ölçüde ekonomik eşitsizliklerle belirlenmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetleri tüm çocukları kapsama çabasıdadır ve belirli kamu kurumları yoksullara nakit ve aynı yardımlarda bulunmaktadır. Bununla birlikte, ailelere ve çocuklara yönelik sosyal koruma yardımları yüzde olarak GSYH içinde küçük bir paya sahiptir.

20 panel.unicef.org.tr/vera/app/files/s/i/sitan-tur.pdf

Çocukluk deneyimi

Çocukluk dönemi deneyimi: Türkiye bugün de görece genç bir nüfusa sahiptir. Yaklaşık 22,6 milyon kişi ya da nüfusun yüzde 31,1'i 18 yaşın altındadır. Ancak, ekonomik kalkınma, kentleşme ve kız çocukların eğitimi doğurganlıkta azalmayı da beraberinde getirmiş ve nüfus içinde 0-4 ile 5-9 yaş gruplarının payı düşmeye başlamıştır. Türkiye'de kız ve erkek çocukların büyük bölümü, genellikle istikrarlı ailelerinde ana-babaları tarafından bakılıp büyütülür. Yeterince beslenirler, temel sağlık hizmetlerinden yararlanırlar ve en azından ilköğretim düzeyinde eğitime tam katılırlar. 5 yaşından küçük çocuklarda ölüm oranı 1998-2003 döneminde bin canlı doğumda 61 iken 2003-2008 döneminde 24'e düşmüş; çocuk beslenmesinde ve temel sağlık hizmetlerinden yararlanmada ilerlemeler sağlanmıştır. Ekonomik kalkınma düzeyindeki gelişmeler dikkate alındığında, iyileşmeler beklenmektedir. Benzer biçimde, ilköğretimde okullaşma hemen hemen tüm çocukları kapsamaktadır ve böylece yoksul çocuklarla ilgili dezavantajlılık durumuyla kızlara yönelik ayrımcılık ortadan kalkmaktadır. Çocuk yaşamının kalitesi, çocuk haklarına daha fazla duyarlılık gösterilerek daha da geliştirilebilir. Burada özellikle dikkate alınması gereken hususlar çocuklara yönelik şiddet, çocukların katılım hakları, bu arada daha kapsayıcı, fon tahsisli ve daha çocuk merkezli bir eğitim sistemi dahil olmak üzere tüm kamu hizmetlerinin sürekli olarak iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Toplumsal cinsiyet kalıpları kız çocuklara ev içi roller ve düşük beklentiler dayatmaktadır ve bu durum kız çocukların eğitimini ve boş zaman kullanımını etkilemektedir. Engelli çocuklar ekonomik sınırlılıklar ve kapasiteleri nedeniyle güçlükler ve ayrımcılıkla karşılaşabilmekte, fiziksel erişim engellerine tabii olabilmektedir.

Önemli eşitsizlikler: Başta kırsal kesim ve ülkenin doğusundaki yoksul çocuklar olmak üzere, kimi çocuklar bugün de başkalarının yararlandığı eğitim, sağlık ve beslenme imkânlarından yeterince yararlanamamaktadır. 1999-2008 döneminde 5 yaş altı ölüm ortalaması 1.000 canlı doğumda 33 iken doğuda 50, kırsal kesimde ise 43'tür ve bu da ülke ortalamasının 14 puan altı demektir. İki yaşındaki çocuklar arasında tam aşılama oranı kırsal kesimde ve doğuda yalnızca yüzde 60 seviyesindedir. Doğuda 5 yaş altı çocukların yüzde 20,9'u yaşlarına göre kısadır. Ayrıca, ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 2'si okul dışındadır; kimileri okula geç başlamaktadır ve kız çocukların özellikle 6-8 sınıflarda devamlılık sorunu vardır. Bu eşitsizliklerin altında coğrafi, ekonomik ve kültürel nedenler yatmaktadır. Kırsal kesimlerde, özellikle hızla büyüyen kent mahallelerinde eğitim ve sağlık hizmetlerinde donanım ve personel yetersizlikleri görülmektedir.

İlk yıllar: Erken dönem çocuk gelişimine ve bakımına daha fazla yatırım yapılması çocukların refahını ve eğitimdeki başarılarını arttıracaktır. Böylece, bugün kuşaktan kuşağa aktarılmakta olan fırsat eşitsizliği de azaltılmış olacaktır. Ana babalar erken dönem çocuklukta bilişsel gelişimi uyarmanın öneminden yeterince haberdar değildir ve çocukları yeterince okumamakta, onlarla yeterince oyun oynanmamaktadır. Aile eğitimi tahminen ana babaların yüzde 3,5'lik bir bölümünü kapsayabilmektedir. Bugün 5 yaşındaki çocukların yüzde 50'si okul öncesi eğitimden yararlanmaktadır, ancak daha küçük yaş grupları söz konusu olduğunda bu oran çok daha düşüktür. Yeterli kurumsal düzenlemeleri de içeren kapsamlı bir erken dönem çocuk gelişimi politikası yokken, hükümet okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak üzere iddialı bir girişimde bulunmaktadır. Buna göre, başlarda 60-72 aylık çocuklar üzerinde durulacak, 2014 yılına kadar bu çocukların tamamı kapsanacaktır. Bu girişimin başarısı tahsis edilecek kaynaklara, sağlanan eğitimde kalitenin sürdürülmesine ve hepsinden önemlisi en dezavantajlı grupların eğitime erişebilmelerine bağlıdır.

Gençlik: Türkiye'nin önündeki önemli bir başka görev de ergenlerin ve gençlerin ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağına belirlenmesidir. Bu grup nüfusun giderek büyüyen bir bölümünü oluşturmaktadır olup, halen Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü öncülüğünde bir ulusal gençlik politikası geliştirme hazırlıkları gündemdedir. On yıl önce ortaöğretime katılma oranı yüzde 50 iken bugün çocukların yüzde 60'tan fazlası ortaöğretime katılmaktadır. Bununla birlikte, okula gidiyor olmak kendi başına bu çocukların tatmin edici bir genel bilgi düzeyine ulaşmalarını, yaşam ve geçim becerileri edinmelerini, toplumsal, kültürel, sportif ve boş zaman etkinliklerine katılım için yeterli fırsatlar bulmalarını her zaman sağlamamaktadır. Ana babaların gelir ve eğitim düzeyleri, okul başarısını belirlemektedir. Birçok

çocuk, hayli sıkıntılı bir süreç olan üniversite giriş sınavlarına hazırlanmak için ücretli dershanelere devam etmektedir (boş zamanlarını kullanamama pahasına). Okullarından ayrılanlar ve üniversite öğrencileri için ilerde işsiz kalmak ciddi bir kaygı kaynağıdır: Gençler arasında işsizlik 2009 yılında yüzde 25'in üzerindedir. Bu arada, ortaöğretim çağındaki yaklaşık 2 milyon çocuk da okul dışındadır. Ortaöğretimde net okullaşma oranları en talihli sayılabilecek illerde yüzde 80 ile kırsal ağırlıklı doğu illerinde yüzde 20-25 arasında değişmektedir. Kız çocukların okullaşma oranı yüzde 62 ile erkeklerin (yüzde 68) gerisindedir ve bu fark kimi illerde daha da artmaktadır. Ortaöğretime devam etmeyen kızlar büyük olasılıkla hiçbir iş yapmıyor ya da ev işleri ile meşguldür. Ayrıca, gençlerin üreme sağlığı konusundaki bilgi kıtlığı kaygı verici olup sigara kullanımı özellikle erkekler arasında yaygındır. Alkol ve uyuşturucu kullanımı da görülmektedir. Gençler karar süreçlerine katılıma teşvik edilmemektedir ve karşı karşıya kaldıkları sorunların çözümüne katkıda bulunma fırsatları da sınırlıdır.

Çocuk koruma

Konular ve yapılanlar: Başka ülkelerde de olduğu gibi, yoksulluk, kentleşme ve aşırı tüketimin etkisiyle giderek daha fazla sayıda çocuk sokak yaşamı, emek sömürsü, yasalarla sorun (zanlı veya mağdur olarak), şiddet ve bağımlılık gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Son yıllarda ayrıca çocukların cinsel sömürsü, kızlarda erken evlilik, namus cinayetleri/intihara zorlama, uyuşturucu bağımlılığı ve kayıp çocuklar olgusu da kaygı verici boyutlara ulaşmıştır. Bu ve benzeri riskleri azaltmanın en iyi yolu, çocukları yoksulluktan kurtarmak, gerek çocukların gerekse ana-babaların eğitim ve becerilerini geliştirmek, profesyonellerin ve genel kamuoyunun çocuk hakları konusundaki bilgilerini arttırmaktır. Ayrıca, önleme ve müdahale gibi alanlarda somut politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politikalar, gündemdeki olguya ilişkin ayrıntılı bilgileri temel almalı, yeterince ödenek ayrılmalı ve sağlam bir yasal çerçeve ile desteklenmelidir. Türkiye bunların yanı sıra kendi egemenlik alanı içinde bulunan önemli sayıda yabancı çocuğun haklarını gözetme sorumluluğunu da taşımaktadır. Bunlar arasında göçmen ve iltica talebinde bulunan ve, insan ticareti mağduru çocuklar da yer almaktadır.

Çocuk koruma hizmetleri: Çocuk koruma alanındaki sorumlulukların büyük bölümü Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (SHÇEK) üzerindedir. SHÇEK, ana-babası olmayan veya olup da bunlardan gerekli bakımı alma imkânı olmayan çocuklara kurumsal bakım hizmetleri sağlamaktadır. Türkiye'nin bulunduğu bölgedeki başka ülkelerle karşılaştırıldığında kurumsal bakım altındaki çocuk sayısı düşüktür. SHÇEK son dönemde ailelere destek verip, bakıcı aile dahil çocukların ailelerle kalmalarını sağlayıcı birtakım girişimler sonucunda kurumsal bakım altındaki çocuk sayısını üçte birden fazla azaltarak yaklaşık 13 bine düşürmüştür. Ancak, bu programlara ilişkin bir değerlendirme henüz bulunmamaktadır. SHÇEK ayrıca şu hizmetleri de sağlamaktadır: istismara maruz kalan, sokakta yaşayan veya suça itilen çocuklara yönelik rehabilitasyon hizmetleri; çalışan çocuklara yönelik eğitim, destek ve diğer etkinlikler; aile danışmanlık hizmetleri ve ayni ve maddi sosyal yardımlar. SHÇEK gelecekte engellilere yönelik hizmetlerinde önemli bir açılım planlamaktadır. SHÇEK'in yanı sıra sağlık sektörü, yerel idareler, sivil toplum kuruluşları (STK) ve başka kuruluşlar da olumsuz deneyimleri olan çocuklara yönelik tesislere sahiptir ve çeşitli hizmetler vermektedir. İhtiyacı olan tüm çocuklar ve ailelerin hizmet alabilmesi için kapasitenin genişletilmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir. İlgili tüm sektörler arasında işbirliğinin sağlanmasına yönelik bir model geliştirilmiştir. Özellikle güç durumdaki çocuklar için, sağlıktan eğitime, adaletten güvenliğe kadar tüm sektörleri içine alan bir erken tanı sevk ve destek sistemi öngörülmektedir.

Çocuklar için adalet: Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi, bu alandaki uluslararası belgeler, çocuğun yararı ve hapse son çare olarak başvurma ilkesi doğrultusunda çocuk adaleti sistemini iyileştirmeye yönelik sürekli çabalar öngörmektedir. Çeşitli girişimlere karşın, bu amaca ulaşmak için daha ileri düzeyde duyarlılık ve kapasite, kuruluşlar arası daha gelişkin bir eşgüdüm gerekmektedir. Çocuk mahkemeleri henüz 81 ilin yalnızca 30'unda bulunduğundan çocuk zanlıların önemli bir bölümü bugün de yetişkin mahkemelerinde yargılanmaktadır. 2008 yılında çocuklar için ortalama yargılama süresi 414 gün, ağır ceza söz konusu olduğunda ise 502 gündü. Oysa bu süre yetişkinler için ortalama 258 gündür. Yargıçların destek ve izleme sistemlerinin etkililiğine fazla güvenleri

olmadığından gözaltına alınmaya alternatif yollar fazla denenmemektedir. Bu da çok uzun tutukluluk sürelerine yol açmaktadır. Haziran 2009 itibarıyla tüm ülkede büyük çoğunluğu erkekler olmak üzere toplam 2.721 çocuk özgürlüğünden yoksundur. Bu çocukların yaklaşık yüzde 90'ının davası hâlâ sürmektedir. Gözaltı koşulları farklılık göstermekte ve çocuklar çoğu kez yetişkin hapisanelerinin çocuk bölümlerinde tutulmaktadır. Gözaltı veya tutukluluk durumları sona erdikten sonra bu çocukların topluma yeniden bütünleşmelerini sağlayacak mekanizmalarda iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Haziran 2009'da denetim altında bulunan çocukların sayısı 6.207'dir. Bu arada, suç mağduru çocuklar bugün de uzun ve pek hoş olmayan hukuksal ve adli tıpla ilgili işlemlere maruz kalmaktadır. Çocuk yoksulluğunu azaltarak ve özel olarak güç durumdaki çocukları belirleyip destekleyerek, çocukların suç işlemlerinin önlenmesi için daha çok çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Çocuk işçiliği: Çalışan çocuk sayısı toplumsal eğilimlere, zorunlu okul çağının uzamasına ve mücadele programlarına bağlı olarak önemli bir azalma göstermiştir. Böyle olsa da, 2006 yılında 6-14 yaş grubunda 320.000, 15-17 yaş grubunda da 638.000 çalışan çocuk bulunmaktaydı. Başta kızlar olmak üzere yoğun ev işleri yapan çocuklar bu sayıya dahil değildir. Dahası, sokaklarda çalışma ve mevsimlik tarım işçiliği gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri halen sürmektedir. Bu işlerde çalışan çocuklar okullarından geri kalabilmekte, boş zaman ve toplumsallaşma imkânları bulamayabilmektedir. Söz konusu çocukların gelecekları de tehlikeye düşmekte ve çocuklar kötü beslenmeden hastalıklara, kazalara, şiddet eğilimlerine, sokak yaşamına veya suça karışmaya kadar uzanan çeşitli risklerle karşılaşmaktadır. Çocuk işçiliğinin nedenleri arasında yoksulluk, sosyoekonomik ve kültürel etmenlerle birlikte yasa ve denetimlerdeki boşluklar yer almaktadır. 2008 yılında, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini 2015 yılına kadar ortadan kaldırmayı amaçlayan ülke ölçeğinde çok sektörlü bir strateji, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliği Bölümü liderliğinde geliştirilmiştir. Strateji, sokaklarda çalışan; küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde tehlikeli ve ağır işler yapanlar ve mevsimlik tarım işlerinde gezici olarak çalışan çocuklara odaklanmaktadır.

Yasal düzenlemeler ve izleme sistemi: Türkiye BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme'yi 1990 yılında imzalamış, 1995 yılında da onaylamıştır. Türkiye bunun dışında çocuk haklarını güvence altına alan başka uluslararası belgelere de taraftır. Medeni Kanun ve 2005 yılında benimsenen Çocuk Koruma Yasası da Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de yer alan birçok ilkeyi yansıtmaktadır. Anayasa ve başka yasal düzenlemeler de çocukları korumaktadır; ancak, tüm çocukların haklarının güvence altına alınması ve çocukların yararının gözetilmesi için bu düzenlemelerde değişiklikler yapılması gerekmektedir. Çocukların görüş sahibi olma ve katılma hakları yeterince tanınmamakta, 15-17 yaşlarındakilere diğer çocuklara sağlanan koruma her durumda sağlanmamaktadır. Çocuk hakları alanında gelinen durumun bağımsız ve sürekli biçimde izlenmesine yeni yeni başlanmıştır. Ombudsmanlık kurumunun oluşturulmasının önünde birtakım anayasal güçlükler vardır ve çocuklara özgü bir ombudsmanlık kurumunun oluşturulması çabalarını etkilemektedir. Bununla birlikte, 2008 yılında TBMM'de bir çocuk hakları izleme komisyonu oluşturulmuş, bu komitenin web sayfası da 2009 yılında açılmıştır. Statüsü henüz resmîyet kazanmamış olmakla birlikte, bu komite çocuklarla ve çocuklarla birlikte görev yapan profesyonellerle yakın bir işbirliğini amaçlamaktadır. Çocuk haklarındaki durum, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de öngörülen ve SHÇEK'in sorumlu olduğu uluslararası rapor mekanizması ve HDK'ların çalışmalarıyla da bir ölçüde izlenmektedir.

Çocuklar için ortaklıklar

Ortaklık fırsatları: Yalnızca hükümetlerin değil özel sektör ile sivil toplumun da yer aldığı ortaklıklar ve işbirliği, küresel kalkınma stratejilerinde artık merkezi bir rol oynamaktadır. AB üyeliğine aday orta gelir düzeyinde bir ülke olarak Türkiye'de çocuklar söz konusu olduğunda hükümetin yaptığı işleri tamamlayıcı amaçlara ve/veya kaynaklara sahip birçok kurum ve kuruluş vardır. Türkiye aynı zamanda çeşitli uluslararası kuruluşların üyesi/ortağı durumundadır. Tüm tarafların ortak amaçlar doğrultusunda etkin bir işbirliğine girmeleri durumunda tekrarlardan ve karışıklıklardan kaçınılabılır, bilgi ve deneyimler paylaşılabilir; amaçlar, politikalar ve programlarda daha geniş bir duyarlılık ve sahiplenme sağlanabilir. Böylece, Türkiye'de çocukların refahında daha kalıcı ilerlemeler sağlanma-

sı mümkün olabilir. UNICEF bu alanlarda ilgilileri bir araya getirme ve eşgüdüm sağlama rolünü üstlenebilir. Nitekim bugün UNICEF'in TC Hükümeti ile olan işbirliği programları, bir dizi hükümet kuruluşunun yanı sıra uluslararası, özel ve hükümet dışı kuruluşlarla da ortaklıklar öngörmektedir.

Bilgi ortakları, sivil toplum ve özel sektör: Türkiye'deki üniversiteler ve araştırma merkezleri araştırma ve uygulama alanında önemli bir kapasiteye sahiptir; ancak bu kurumlardan çocuk hakları alanında henüz yeni yararlanılmaya başlamıştır. Hükümet dışı kuruluşlar bugün çocuk haklarına ilişkin tanıtım-savunu çalışmaları yürütmekte, toplum seferberliği, eğitim programları ve hizmet sunumu gibi alanlarda da çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir. Söz konusu kuruluşların bu rollerinin daha da artması beklenmektedir. UNICEF Türkiye Milli Komitesi çocuklar için kaynak sağlarken özel sektör de çocuklara yönelik çalışmalara aynı ve nakdi katkıda bulunmaya istekli olduğunu ortaya koymuştur. Medyanın bilinç-duyarlılık geliştirme ve bilgi yayma potansiyelinden henüz tam olarak yararlanılmamaktadır.

Uluslararası ortaklıklar: Türkiye'nin aday olduğu AB de çocuklara ve haklarına giderek daha fazla önem vermekte, yıllık ilerleme raporlarında bu alandaki gelişmeleri de değerlendirmektedir. AB katılım öncesi finansman desteği Türkiye'de çocukların yararına da kullanılabilir. Dünya Bankası'nın, sağlık, eğitim, sosyal politika, gençlik ve erken dönem çocuk gelişimi gibi çocuklarla ilgili görev alanları vardır. Çeşitli BM kuruluşları Türkiye'de faaliyet göstermekte, çalışmalarını düzenli olarak koordine edilmektedir. OECD, özellikle veri sistemleri başta olmak üzere sosyal koruma alanında Türkiye'nin potansiyel bir ortağı konumundadır. Avrupa Konseyi ise, yerel ölçekte iyi yönetim konusu dahil olmak üzere ilgili kimi alanlarda uzmanlık sahibidir.

Güney-Güney işbirliği: “Güney-Güney işbirliği” son yılların önemli bir eğilimidir. Burada kastedilen, gelişmekte olan ülkelerin sahip oldukları bilgi ve bu bilgiyi aralarında paylaşmalarıdır. Orta gelir düzeyinde bir ülke olarak Türkiye, kendi bölgesindeki ve başka bölgelerdeki gelişmekte olan ülkelerin kendi kalkınma projelerinde ve programlarında yararlanabilecekleri önemli bir pratik bilgi birikimine sahiptir. Bu tür bir işbirliği, iki taraflı teknik yardımlar, uluslararası kuruluşların çalışmaları ve diğer kanallardan halen yürütülmektedir. Bu alanlarda işbirliği, Türkiye'de çocuk hakları ve çocuk refahı alanında sergilenen çabaların yeterince belgelenmesi ve bilgilerin yaygınlaştırılmasıyla daha da geliştirilebilir.

EK 6: AB 2011 İLERLEME RAPORU'NDA ÇOCUK HAKLARI²¹

Cezaevi sistemi reformu devam etmiştir. Mahkûm ve tutuklular için oluşturulan beş rehabilitasyon merkezinde, Adalet Bakanlığı tarafından rehabilitasyon hizmetlerini geliştirmek amacıyla oluşturulan vaka yönetimi modeli uygulamaya geçirilmiştir. Adalet Bakanlığı, Adana Pozantı Çocuk Cezaevi'ndeki kötü muameleye ilişkin soruşturma başlatmıştır. Mahkûmların tıbbi muayeneleri sırasında kolluk görevlilerinin bulunmasının önlenmesine ilişkin olarak, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında yapılan üçlü protokol Kasım 2011'de uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu protokolün Avrupa standartlarına uygun olması için yakından izlenmesi gerekmektedir.

Çocuk cezaevleri sayı ve kalite açısından yetersiz kalmaya devam etmektedir. Adana Pozantı Çocuk Cezaevi'ndeki kötü muamele iddialarının ardından, çocuklar ailelerinden uzakta, Ankara'da bir çocuk cezaevine yerleştirilmiştir. Başta kızlar olmak üzere çocuklar, cezaevlerinin tümünde yetişkinlerden ayrı tutulmamaktadır.

İlk ve orta öğretimde zorunlu olmaya devam eden din kültürü ve ahlâk bilgisi dersleri konusunda AIHM'nin verdiği karar henüz uygulanmamıştır. Derslere katılmayan öğrenciler, bazı durumlarda, ayrımcılığa uğramışlardır. Din derslerinden muaf tutulan öğrencilere alternatif sunulmamaktadır.

Adli yardım konusunda kırsal kesimin ve dezavantajlı grupların farkındalığı sınırlıdır. Kadınlar ve çocuklar dahil, cezaevindeki mahkûmların büyük bir kısmının adli yardıma erişimi bulunmamaktadır. Etkili bir korumanın bulunmaması, aile içi şiddet mağdurlarının adalete erişimini hâlâ engellemektedir. Davalılar, yanlış şekilde yönlendirilerek, avukat talebinde bulunmanın suçlu olma anlamına geldiğini düşünmeye devam etmektedirler.

Çalışan kadınlar için çocuk bakım hizmetlerinin sağlanması konusu bir sorun olmaya devam etmiştir; doğum iznine ilişkin yönetmelik çalışmalarında ilerleme kaydedilmemiştir. İşgücü piyasasının esnekliğini artırma çabalarında, genel olarak toplumsal cinsiyete dayalı işgücü piyasası sınıflandırmasından kaçınılması gerektiği dikkate alınmamaktadır.

Cinayet dahil olmak üzere, kadına yönelik şiddet vakalarına ilişkin detaylı istatistikler bulunmamaktadır. Kadına yönelik şiddet davalarına ilişkin bazı mahkeme kararları endişe yaratmıştır. Kararlarda kadına ve bazen de çocuklara uygulanan şiddet, mağduru aile geçmişi ve tutumuna değinilerek, meşru gösterilmeye çalışılmıştır.

Çocuk hakları ile ilgili olarak, okul öncesi eğitime kaydolmuş çocukların oranı bir önceki rapor dönemine kıyasla yüzde 1 oranında artarak 4-5 yaş grubu için yüzde 44'e ulaşmıştır. Okul öncesi eğitime ilişkin, gerekli kalite standartlarına sahip ulusal bir modelin geliştirilmesi çabalarına devam edilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin sayısı yaklaşık yüzde 15 oranında artmıştır.

İlköğretim ve orta öğretim kayıt oranları, 2011-2012 eğitim ve öğretim yılında artış göstermiştir. 6-13 yaş grubu için net okul kayıt oranı yüzde 99,3 olmuştur. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki kayıt oranı farkı yüzde 2,5'e düşmüş ve orta öğretim kayıt oranı yüzde 67,4'e ulaşmıştır. Kapsama alanı sınırlı olmakla birlikte, bazı illerde kızlar için taşınabilir eğitim hizmeti sağlanmıştır. 2012-2013 ders yılı itibarıyla, orta öğretim öğrencilerine seçmeli olarak, Türkiye'de kullanılmakta olan yaşayan diller ve lehçeler dersleri sunulmuştur. Aile temelli bakım destek programının başlatılmasıyla, çocuklara yönelik bakım hizmetlerinin kurumsal yapının dışına çıkarılması yönündeki eğilim devam etmiştir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, özellikle mevsimlik tarım işlerinde ve fındık toplama işinde, çocuk işçiliği ile mücadele yönünde adımlar atmıştır. Söz konusu tedbirlerin etkisinin değerlendirilmesi ve çocuk işçiliğine ilişkin durumu yansıtan güncel bir araştırma yapılması gerekmektedir.

Bununla birlikte, okul kayıt oranlarındaki bölgesel farklılıklar devam etmiştir ve ülkenin doğusundaki bazı illerde okula kayıt oranı düşüktür. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin ve Roman vatandaşların çocuklarında okulu bırakma ve devamsızlık oranları yüksek olmaya devam etmiştir. Her tür okul öncesi eğitimi ve bakım hizmetini kapsayan, etkili bir izleme ve denetleme mekanizması henüz oluşturulmamıştır.

²¹ Bu derleme, Uluslararası Çocuk Merkezi, ICC tarafından hazırlanmıştır (www.cocukhaklariizleme.org/ab-turkiye-ilerleme-raporunda-cocuk-haklari).

Çocuklara yönelik şiddetle mücadele çabaları izleme ve önlemeye yönelik etkili bir mekanizma içermemektedir. Çocuklara yönelik bakım hizmetlerinin kurumsal yapının dışına çıkarılması hakkında farkındalık yaratma çabaları sınırlı kalmıştır. Çocuk bakımı ile ilgili kurumların koşullarının ve idari kapasitelerinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Çocuk işçiliği ile ilgili az miktarda nicel ve nitel veri bulunmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi ailelerde çocuk işçiliği, durumun iyileştirilmesine yönelik çabalara rağmen devam etmiştir. Bu alandaki idari kapasitenin güçlendirilmesine ve bütün ülkeyi kapsayan etkili bir izleme ve denetleme sisteminin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Haziran 2010'da Terörle Mücadele Kanunu ve diğer ceza mevzuatı hükümlerinde yapılan değişikliklere rağmen, birçok durumda çocuklar, terör örgütü üyesi olma suçuyla tutuklanmış ve ağır cezalarla karşı karşıya kalmıştır. Bu, özellikle çocukların kolluk görevlilerine mukavemet ettiği veya gösterilerde yer aldığı durumlarda gerçekleşmiştir. Sorgulama ve cezaevine giriş esnasında kötü muamele vakaları bildirilmiştir.

Rapor dönemi sonunda, 9'u faaliyette olan, toplam 19 çocuk ağır ceza mahkemesi bulunmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu uyarınca 81 ilde çocuk mahkemelerinin kurulması öngörülmesine rağmen, 67 tanesi faaliyette olan toplam 86 çocuk mahkemesi vardır. Bu mahkemelerin olmadığı illerde çocuklar, ağır ceza mahkemelerinde yargılanmıştır.

Temmuz sonu itibarıyla, yaşları 12 ila 18 arasında değişen 1.830 çocuk cezaevinde bulunmaktadır. Bu çocukların 190'ı mahkûm edilmiştir, geri kalanlarının yargılama öncesinde veya sonuçlanmamış davalarda tutukluluk halleri sürmektedir. Adana'daki Pozantı Çocuk Cezaevi'nde kötü muamele ve cinsel istismar olduğuna dair ciddi iddialar üzerine, tutukluların tümü Ankara Sincan Cezaevi'ne sevk edilmiştir.

Sonuç olarak, eğitim, çocuk işçiliği ile mücadele, sağlık, idari kapasite ve koordinasyon dahil, bütün alanlarda çabalar gerekmektedir. Genel olarak, çocuklar için daha fazla önleyici ve rehabilite edici tedbirler alınması gerekmektedir. Cezaevlerinde çocuklar için uygun koşullar bulunmamaktadır ve mevzuatla uyumlu olarak, ilave çocuk mahkemesi kurulmalıdır.

Engelli kişiler ve akıl hastaları hakkında resmi ve güvenilir veriler ve araştırmaların eksik olması, bilgiye dayalı politika geliştirilmesine engel olmaktadır. Engelli kişiler, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve kamu hizmetlerine erişimde zorluklarla karşılaşmaya devam etmiştir. Kamu binalarına ve ilgili bütün kuruluşlara erişimde karşılaşılan fiziksel engeller devam etmektedir. Bu sorunun çözülmesine yönelik kapsamlı bir yatırım stratejisi mevcut değildir.

Kamu kurumlarının engellilere yönelik erişim hizmetleri sunması için zorunlu uyum süresi uzatılmış ve ertelenmiştir. Kapsayıcı eğitim uygulamalarının, mevzuata uygun olarak kapsam ve kalite bakımından artırılması gerekmektedir. Mevcut sistemde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin önemli bir rolü olsa da, teftiş, izleme ve değerlendirme sistemindeki eksiklikler, bu merkezlerin etkinliği konusunda şüphe uyandırmaktadır. Hemen hemen her merkezde, birçok çocuk kayıtlı görünmekle birlikte (devlet desteği almak amacıyla), bunlar gerçek anlamda kurslara katılmamaktadır. Teftişler, yeterince derin değildir ve sağlanan hizmetlerin içeriğini kapsamamaktadır. Engelli kişiler hakkındaki önyargılarla mücadele etmek için kamuoyu farkındalığının artırılması gerekmektedir.

Kadınlar, çocuklar, lezbiyen, eşcinsel, biseksüel ve transseksüeller dahil, sosyal bakımdan korunmaya muhtaç grupların, toplumsal istismar, ayrımcılık ve şiddete karşı etkin biçimde korunması için hâlâ hükümetin önemli çabalar göstermesi gerekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı, Ermeni, Rum ve Musevi azınlıkların Türk vatandaşı olmayan çocuklarının, azınlık okullarında eğitim almalarına izin veren yeni bir yönetmeliği kabul etmiştir. Ancak, Türk vatandaşı olmayan çocuklar resmi mezuniyet belgesi alamamaktadır.

Roman vatandaşların çocuklarının okulu bırakma ve okula devamsızlık oranlarının ilkokullarda bile yüksek olduğu bildirilmiştir.

Büyük oranda Roman vatandaşların çocuklarının gittiği okullarda çalışan öğretmenler sıklıkla değişmekte ve başka okullara atanmakta ve bu durum, eğitim kalitesini etkilemektedir.

Roman vatandaşlar, bazı durumlarda nüfus cüzdanları olmadığı için, sağlık hizmetlerine erişim

konusunda zorlukla karşılaşmış ve kötü barınma koşulları nedeniyle sorunlar yaşamıştır.

Refakatsiz küçükler (mülteci-sığınmacı), yetişkinler ile birlikte gözaltına alınma riskiyle karşı karşıya kalmış ve devletin çocuk koruma hizmetlerinden yararlanamamıştır.

Makul fiyatlı çocuk bakım hizmetlerinin eksikliği, kadınların işgücüne katılımının önündeki kitli engellerden biridir.

Kasım 2011'den itibaren, BTK, internet hizmet sunucularından müşterilerine, talepleri üzerine, ücretsiz bir internet filtreleme hizmeti (çocuk ve aile profilleri olan) sunmaları yükümlülüğünü getirmiştir.

Özellikle kırsal kesim ve çocuklar olmak üzere, ülke nüfusu yüksek yoksulluk riskine maruz kalmaya devam etmektedir.

Cezaevlerinin kalabalıklaşması, sıhhi ve fiziki koşullar üzerindeki ciddi etkileri bakımından hâlâ sorun olmaya devam etmektedir. Cezaevlerindeki şikâyet sisteminin tümüyle gözden geçirilmesi için geç kalınmıştır. Tıbbi tedavi ve çocuk tutukluların içinde buldukları koşullara ilişkin olarak özel çabaya ihtiyaç vardır.

Kız çocuklarının okula kaydolma ve okulu bırakma oranlarının izlenmesine ihtiyaç vardır. Erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler hâlâ endişe kaynağıdır.

Çocuk haklarına ilişkin olarak, eğitim, çocuk işçiliği ile mücadele, sağlık, idari kapasite ve koordinasyon dahil, bütün alanlarda çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Genel itibarıyla, çocuklar için, daha fazla önleyici ve rehabilitasyon amaçlı tedbirler alınması gerekmektedir. Tutuklu çocuklar kendilerine uygun koşullarda barındırılmamaktadır ve yürürlükteki mevzuata uygun olarak daha fazla çocuk mahkemesi kurulmalıdır.

Çocukların korunması ile ilgili olarak, 2003 tarihli Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi kabul edilmiş ve Mayıs 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak Türkiye, 1996 tarihli Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Tedbirleri Hakkında Yetkiye, Uygulanacak Hukuka, Yetki, Tanıma ve Tenfize ve İşbirliğine Dair Sözleşme'yi henüz onaylamamıştır.

Türk Eğitim Kanunu'nda, zorunlu eğitim süresini 8 yıldan 12 yıla çıkararak ve okullar için yeni bir yaklaşım getiren (8+4 yerine 4+4+4) değişiklik, Nisan 2012'de yürürlüğe girmiştir. Kanun, farklı okul türleri, örneğin ortaokullarda, genel ve mesleki okullar (imam hatip okullarının orta kısımları) arasında seçim yapma esnekliğini de içerecek şekilde mevcut eğitim sistemine bazı değişiklikler getirmiştir. Böylece çocukların 14 yerine 10 yaşında dini eğitim almaya başlayacak olmasıyla birlikte, yeni mevzuatın sunulma yöntemi Türkiye'de tartışmalara yol açmıştır.

2011-12 eğitim yılında, zorunlu okul öncesi eğitimin 81 ilin 71'ine genişletilmesinin ardından, 2011-12 eğitim yılı için 4-5 yaş arası öğrencilerdeki okul öncesi eğitime kayıt oranları yüzde 43,1'den yüzde 44'e yükselmiştir ve okul öncesi eğitimdeki öğrencilerin ve öğretmenlerin sayısı sırasıyla yüzde 5,6 ile yüzde 15,6 oranlarında artmıştır. Ancak, yeni Eğitim Kanunu ile birlikte, tüm illerde zorunlu okul öncesi eğitim verilmesi hedefi terk edilmiştir.

İlkokula net kayıt olma oranı yaklaşık yüzde 99'a ulaşmıştır. Orta öğretimde ise, kayıt olma oranı yüzde 67,4'e yükselmiştir ve cinsiyetler arası dengesizlik yüzde 2,5 daralmıştır. Başta kız öğrenciler için olmak üzere, tüm düzeylerde kayıt oranlarının artırılmasına yönelik çabaların devam ettirilmesi, okul terklerini azaltmak amacıyla kullanılan etkili müdahale stratejileri açısından önemli bir sorun olmayı sürdürmektedir.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı çocuk bakım ürünleri, plastik dekoratif malzemeler, mıknaşlar, banyo ürünleri ve mumlarla ilgili güvenlik risklerine ilişkin asgari güvenlik şartlarını belirleyen bir tebliğ kabul etmiştir. Tebliğ, ürünün uygunluğuna dair kontrolü zorunlu tutmaksızın uyumlaştırılmış ulusal standartlara atıfta bulunmaktadır. AB veya AB üyesi olmayan ülkelerden yapılacak ithalata ilişkin belirli bir hüküm içermemektedir ve piyasadaki tüm ürünlere uygulanabilir. Söz konusu tebliğ, Ocak 2013'te yürürlüğe girecektir.

EK 7: ANAYASA VE ÇOCUK HAKLARI İLETİŞİM AĞI'NIN YENİ ANAYASA'DA ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN ÖNERİLERİ

ANAYASA'DA ÇOCUK HAKLARI

Bu metin, 24-25 Kasım 2011'de Türkiye Barolar Birliği ve UNICEF işbirliğinde düzenlenen “Çocuk Haklarına İlişkin Mevzuatın Sivil Toplumca İzlenmesi ve Anayasa'da Çocuk Hakları” başlıklı çalıştay sonrasında bir araya gelen iletişim ağı tarafından oluşturulmuştur. Ağın, “Anayasa'da Çocuk Hakları” başlığıyla mutabakata vardığı önerileri 8 baro, 2 üniversite birimi, 5 sivil toplum örgütü ve 33 üyesi olan bir iletişim ağı adına internet sitesi aracılığıyla TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na iletilmiştir. Getirilen ek önerilerle birlikte metin şu anda 9 baro, 2 üniversite birimi, 15 sivil toplum örgütü ve biri 33 diğeri 8 kurumsal üyesi olan iki platform, bağımsız aktivistler, akademisyenler, üniversite öğrencileri, STK'lardan oluşan bir platform ile bir uluslararası kurumun imzasını taşımaktadır.²²

Bu birlikteliğin amacı, hem yeni Anayasa metninde çocuk haklarına saygı gösteren, çocuk haklarını koruyan ve geliştiren bir yaklaşım benimsenmesine hem de anayasa hazırlık sürecinin çocukların katılım hakkını gerçekleştirdikleri bir biçimde hazırlanmasına “birlikte, etkili ve etkin” bir biçimde katkı vermektir.

I. ANAYASA'DA ÇOCUK HAKLARI DÜZENLENİRKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN İLKELER

1. ANAYASA YAPIM SÜRECİNE ÇOCUKLARIN KATILIMI SAĞLANMALIDIR.

- Anayasa yapım sürecinde, çocuklar haklarını düzenleyecek bir madde söz konusu olduğunda, çocukların ülke nüfusunun yaklaşık 1/3'ünü oluşturduğu ve çocuk haklarının hayata geçirilmesinin, insan haklarının hayata geçirilmesinin en önemli adımlarından biri olduğu akıldan çıkarılmamalıdır.
- Bu bağlamda, sürece hakkın öznesi olan çocukların katılımının sağlanması ve görüşlerinin dikkate alınması gereklidir.
- Bunun için, anayasanın ve anayasada çocuk haklarının yer almasının önemi, yaş ve olgunluk düzeyi ve içinde buldukları durum (cezaevinde bulunma vb.) de dikkate alınarak, tüm çocuklara, çocuk dostu bir dil kullanılarak anlatılmalıdır.
- Anayasa sürecine çocukların aktif katılımı ilkesi uyarınca, tüm ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde (Bakanlıklar, devlet kurumları, eğitim kurumları, sivil toplum vb.) etkili ve uygun yöntemlerin geliştirilmesi ve uygulanması sağlanmalıdır.

2. ANAYASA YAPIM SÜRECİNE KATILIMDA “ÇOĞULCULUK” ve “ŞEFFAFLIK” TEMEL İLKELER OLARAK BENİMSENMELİDİR.

- Gerek çocukların gerekse yetişkinlerin, Anayasa'da çocuk haklarının yer alması konusundaki görüşleri alınırken temel ilke “çoğulculuk” olmalı, toplumun farklı kesimlerine eşit ve özgür şekilde görüşlerini ifade etme hakkı tanınmalıdır.
- Çocuk hakları konusunda, Türkiye'deki mevcut durum ve uygulamalar konusunda oluşan bilgi birikimi göz önünde tutulmalı, sürece farklı örgütlenmelerden çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olan kişilerin katılımı (siyasi partiler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, ilgili meslek örgütleri, ilgili sendikalar, üniversite ve araştırma merkezleri vb.) sağlanmalıdır.
- Alanda çalışan her kesimden uygulayıcının görüş, gözlem ve önerileri mutlaka dikkate alınmalıdır.
- Görüşlerin alınması sürecinde çoğulculuğun yanı sıra, “şeffaflık” ilkesi de dikkate alınarak, herkesin süreçle ilgili bütün bilgilere ulaşması sağlanmalıdır.

²² Metni onaylayan kurumların listesine <http://www.gundemcocuk.org/content/view/1358/1/> adresinden ulaşabilirsiniz.

3. ÇOCUK HAKLARI KONUSUNDA ULUSLARARASI İLKE VE YÖNELİMLER DİKKATE ALINMALIDIR.

- Türkiye'nin taraf olup olmadığına bakılmaksızın çocuk hakları konusunda uluslararası düzenlemeler, yeni eğilimler ile uluslararası örgütlerin görüş, rapor ve incelemeleri dikkate alınmalıdır.
- Bu konu özelinde dünyanın farklı ülkelerindeki anayasal süreç ve düzenlemeler titizlikle incelenmelidir. Bu konuda yapılan incelemeler göstermektedir ki modern anayasalarda çocuk hakları BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ilkeleri çerçevesinde ve çocuğun hak sahipliği dikkate alınarak düzenlenmektedir.

II. ANAYASA'DA ÇOCUK HAKLARI DÜZENLENİRKEN İZLENMESİ ÖNERİLEN YÖNTEM

1. Çocukların, toplumun diğer üyelerinin ve tüm ilgili kurumların "Anayasa'da Çocuk Hakları" konusunda bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması öncelikli amaç olmalıdır. Bunu sağlamak amacıyla;
 - Bölgelere göre farklılaşan ihtiyaç ve önceliklerin anlaşılmasını sağlamak adına bölgesel düzeyde ve hizmet sunumu düzeyinde (örneğin okullarda ya da muhtarlıklar düzeyinde) çeşitli kurumlarca bilgilendirme ve görüş toplama toplantıları yapılması, kamu kurumları ve sivil toplum düzeyinde bu toplantıların teşvik edilmesi,
 - Medya organlarından yararlanılması, medyanın bu konuda bilgilendirilmesi, konuyla ilgili tartışma ve farkındalık artırıcı programların yapılması,
 - Çocukların etkin biçimde dahil oldukları sosyal ağlar ve yeni medyanın etkin şekilde kullanımı,
 - Çocukların sürece dahil olması konusunda, yaş ve olgunluk durumlarını gözeten farklı yöntemlerin kullanılması gereklidir.
2. Aynı zamanda, anayasa yapımcılar tarafından da, anayasa hazırlık sürecinde çocukların ve konu hakkında bilgi sahibi diğer aktörlerin (sivil toplum örgütleri, akademisyenler, meslek odaları, çocuklar ve alanda çalışan uzmanlar) çağrılacağı "danışma toplantıları" yapılmalıdır.
3. Çocukların ve toplumun görüşlerini anayasa yapıcıya doğrudan iletebilmesine dönük yolların kolaylaştırılması gereklidir. Çocukların ve yetişkinlerin görüşlerini TBMM'ye iletmesi için daha basit yolların geliştirilmesi, internet üzerinden T.C. Kimlik No. ile görüş bildirme gibi (çocuklar için daha da zor olan) uygulamalardan mümkün olduğunca kaçınılması daha uygun olacaktır.
4. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, çocuk hakları konusunda duyarlılık ve uzmanlığa sahip milletvekillerinden oluşturulmalı, Anayasa'da çocuk hakları ile ilgili yapılacak tartışmalara doğrudan müdahil olmalı ve uygun yöntemin izlenmesi ile ilgili TBMM içi savunuculuğu sürdürmelidir. Komite üyeleri, çocuk hakları konusunda milletvekillerinin bilgilendirilmesini de görev olarak benimsemelidir.
5. Sivil toplum ve meslek örgütleri de, çocukların, TBMM üyelerinin ve toplumun tüm kesimlerinin konu hakkında bilgilendirilmesi ve görüşlerin TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na aktarımı konusunda aktif rol almalıdır.

III. ANAYASA'DA YER ALACAK ÇOCUK HAKLARINA DAİR DÜZENLEMELERİN KAPSAMI

1. ANAYASA, ÇOCUĞU TÜM BOYUTLARIYLA HAK SAHİBİ BİR BİREY OLARAK TANIMALIDIR.

- Anayasa "hak temelli" olmalıdır.
- Anayasa'da çocuğun tanımı yapılmalı ve çocuğun, aile içinde ve aileden bağımsız olarak, kendine özgü gelişimsel özellikleri olan hak sahibi bir birey olduğu anlayışından hareket edilmelidir.

- Mevcut düzenlemenin aksine, çocuk hakları maddesi sınırlı alanlara dönük değil, bütünsel ve evrensel olarak çocuk haklarını yansıtıcı niteliğe sahip olmalıdır.

2. ANAYASA'DA, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME'DE BELİRLenen DÖRT REHBER İLKE (YAŞAMA VE GELİŞME, AYRIMCILIK YASAĞI, YÜKSEK YARAR VE KATILIM) YER ALMALIDIR.

- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ilkeleri ve ruhu, Anayasa'da yapılacak düzenlemenin ruhuna yansıtılmalıdır.
- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin dört rehber ilkesi [Yaşama ve Gelişme Hakkı (md. 6), Yüksek Yararın Gözetilmesi (md. 3), Ayrımcılık Gözetmeme (md. 2), Çocuk Katılımı (md. 12)] Anayasa'da yer almalı ve çocukla ilgili tüm düzenlemeler bu ilkelerin rehberliğinde kaleme alınmalıdır.
- Bu çerçevede, örneğin mevcut Anayasa'nın 42/6. maddesindeki (topluma yararlılık) benzer ve çocuklar arasında doğrudan ya da dolaylı şekilde ayrımcılığa yol açacak herhangi bir kıstas (yaş, cinsiyet, din, dil, etnik köken, engellilik, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, içinde bulunulan durum (hastalık, hükümlülük, ailevi durum vs.), doğduğu/yetiştirildiği yer ya da koşullar vb.) ya da hüküm hiçbir şekilde Anayasa'da yer almamalıdır.
- Anayasa'da haklarının hayata geçirilmesi noktasında çocuklar lehine "pozitif ayrımcılık" yapılabileceği vurgulanmalıdır.

3. ÇOCUKLARI İLGİLENDİREN HER MADDEDE, AYRICA ÇOCUKLARIN ÖZEL DURUMUNA İLİŞKİN HÜKÜMLERE YER VERİLMELİDİR.

- Eğitim, sağlık, adalet, sosyal güvenlik, istihdam, güvenlik ve sosyal refah hizmetleri gibi kapsam bakımından çocukların özel durumlarının dikkate alınmasını gerektiren her tür maddede, çocuklara yönelik özel hükümlere yer verilmelidir.
- Bu maddelerin her biriyle ilgili olarak evrensel çocuk hakları ilkeleri ve uluslararası sözleşme hükümlerinden hareket edilmelidir.

4. İLGİLİ TÜM HÜKÜMLERDE, ÇOCUK HAKLARININ HAYATA GEÇİRİLMESİ VE ÇOCUKLARIN HAKLARINI İHLAL EDEBİLECEK HER TÜR DURUMDAN KORUNMASI KONUSUNDA DEVLETİN POZİTİF YÜKÜMLÜLÜĞÜ VURGULANMALIDIR.

5. ÇOCUK HAKLARININ HAYATA GEÇİRİLMESİ KONUSUNDA BAĞIMSIZ İZLEME MEKANİZMALARINA DA (OMBUDSKİŞİ, BİREYSEL ŞİKÂYET GİBİ) ANAYASA'DA YER VERİLMELİDİR.

6. YENİ ANAYASA SÜRECİ, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİ'NİN TÜRKİYE HAKKINDA YAYIMLADIĞI "Komite, Taraf Devleti Sözleşme'nin 17, 29 ve 30. maddelerine koyduğu çekincelerin kaldırılması konusunu değerlendirmesi konusunda teşvik etmektedir" ŞEKLİNDEKİ SONUÇ GÖZLEMİ'nin DİKKATE ALINMASI BAKIMINDAN BİR FIRSAT OLARAK DEĞERLENDİRİLMELİDİR.

7. ANAYASA, GENÇLERİ DE TANIMLAMALI VE GENÇLERİN HAKLARINI DA DÜZENLEME ALTINA ALMALIDIR.

INTRODUCTION AND SUMMARY: PUBLIC EXPENDITURES FOR CHILDREN IN TURKEY

Child rights based planning and spending of public expenditures for children is essential for the realization of child rights. UN Child Rights Committee has declared in various sessions that the state parties should determine the local and national budget to be spent directly or indirectly for children, that this should be guaranteed by law and that the suitability of the expenditure with respect to the best interests of the child should be monitored and evaluated by independent bodies. Moreover, the Committee in its Final Comments published in 2012, has asked from the Turkish state to determine Turkey's child rights priorities and the national and local budget to be allocated in accordance.

However the data published by the authorized institutions is not sufficient to see, study and discuss the efficiency of budgets allocated for social fields like children, youth, women or disabled and to compare with alternatives. Because a majority of the authorities in Turkey which also make expenditure for children together with adults do not keep and publish the data on children separately. The lack of coordination and cooperation between relevant institutions concerning provision of services in Turkey is also visible concerning the budget planning and expenditure process. Naturally, the decision and policy making would be both unhealthy and also difficult for the government officials and the parliament who lack knowledge on the size and efficiency of the expenditure for children. This situation is setting hurdles ahead of development of an effective child policy in Turkey. Hence within their advocacy efforts, the NGOs should involve claiming that the data on public expenditures be made public and that their efficacy to be known. Besides, it is very important that an independent child rights ombudsman is assigned who enables independent monitoring of public services for children. This guide in your hand aims to contribute to the process of monitoring of the public expenditure for children also regarding the quality and efficacy of the services provided with such expenditure by NGOs in Turkey.

The public expenditure for children, youth and disabled are involved within the social protection expenditure. The difficulty about the monitoring of the expenditure for children, youth and the disabled is mainly due to difficulty of decomposing these expenditures within the total expenditure of those institutions. In this study which aims at the monitoring of public expenditure for children; expenditures on social services and social aid, health services, services related to justice and struggle against child labour are attempted to be determined yearly. Educational expenditure is also regarded within the total expenditure. Hence, the first step of this study is to find the current expenditure for children by examining the general government statistics, allowance scales, budget rationale, activity reports, strategic plans and those publications accessible through the internet. As a second step, the expenditure is also calculated by means of estimation or assumption for those institutions where no data is available.

We have explained the calculation/monitoring method for the institutions that we have involved in this study in Table 1. As explained in this table, there are four institutions who publish their data in the same method every year and whose expenditure can be monitored for that reason. The expenditures by other 10 institutions is either not made public or published within the adult data without decomposition. Even if data is not published, there are various indicators about the expenditures of these institutions for children. Indicators like number of courts for children, number of personnel in the institution, expenditure for the projects about children implemented by the institutions could be given as an example. These indicators can be followed every year and their average costs could be used to develop 'spending estimation based on indicators'. Lastly there are expenditures where no data is published and no indicators are available such as the expenditure of the Ministry of Health for children excluding green

card. Since the child expenditures can not be calculated without taking health expenditures into regard and there exists no information or indicator about these expenditures, they are calculated by making some assumptions. We have assumed that the health expenditures in Turkey for children excluding green card expenditures could be calculated by multiplying the total excluding green card expenditures by % 31 which is the percentage of children within the Turkish population. However, the maximum level of public expenditure calculated with this assumption could not be used for monitoring.

There are 22,6 million children living in Turkey which make up the 31 % of the total population (UNICEF, 2011). In this study which has been carried out regarding the actual expenditures of those institutions whose data is published and the estimated expenditures of those institutions whose data is not published, the total size and rate of public expenditures made for 22,6 million children in Turkey is attempted to be calculated. In this regard, except for the estimation dependent upon assumptions about the health expenditures excluding green card, the total size of the expenditure for year 2011 is 10,7 billion TL.²³ The rate of this expenditure within total GDP is only 0,82 % (excluding the expenditure on education). As is explained in Table 23, the total expenditures for children in Turkey involving the estimated amount in health expenditures reach 14,4 billion TL. and the rate within GDP rises to 1,1 %. This rate allocated for children within the total GDP is very low. When we add the expenditures for education in Turkey below the university level, for the year 2011, we can add 30.129.166.000 TL more. This case, the rate of public expenditures for children in GDP raises to 3,43 %. Even when the educational expenditures for people below 18 are added, the level of public expenditures is very low with respect to the 31 % rate of children within Turkey's population.

When the term 2001-2008 is studied, it is seen that the rate of child public expenditures within total GDP does not rise after 2009. This is due to the fact that the improvement in the total GDP of Turkey within the same years is not reflected in a parallel rate to the public expenditures for children. However, the increase in the public expenditures for children should even be more than the increase in the total GDP in accordance with the principle of the best interests of the child.

When we study the public expenditures concerning social services and social aid for children, we see that a similar political willpower for children's rights is needed like that demonstrated within the field of the rights of the disabled. To enable this, the resources of the Office of Child Services under the Ministry of Family and Social Policies should be increased and these resources have to be used for the development of protective and preventive policies to cover the needs of all the various groups of children within the society in a sufficient level and also for the employment of the relevant expert personnel.

As for the health services, the resources have to be allocated to enable free health services for all the children under 18 without regarding whether their families are insured by the state or not. This guarantee which was priorly promised with the general health insurance law is not provided for those families who have more income than the one third of the minimum wage in Turkey.

In the field of services related to justice, a prominent development in 2012 is the establishment of Child Monitoring Centers. Resources should be allocated to increase these Centers who aim to engage in long term monitoring and treating victims of child abuse in quantity and enhance their quality. Moreover despite the necessity of functioning of at least 1 child court in each of the 81 cities of Turkey, the child courts are functioning only in 30 cities. In 2010, 50,5 % of children in conflict with the law were trialed in courts other than child courts and moreover the child trial durations have increased to more than 300 days on average in 2011. The issue of employment and empowerment of expert personnel is also obvious within the justice services. Besides, resources should be allocated to establish alternative institutions to detention and punishment which would cover all the cities in a sufficient level and to make sure no children within the justice system could in anyway be placed in the same institutions as adults. Additionally, number of child police members should be increased, more child bureau offices should be established, children's food and other personal needs should be covered within the justice system and expert personnel should be employed and empowered within the police force. All these should be taken into consideration when child budget is being planned.

²³ Check table 23.

KAYNAKLAR

- AB, (2001). European Commission White Paper-A New Impetus for European Youth, Commission of the European Communities COM 2001 (681) Final, Brussels, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11055.htm>, s. 6. (09.03.2008)
- Ayata, G. Eryılmaz, S. ve Kalem, S. (2011) Ailenin Korunmasına Dair Kanun Kimi ve Neyi Koruyor?, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Birleşmiş Milletler, (2012) Çocuk Komitesi Sonuç Gözlemleri, http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC_C_TUR_CO_2-3.pdf
- Birleşmiş Milletler, (2007) United Nations World Youth Report 2007, http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wyr07_introduction.pdf
- Dünya Bankası, (2006) World Development Report 2007 Development and the Next Generation, Worldbank, Washington D.C. s. 40.
- Dünya Bankası (2010) Türkiye: Gelecek Nesiller İçin Fırsatların Çoğaltılması, Rapor no 48627-TR, Dünya Bankası, Ankara.
- Çağlar, A. (2009) Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesinde Türkiye Deneyimine Kapsamlı Bir Bakış, ILO, Ankara.
- Center for Victims of Torture (2004) Using Government Budgets as a Monitoring Tool, The Children's Budget Unit in South Africa, Minneapolis, ABD.
- Güncel Hukuk (2010) Çocuklar için Adalet, 4-76, Nisan 2010, İstanbul.
- ICC, (2012) AB İlerleme Raporu'nda Çocuk Hakları, <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/AB-ilerleme-raporunda-cocuk-haklari.pdf>
- Kurnaz, A.Ş. (2009) Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu, SYDGM, Ankara.
- OECD (2009) Doing Better for Children, OECD, Paris.
- Semerci, P. U., Müderrisoğlu S., Karatay, A., Akkan, B. E., Kılıç, Z, Oy, B. ve Uran, Ş., (2012) Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (2010) Türkiye'de Çocuk Hakları, Maya Akademi, Ankara.
- SYDGM (2011) Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele Çalıştayı, Sonuç Raporu, 24-25 Mayıs 2011, Ankara.
- UNICEF (2012) Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu, 2011, UNICEF, Ankara
- Yentürk, N. Beyazova, A. (2010) Türkiye'de Çocuklara Yönelik Kamu Harcamaları, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (2010) içinde.
- Yentürk, N. (2011) Kamu Harcamaları Okuma - Yazma Kılavuzu, STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları, Kamu Harcamaları İzleme Dizisi no. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, <http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>
- Yentürk, N. (2012) Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu, STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları, Kamu Harcamaları İzleme Dizisi no. 4, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, <http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>
- Yentürk, N., Yılmaz, V. ve Kurtaran, Y. (2013, yayınlanmak üzere) Gençlerin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu, STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları, Kamu Harcamaları İzleme Dizisi no. 7, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, <http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>

DİZİN

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 4, 8, 11, 13, 17, 18, 19, 20, 30, 48, 51, 52, 54, 59, 60
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 11, 47
- ÇATOM 23
cezaevi 5, 13, 34, 41, 44, 70, 71
cırak 28, 29
çocuğun korunması 25, 44, 48
çocuk adalet sistemi 49, 50
çocuk hakları 7, 8, 9, 47, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 75
Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu 47
çocuk işçiliği 7, 11, 13, 17, 26, 27, 29, 43, 50, 61, 68, 70, 71, 72
çocuk koruma kanunu 9, 49, 50, 71
Çocuk Koruma Merkezleri 49
çocuk polisi 9, 12, 15, 40, 41, 50, 61
Çocuk yoksulluğu 65, 68
- denetimli serbestlik 37, 38, 50
dezavantajlı gruplar 26, 66, 70
Dünya Sağlık Örgütü 32
- eğitim harcamaları 8, 9, 11, 12, 44, 45, 47, 58, 62, 63
eğitimevleri 5, 11, 14, 34, 35, 36
- gençliğin güçlendirilmesi 12
gösterge 8, 12, 13, 14, 15, 33, 37, 38, 39, 43
- hak temelli 3, 9, 13, 47, 74
- ILO 26, 27
- Kamu Denetçiliği
kesin hesap 20, 53, 54
- mahkeme 8, 39, 40, 41, 44, 49, 58, 60, 70
MEDULA 13, 30, 60
- ombudsman 7, 47, 68, 77
- ödenek cetveli 7, 12, 13, 20, 34, 48, 52, 53, 54, 59,
- politika önerileri 9, 13
- savunuculuk 3, 7, 9, 13
sosyal dışlanma 24
sosyal hizmetler 7, 8, 11, 13, 17, 19, 23, 37, 43, 48, 61, 71
sosyal yardım 3, 7, 8, 11, 12, 13, 17, 19, 23, 24, 25, 37, 43, 48, 59, 61, 67
- şartlı nakil transferi 11, 21, 22, 23, 25, 44
şeffaflık 4, 25, 47, 60, 73
- uluslararası sözleşmeler 9, 64
UNICEF 6, 8, 9, 37, 65, 69, 73, 78, 79
- yeşil kart 8, 11, 15, 22, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 43, 44, 45, 55, 57, 58, 60

STK'LAR İÇİN

Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu

NURHAN YENTÜRK - AYŞE BEYAZOVA - GÖZDE DURMUŞ

Kamu Harcamalarını İzleme Dizisi'nin amacı ilgili konulardaki kamunun yaptığı harcamaların izlenebilmesi için yöntem önermek ve izleme formatını STK'lara sunmak, kamu harcamalarını izlemeyi amaçlayan kişi, STK ya da platformlar için kaynak olarak kullanılabilir yazılı malzeme üretmektir. Bu kılavuzlarda yer alan bilgiler, teknikler ve veriler kullanılarak, kamunun sosyal güvenlik, sağlık, sosyal yardım harcamalarını, askeri harcamalarını, eğitim, çocuk, gençlik ve engellilere yönelik harcamalarını ayrıntılı olarak hesaplayabilmek ve bu alandaki gelişmeleri yıllar itibarıyla izlemek mümkün olacaktır.

Dizinin altıncı kılavuzu Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu başlığını taşımaktadır. Kılavuz kapsamında, çocuklara yönelik kamu harcamaları ayrıntılı bir biçimde incelenmektedir. Bu inceleme dahilinde çocuklara yönelik sosyal hizmetler, sağlık, adalet hizmetleri, çalışan çocuklarla ilgili harcamalar ve son olarak eğitim harcamaları yer almaktadır. Kılavuzda çocuklara yönelik kamu harcamaları ile ilgili olarak 2008 yılından günümüze dek gerçekleşmiş harcamalara yer verilmektedir.

Kılavuz öncelikle çocuk hakları temelinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında ve buna ek olarak çocuklara yönelik hizmet üreten tüm kamu kuruluşlarında çalışanlara, çocuklara yönelik kamu harcamalarını izleme konusunda bir yol haritası sunmaktadır. Bu yol haritası aracılığıyla Türkiye'de çocuklara dönük yapılan harcamalar niceliksel olarak hesaplanmaktadır. Niceliksel sonuçlar, Türkiye'de çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleri temsilcilerinin katkılarıyla niteliksel olarak da değerlendirilmektedir.

Nurhan Yentürk, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi'nin yöneticisidir.

Ayşe Beyazova, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi koordinatörüdür.

Gözde Durmuş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi'nde proje koordinatörüdür.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
Sivil Toplum Kuruluşları
Eğitim ve Araştırma Birimi

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları Dizisi

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

"Laureate International Universities Network" üyesidir

AÇIK
TOPLUM
VAKFI

ISBN 978-605-399-275-2

www.bilgiyay.com

